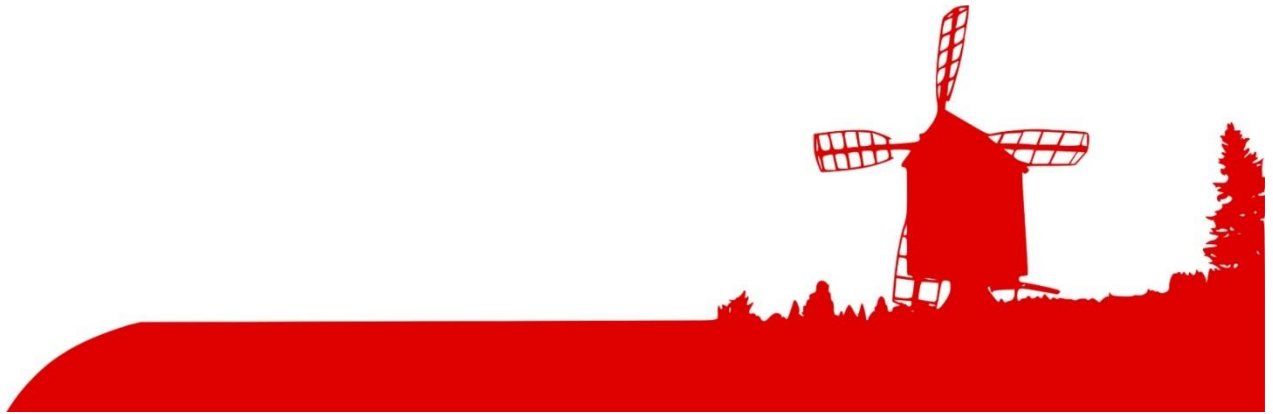

HARTOLAN KUNTA

Hartola – Yhessä tehen!

TALOUSARVIO VUODELLE 2025

JA

TALOUS- JA TOIMINTASUUNNITELMA VUOSILLE 2025 - 2027

Kunnanhallitus

25.11.2024 § 180

Valtuusto

12.12.2024 §

Sisällys

1.	TALOUSARVION YLEISPERUSTELUT	5
1.1	HARTOLAN KUNNAN STRATEGIA	5
1.2	TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TALOUDELLINEN KEHITYS	7
1.2.1	Talouden kehitysnäkymät vuosille 2025-2027	7
1.2.2	Kuntatalouden näkymät.....	9
1.2.3	Vaikutukset verotukseen	10
1.2.4	Valtionosuudet	12
1.2.5	Palkkaratkaisu ja palkan sivukulut vuonna 2025.....	13
1.2.6	Väestömuutokset.....	13
1.2.7	Työllisyys ja elinkeinot	15
1.3	RISKIENHALLINTA JA KESKEISIMMÄT RISKIT	16
1.4	HARTOLAN KUNNAN TALOUS	18
1.4.1	Verotulot	18
1.4.2	Käyttötalouden valtionosuudet	18
1.4.3	Kunnan rahoitustarpeet ja lainanotto	20
1.4.4	Hallinto, henkilöstö ja organisaatio	21
1.4.5	Tuloslaskelma talousarviovuodelle 2025.....	21
1.4.6	Rahoituslaskelma talousarviovuodelle 2025.....	22
1.5	KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS.....	24
1.5.1	Kiinteistö Oy Vasalli	24
1.5.2	Kiinteistö Oy Vuorilaakso	26
1.5.3	Jorma Virtasen Säätiö	26
1.6	TALouden TASAPAINOTTAMINEN SUUNNITTELUKAUDELLE 2025 – 2027	27
1.7	TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN RAKENNE.....	28

1.7.1	Talousarvio ja taloussuunnitelma kuntalain mukaan	28
1.7.2	Talousarvion ja taloussuunnitelman rakenne.....	28
1.7.3	Talousarvion sitovuus	29
1.7.4	Sitovat toiminnalliset tavoitteet	29
1.7.5	Käyttötaloussosan sitovat määrärahat	30
1.7.6	Tuloslaskelmaosan ja rahoitusosan sekä investointiosan sitovat määrärahat	30
1.7.7	Käyttötaloussuunnitelman vahvistaminen	31
2.	KÄYTTÖTALOUSOSA	32
2.1	HALLINTOPALVELUT	32
2.1.1	Vaalit	32
2.1.2	Hallinnon ja talouden tarkastus	32
2.1.3	Yleishallinto, keskushallinto ja henkilöhallinto.....	33
2.1.4	Elinkeinopalvelut ja työllisyyspalvelut.....	34
2.1.5	Ympäristöterveys ja eläinlääkintähuolto.....	37
2.1.6	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.....	37
2.2	SIVISTYS- JA HYVINVOINTIPALVELUT	41
2.2.1	Sivistustoimen hallinto	41
2.2.2	Varhaiskasvatus ja esiopetus	41
2.2.3	Perusopetus	47
2.2.4	Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut.....	52
2.2.5	Kirjasto	55
2.2.6	Kansalaisopisto ja musiikkikoulu.....	57
2.3	TEKNINEN TOIMI	58
2.3.1	Hallinto	58
2.3.2	Laitokset- ja taseyksiköt	58
2.3.3	Yleisten alueiden hoito ja yksityistieavustukset	59

2.3.4 Tilapalvelut	59
2.3.5 Rakennukset	60
2.3.6 Investointiohjelma.....	60
2.4 YMPÄRISTÖTOIMI	62
2.4.1 Rakennusvalvonta.....	62
2.4.2 Ympäristönsuojelu.....	63
2.4.3 Kaavoitus	64
3. TULOSLASKELMAOSA	65
3.1 Ulkoiset tuotot ja kulut.....	65
3.2 Talousarvio sitovuustason mukaisesti	66
4. INVESTOINTIOSA.....	67
5. RAHOITUSOSA.....	71
LIITE 1 HENKILÖSTÖSUUNNITELMA	72

1. TALOUSARVION YLEISPERUSTELUT

1.1 HARTOLAN KUNNAN STRATEGIA

Hartolan kunnan visio tulevaan on **Yhessä tehen!** Hartolan kuningaskunta on pieni, yhteisöllinen ja hyvien liikenneyhteyksien varrella sijaitseva maaseutukunta, jossa päätöksiä tehdään asukkaita kuullen ja kunnan elinvoimaisuutta rakennetaan yhdessä.

Kunnan arvot ovat:

- **Avoimuus** - Toimintamme on avointa ja läpinäkyvää ja siten kuntalaisten arvioitavissa.
- **Hyvinvointi** - Edistämme asukkaiden hyvinvointia monipuolisesti ja tarjoamme mahdollisuuksia aktiiviseen elämään.
- **Sinnikkyys** - Emme lannistu, vaan toimimme määrätietoisesti yhteisten tavoitteiden eteen.
- **Yhteisöllisyys** - Toimimme yhteisöllisyyden mahdollistajana ja edistäjänä.

Hartolan kunnan perustehtävä: Hartolan kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueen elinvoimaa sekä mahdollistaa osallistumisen kunnan tulevaisuuden rakentamiseen.

Toiminnan painopisteet ovat: Hartolassa on hyvä olla, Hartolaan on helppo tulla ja Kuningaskunta tutuksi.

Tavoitetilat	Strategiset toimenpiteet
Hartolan tasapainoinen talous mahdollistaa kunnan kehittämisen	Talouden tasapainottamissuunnitelman päivitys.
	Palvelutuotannossa haetaan kokonaistaloudellisesti järkeviä ja kestäviä ratkaisuja.
	Mitoitamme investoinnit talouden kantokyvyn mukaan.
	Aktiivinen talouden seuranta ja raportointi.
	Riskien vähentäminen tytäryhtiöissä.
Asukkaat voivat hyvin ja heillä on vaikutusmahdollisuuksia oman arkensa kehittämiseen.	Säännöllisesti järjestettävät keskustelufoorumit.
	Toimivat yhteistyörakenteet hyvinvointialueeseen.
	Hyvinvoinnin ja terveyden kokonaisvaltainen edistäminen yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.
	Kylien asukkaiden kuuleminen.
Laadukas opintopolku varhaiskasvatuksesta yläkouluun	Tarjoamme varhaisen tuen palveluja varhaiskasvatuksessa ja yhtenäiskoululla.
	Opetusryhmien kokoon vaikuttavat sekä oppimisen tukeminen että taloudelliset realiteetit.
Hartola on työntekijöidensä hyvinvoinnista huolehtiva, kiinnostava työnantaja	Kehitämme kunnan työnantajakuvaa ja toimenpiteitä työvoiman saatavuuden parantamiseksi.
	Järjestämme tyhy-toimintaa säännöllisesti.
	Työntekijöitä sitouttava henkilöstöpolitiikka.
Vt 4:n kehittäminen tuo työtä ja asukkaita Hartolaan	Vaikutamme aktiivisesti vt 4:n kehittämissuunnitelmiin.
	Tuomme esiin Hartolan sijaintia pääväylän varressa.

	Liikekeskus vt 4:n taajamaan liittymään. Vapaa-ajanasukkaasta sujuvasti vakituiseksi asukkaaksi.
Hartola on saavutettava ja tietoliikenneyhteydet toimivat	Huomioimme myös matkailijoiden ja vapaa-ajanasukkaiden tarpeet. Selkeät opasteet sisääntuloväylille. Sähköiset palvelut tukevat palvelutarjontaa. Edistämme toimivia tietoliikenneyhteyksiä.
Hartola on houkutteleva paikka yritystoiminnalle	Kehitämme yritystonttien ja toimitilojen saatavuutta Varmistamme päätöksenteon sujuvuuden Käymme markkinavuoropuhelua paikallisten yrittäjien kanssa Kaavoitus tukee elinvoiman kehittämistä.
Keskustaajama on viihtyisä ja virikkeellinen	Keskusta-alueen elävöittäminen ja tapahtumatarjonnan edellytysten parantaminen. Viihtyisyyttä kunnossapidolla, kukkaistutuksilla ja yhteisöllisillä tempauksilla.
Suomalaiset osaavat asettaa Hartolan kartalle	Teemme aktiivista kuntamarkkinointia, painopiste asumisessa ja matkailussa. Kehitämme Hartolan kulttuuri- ja tapahtumatarjontaa. Yhteistyö LADEC:n ja Lahti Regionin kanssa.
Viestintä on ajantasaista ja aktiivista	Kunnan www-sivujen käytettävyyttä parannetaan Infotaulujen sijoittelu ja viestinnän sisältö tukevat osallisuutta Kunta toimii aktiivisesti omissa sosiaalisen median kanavissaan Palveluoppaan visuaalista ilmettä ja sisältöä uudistetaan.
Hartola tunnetaan ympäristöstä huolta pitävänä luontomatkailun kohteena	Yhteistyö alueen matkailu- ja palveluyritysten ja yhdistysten kanssa. Kalastus- ja elämysmatkailun edistäminen. Hyödynnämme hankerahoitusten mahdollisuudet, mm. Päijänne Leader. Majoituspalveluiden kehittämisen tukeminen.
Kuningaskunta-brändiä kehitetään	Päivitämme viestintästrategiaa ja matkailustrategiaa säännöllisesti. Viestintää pilke silmäkulmassa. Kuningaskunnan nimikkeistön suunnitelmallinen käyttö.

1.2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TALOUDELLINEN KEHITYS

1.2.1 Talouden kehitysnäkymät vuosille 2025-2027

Suomen talouden epävarmuus jatkuu, mutta näköpiirissä jo odotuksia paremmasta

Suomen talous näyttäisi selättäneen taantumaa. Bruttokansantuote supistuu vielä 0,2 prosenttia vuonna 2024, mutta kasvu on käynnistynyt vuoden alkupuoliskolla. Inflaation hidastuminen ja korkojen lasku tukevat kulutusta ja investointeja. Vuosina 2025 ja 2026 kasvu nopeutuu ja on 1,7 ja 1,5 prosenttia vuodessa. Julkisiin menoihin kohdistuvat säästöt ja verojen korotus hidastavat kotimaisen kysynnän kasvua ja nostavat hintoja ennustejakson alussa, kun taas työllisyysvoimat kasvattavat työn tarjontaa läpi ennustejakson.

Suomen talouden kehitys on ollut viime vuosina selvästi heikompaa kuin euroalueella keskimäärin. Suomessa tuotanto laski vuoden 2022 toisen neljänneksen jälkeen vuoden 2023 loppuun mennessä yhteensä noin 2,5 prosenttia. Tuotannon laskun takana olivat hintojen ja korkojen nousu sekä Venäjän hyökkäyssodan suorat vaikutukset Suomen talouteen. Sekä sodan että korkojen nousun epäsuotuisat vaikutukset ovat olleet Suomessa suuremmat kuin euroalueen maissa keskimäärin.

Venäjän talouden ja kaupan merkitys Suomelle oli ennen hyökkäystä suurempi kuin useimmille euroalueen maille. Korkojen nousun vaikutus on ollut muita maita voimakkaampi, koska Suomessa asuntoluotoista 94 prosenttia on vaihtuvakorkoisia ja korkojen nousu on välittynyt reaalitalouteen nopeasti.

Euroalueella ja erityisesti Saksassa talouden kasvu on heikkoa vielä tänä vuonna. Euroalueella kasvu on kuitenkin käynnistynyt jo kuluvan vuoden alkupuoliskolla ja ensi vuodesta alkaen myös kasvun odotetaan nopeutuvan. Talouden piristymisen taustalla on inflaation hidastuminen ja korkojen lasku. Yhdysvalloissa talouden kasvu jatkuu, vaikka vauhti hieman hidastuukin ensi vuonna. Maailmankaupan ennustetaan toipuvan vauhdikkaammin kuin maailmantalouden, mikä hyödyttää Suomen tavaravientiä. Suomen kustannuskilpailukyky on säilynyt kohtuullisen hyvänä ja tukee vientiä, kun kysyntä vientimarkkinoilla elpyy.

Yksityinen kulutus on kasvanut läpi koko sen ajan, kun hintojen ja korkojen nousu ovat heikentäneet kotitalouksien ostovoimaa. Inflaation nopea hidastuminen ja korkojen lasku helpottavat kotitalouksien taloudellista tilannetta. Yksityinen kulutus kasvaa lähes prosentin vuonna 2024, vaikka sosiaalietuuksien leikkaukset ja arvonlisäveron nosto syyskuussa hidastavatkin kulutuksen toipumista. Vuonna 2025 kulutuksen kasvu nopeutuu, kun korot laskevat edelleen ja työllisyys kasvaa.

Inflaatio on hidastunut selvästi ja myös jatkossa varsinkin kotimaiset hintapaineet ovat vähäisiä. Arvonlisäveron korotus nostaa hintoja ja hidastaa inflaation laskua erityisesti ensi vuonna. Hallituksen keväällä kehysriihessä ja aiemmin päättämien välillisen verotuksen muutosten arvioidaan kiihdyttävän inflaatiota suoraan yhteensä noin 0,9 prosenttiyksikköä vuosina 2024–2026. Tästä huolimatta inflaatio on pysymässä matalana. Inflaatio laskee 1,8 prosenttiin tänä vuonna. Vuosina 2025 ja 2026 inflaatio on 1,4 ja 1,3 prosenttia.

Rakentaminen on ollut jyrkässä laskussa, mutta lasku näyttäisi nyt pysähtyneen. Korkojen lasku piristää asuntomarkkinoita, varsinkin kun maan sisäinen muuttoliike ja maahanmuutto ovat kasvattaneet asuntojen kysyntää. Asuntorakentamisen toipuminen kestää kuitenkin aikansa ja asuntorakentamisen odotetaan kasvavan vuonna 2025. Muussa rakentamisessa lasku on ollut pienempi ja toipuminen alkaa asuntorakentamista aikaisemmin.

Kone- ja laiteinvestoinnit ovat kasvaneet taantumasta huolimatta. Investointeja ovat kasvattaneet energiamurros ja etenevä digitalisaatio. Erityisesti energiantuotantoon liittyvät investoinnit ja halpaa sähköä hyödyntävä tuotanto ovat kasvaneet. Investoinnit näille aloille tulevat jatkumaan myös tulevina vuosina, sillä investointisuunnitelmia Suomeen on ennätysmäärä paljon. Investointeja lisäävät myös puolustukseen liittyvät valtion investoinnit. Kokonaisuudessaan kasvavat lähes 6 prosenttia vuonna 2025.

Työllisyys vähenee tuotannon laskun vanavedessä. Voimakkainta työllisyyden väheneminen on ollut rakentamisessa. Sen sijaan palveluissa työllisyys on edelleen noussut. Vuonna 2025, kun talous toipuu, työllisyys

alkaa kasvaa ja kasvu jatkuu myös vuonna 2026. Hallituksen työllisyystoimet sekä maahanmuutto lisäävät työvoiman tarjontaa ja luovat työllisyydelle tilaa kasvaa, kun tuotanto elpyy.

Työttömien määrä kasvoi vuoden 2024 alussa laaja-alaisesti, mutta kesällä työttömyyden kasvu näyttäisi pysähtyneen. Vuonna 2024 työttömyysaste nousee kahdeksaan prosenttiin. Vuodesta 2025 alkaen työttömyys vähenee, mutta jää 7,2 prosenttiin vuonna 2026. Tämä ylittää edelleen rakenteellisen työttömyyden tason Suomessa.

Pitkittynyt matalasuhdanne rasittaa julkista taloutta jo toista vuotta peräkkäin. Julkisyhteisöjen rahoitusaliijäämä oli 2,9 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2023.

Vuoden lopulla voimistunut laskusuhdanne leikkasi verotuloja, samalla kun julkisten alojen nopea palkkojen ja muiden kustannusten nousu kasvatti menoja. Kasvavat korkomenot sekä varautumiseen ja turvallisuuteen liittyvät menot painoivat valtion taloutta. Myös hyvinvointialueiden ensimmäinen toimintavuosi alkoi syvästi alijäämäisenä.

Valtion- ja paikallishallinnon alijäämät eivät pienene tänä vuonna. Valtion menot kasvavat tänä vuonna erityisesti varautumiseen ja turvallisuuteen tehtävien investointien myötä, kun inflaation ja palkankorotusten vaikutukset vähitellen vaimenevat. Heikkoon talouden suhdannetilanteeseen nähden verotuloja kertyy kohtalaisesti. Hyvinvointialueiden elokuussa raportoimat tiedot ennakoivat, että alueilla menojen kasvu jatkuu nopeana tänäkin vuonna ja alijäämät pysyvät suurina. Tilanne on ollut samansuuntaista kuntahallinnossa. Suuret indeksikorotukset kasvattavat työeläkelaitosten menoja reilusti vielä tänä vuonna, mutta työeläkelaitokset pysyvät silti tukevasti ylijäämäisinä. Muissa sosiaaliturvarahastoissa puolestaan kasvanut työttömyys on kasvattanut menoja samalla, kun tulot supistuvat mm. työttömyysvakuutusmaksun laskun myötä. Julkisen talouden alijäämä asettuu tänä vuonna 3,7 prosenttiin suhteessa BKT:hen.

Kun talous toipuu, verotulojen kasvu piristyy. Paikallishallinnon palkkapaineet eivät kuitenkaan hellitä, ja henkilöstöpula uhkaa kasvattaa kalliita ostopalveluja. Lisäksi korkomenot ja puolustusinvestoinnit kasvattavat valtion menoja koko ennustejakson ajan. Näiden eri suuntaan ajavien tekijöiden seurauksena julkisyhteisöjen alijäämän ennakoidaan pienenevän 3,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen ensi vuonna ja siitä edelleen 2,1 prosenttiin vuonna 2028.

Maailmantalouden tilanne

Epävarmuus maailmantaloudessa on kasvanut viime kuukausina. Syynä tähän on ennen kaikkea ollut geopoliittisten jännitteiden kiristyminen. Rahoitusmarkkinoiden levottomuus kesällä 2024 näyttäisi jääneen lyhytaikaiseksi, mutta protektionismin nousu keskeisten talouksien välillä voi hidastaa kasvua. Toisaalta hidastuva inflaatio ja laskevat korot kasvattavat reaalityuloja monessa taloudessa. Talouskasvu painottuu yhä Yhdysvaltoihin ja nouseviin talouksiin. Euroalueen talouskehitys on vaatimatonta. Maailmantalous kasvaa vuonna 2024 3,1 prosenttia, ja kasvu hidastuu kolmeen prosenttiin vuonna 2025.

Euroalueen talouskasvu käynnistyi kuluvan vuoden alkupuoliskolla viime vuoden loppupuolen nollakasvun jälkeen, mutta näkymät ovat ennakoivien indikaattoreiden perusteella yhä haastavat. Etenkin Saksan teollisuuden tilanne aiheuttaa huolta. Ranskan näkymiä tukee palveluiden piristyminen. Kuluttajien luottamus on vahvistumassa inflaation hidastuessa ja reaalityulojen kasvaessa. Finanssipolitiikan odotetaan olevan lievästi kiristävä 2024 ja 2025. Euroalueen talous kasvaa vuonna 2024 0,7 prosenttia, ja kasvu kiihtyy 1,5 prosenttiin vuonna 2025.

Maailmanlaajuisten rahoitusmarkkinoiden tilannetta leimasi loppukesällä 2024 voimakas myllerrys. Rahapolitiikan keventäminen on alkanut euroalueella ja Yhdysvalloissa vuonna 2024, mikä heijastuu aleneviin lyhyihin ja pitkiin korkoihin.

Energiamarkkinoiden tilanne on melko vakaa huolimatta Lähi-idän kriisiin liittyvistä riskeistä. Raakaöljyn hinta on laskenut hienoisesti kesän 2024 aikana, ja hinnan odotetaan laskevan edelleen ennustejaksolla. Maakaasun hinta pysyttelee maltillisena, mutta on yhä korkeampi kuin ennen Venäjän hyökkäyssodan alkamista. Sähköfutuurit ovat lievässä nousussa lähikuukausien aikana, mutta laskevia ennustejakson loppupuolella. Myös teollisuuden raaka-aineet ovat kallistuneet, mutta ne pysyvät suhteellisen vakaana lähivuosina.

Maailmantalouden ennustekuvaan liittyvien riskien tasapaino on hieman aiempaa heikompi. Keskeinen alasuuntainen riski on Lähi-idän konfliktin eskaloituminen, mikä nostaisi energian hintaa ja heikentäisi sentimenttiä. Protektionismin nousu ja maailmantalouden blokkiutuminen haittaisi maailmantalouden elpymistä.

Julkinen talous

Julkinen kulutus kasvoi 3,4 prosenttia vuonna 2023. Julkisen kulutuksen kasvun arvioidaan hidastuvan kuluvana vuonna n. 0,5 prosenttiin ja supistuvan vuonna 2025 0,5 prosenttia ja vuonna 2026 0,1 prosenttia. Kulutusmenojen kehitystä jarruttavat mm. hallituksen säästöt. Lisäksi kulutusmenojen kehitystä hidastavat hyvinvointialueiden omat pysyvät sopeutustoimet.

Julkisen kulutuksen arvoa nostaa ennustevuosina pääasiassa hintojen kasvu. Julkisen sektorin ansiokehitystä vauhdittavat kunta- ja hyvinvointialueille sovitut palkkausjärjestelmien kehittämisohjelmat sekä hyvinvointialueiden palkkojen yhtenäistämiseen liittyvä sopimus. Näiden sovittujen kehittämisohjelmien oletetaan pitävän paikallishallinnon ansiokehityksen yleistä ansiokehitystä ripeämpänä vuoteen 2027 saakka.

Asuntomarkkinoiden odotetaan elyvän loppuvuonna, kun korkojen lasku jatkuu. Asunnoille on kysyntää maan sisäisen muuttoliikkeen ja maahanmuuton seurauksena ja tällä hetkellä rakennetaan vähemmän kuin pidemmän aikavälin tarve on. Asuntorakentamisen toipuminen kuitenkin kestää, sillä valmiita asuntoja on edelleen myymättä viime vuosien vilkkaan rakentamisen jäljiltä.

Muun rakentamisen tilanne on parempi kuin asuinrakentamisen, vaikka myös se on vähentynyt selvästi. Erityisesti laskussa on ollut julkinen rakentaminen. Lupien ja aloitusten perusteella muussa rakentamisessa voidaan odottaa käännettä parempaan aiemmin kuin asuntorakentamisessa. Erityisesti teollisuusrakentaminen on säilynyt vilkkaana, samoin maa- ja vesirakentaminen.

Rakentamisen toipumista vauhdittaa myös energiasiirtymään liittyvä rakentaminen. Vihreän siirtymän investointisuunnitelmia on tiedossa lähes 270 mrd. euron edestä Suomeen. Suurin osa näistä suunnitelmista jää toteutumatta, mutta erityisesti ensi vuodelle on tiedossa varsin paljon hankkeita, joista merkittävä osa on jo aloitettu tai päätetty. Toteutuviin hankkeisiin kuuluu erityisesti datakeskus, tuulivoima- ja akkuinvestointeja.

Talouden kehitysnäkymien lähteenä Valtionvarainministeriön syksyn 2024 taloudellinen katsaus.

1.2.2 Kuntatalouden näkymät

Julkisen talouden alijäämä on muodostunut syväksi heikon suhdanteen, nopean inflaation, korkomenojen kasvun sekä varautumismenojen kasvun takia. Alijäämä kuitenkin alkaa parantua hitaasti myöhemmin, kun talous toipuu ja sopeutustoimet alkavat vaikuttaa täysipainoisesti. Kuntahallinnon alijäämä kasvoi merkittävästi vuonna 2023. Vuonna 2024 rahoitustilanne säilyy ennallaan, mutta sen jälkeen se heikkenee jälleen.

Kuntahallinnon alijäämä syvenee 0,6-0,7 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuosina 2025–2028. Kuntahallinnon kulutusmenojen kasvu jatkuu ennustevuosina melko ripeänä, mikä aiheutuu pääasiassa hintojen noususta. Inflaatio on palautunut maltilliselle tasolle, mutta vuosina 2025–2027 kunta-alan ansiokehityksen oletetaan olevan talouden yleistä ansiokehitystä hieman nopeampaa kunta-alalle aiemmin sovitun palkkausjärjestelmien kehittämisohjelman vuoksi. Kunta-alan palkkasopimukset päättyvät keväällä 2025, ja siksi sopimusratkaisut tuleville vuosille selviävät vasta myöhemmin.

Kulutusmenojen kasvupaineiden lisäksi kuntahallinnon menoja kasvattavat investoinnit. Investointipaineita ylläpitävät muun muassa rakennuskannan ikä, muuttoliike ja vihreän siirtymän edellyttämät muutokset. Kuntahallinnon heikkenevä taloustilanne korostaa kuitenkin investointien tarveharkinnan tärkeyttä. Välttämättömiä investointeja on silti paljon, sillä kuntien investoinnit kohdistuvat valtaosin rakennuksiin, teihin sekä muuhun perusinfrastruktuuriin.

Kuntien tulonsiirrot valtiolta kasvavat vuonna 2025, sillä TE-palveluiden järjestämisestä muodostuu kunnille uusi valtionosuustehtävä, jonka rahoitus kohdennetaan kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta laskennallista menolisäystä vastaavasti. Valtionosuuksiin tehdään kuitenkin samanaikaisesti tuntuvia leikkauksia vuosina 2025–2027 mm. sote-siirtoon liittyvien takautuvasti perittävien valtionosuuksien vuoksi. Valtionosuuksien kasvua hidastaa myös hallituksen päättämä yhden prosenttiyksikön indeksijarru vuosina 2024–2027 sekä asukasluvun ja laskentatekijöiden muutokset, erityisesti lapsi-ikäluokkien pieneneminen.

Verotulot ovat edelleen kuntien merkittävin tulonlähde, vaikka niiden taso puolittuikin sote-uudistuksen yhteydessä. Vaikka kuntien verotulojen kasvuprosentit pysyvät ennustevuosina pitkän aikavälin keskiarvon yläpuolella, ei verorahoitus

riitä kuntahallinnon kasvaviin menopaineisiin. Kuntahallinnon mittavat alijäämät vuosina 2025–2028 edellyttävät merkittäviä sopeutustoimia kunnissa tulevana vuosina. Alijäämät kasvattavat kuntahallinnon velkaa ja velkasuhde jatkaa kasvuaan tarkasteluvuosina.

Talouden kehitysnäkymien lähteenä Valtionvarainministeriön syksyn 2024 taloudellinen katsaus.

1.2.3 Vaikutukset verotukseen

Verotulot

Hartolan kunnan verotulojen arvioinnissa on käytetty Kuntaliiton verokehikon ennustetta 24.9.2024 ja Valtiovarainministeriön 23.9.2024 julkaisemaa kuntatalousohjelman painelaskelmakehikkoa.

Kuntien verotulot koostuvat kunnallis-, kiinteistö- ja yhteisöverosta. Kunnallisveron osuuden verotuloista arvioidaan sote-verouudistuksen jälkeen olevan keskimäärin noin 71 prosenttia, yhteisöveron noin 12,5 prosenttia ja kiinteistöveron noin 16,5 prosenttia. Kuntien verotulojen arvioidaan olevan vuonna 2024 yhteensä noin 13,9 mrd. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna verotulot alenevat vajaalla 5 prosentilla. Vuonna 2025 verotulojen ennustetaan kasvavan 4,2 prosenttia vuodesta 2024.

Palkkatulojen osuus kunnallisveron veropohjasta on keskimäärin noin 68 prosenttia, eläkkeiden noin 24 prosenttia ja muiden tulojen, kuten esimerkiksi päivärahatulojen ja yritystulojen, osuus on noin 8 prosenttia. Tulorakenteessa on kuitenkin suuret erot kuntien välillä. Väestörakenteen ja työllisyyden kehitys vaikuttavat yksittäisten kuntien veropohjaan ja siten tulojen muodostumiseen.

Kunnallisveroennuste

Kunnallisverotuksen efektiivisyyttä parannetaan poistamalla ansiotulovähennys ja korottamalla vastaavasti työtulovähennystä. Kunnallisveron tuottoa vuonna 2025 kasvattavat noin 82 miljoonalla eurolla vakuutusmaksujen muutokset, jotka liittyvät työllisyysrahaston säästöjen kanavointiin kuntien ja valtion velkaantumisen vähentämiseksi. Eräiden tilapäisten verotukien poistuminen kehyskaudella lisää hieman kunnallisveron tuottoa.

Yhteisöveroennuste

Kuntien yhteisöveron tuotoksi arvioidaan 1,8 mrd. euroa vuonna 2025. Yhteisöveron maksuunpanon mukaisen kokonaistuoton arvioidaan kasvavan vuosina 2025-2028 keskimäärin noin 4 prosenttia vuodessa.

Osana julkisen talouden sopeuttamista poistetaan työnantajan koulutusvähennys. Muutos kompensoidaan kunnille yhteisöveron jako-osuuksia muuttamalla, joten vaikutus on kuntien rahoitusaseman näkökulmasta neutraali. Yhteisöveron tuottoa pienentävät vakuutusmaksujen muutokset, jotka liittyvät työllisyysrahaston säästöjen kanavointiin. Muutosta ei kompensoida kunnille.

Kiinteistöveroennuste

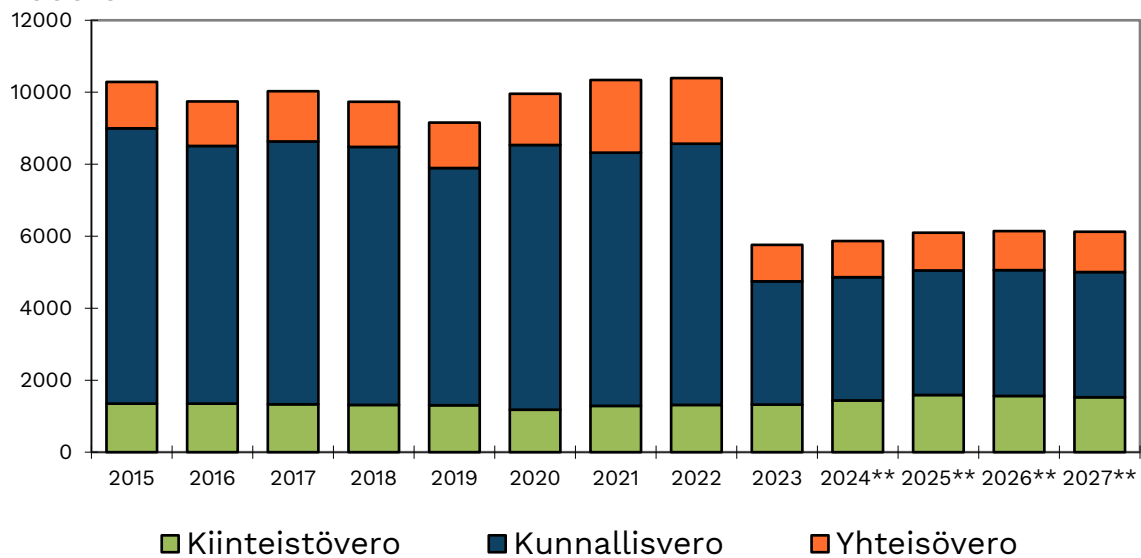
Kiinteistöveron tuotto on noin 2,4 mrd. euroa vuonna 2025, mikä on noin 39 milj. euroa enemmän kuin vuonna 2024. Kehyskaudella veron tuoton arvioidaan kasvavan keskimäärin noin 2,3 prosentin vuosivauhtia.

Verotulojen kehitysnäkymien lähteenä Valtionvarainministeriön syksyn 2024 kuntatalousohjelma.

VEROTULOT	LTA 2024	TA 2025
Kunnallisvero	3 766 000 €	3 985 000 €
Kiinteistövero	1 606 000 €	1 830 000 €
Yhteisövero	1 042 000 €	1 204 000 €
Verotulot yhteensä	6 414 000 €	7 019 000 €

Kunnan arvioitu reaali verotulo 2015-2027

1000 €

1.2.4 Valtionosuudet

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta tuli voimaan vuonna 2010. Edellisen kerran peruspalvelujen valtionosuuslainsäädäntöä muutettiin valtionosuuden määräytymisperusteiden osalta vuonna 2015. Vuoden 2023 alussa laki peruspalveluiden valtionosuuksista päivitettiin, kun hyvinvointialueet aloittivat ja sen myötä kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuu sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen palveluista päättyi. Tämä vaikutti kuntien valtionosuuksien määrään ja laskentaperusteisiin.

Myös esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvausjärjestelmä ja verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus ovat osa kunnan peruspalvelujen valtionosuutta. Lisäksi kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen sisältyvät lisäosat ja valtionosuudessa huomioon otettavat lisäykset ja vähennykset. Lisäyksissä ja vähennyksissä ovat mukana sote-erät eli muutosrajoin ja järjestelmämuutoksen tasaus.

Kuntien tulopohjan tasaus toteutetaan verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella, joka sisältyy kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen. Nimensä mukaisesti tasaus perustuu kunnan laskennalliseen verotuloon, ja se joko lisää tai vähentää kunnalle myönnettyä valtionosuutta. Tasauksen perusteena olevaan laskennalliseen verotuloon sisältyvät kunnan laskennallinen kunnallisvero, kunnan osuus yhteisöveron tuotosta sekä puolet kiinteistöveroista. Voimalaitosten kiinteistövero ei tasauksessa huomioida kuin ydinvoimalaitosten osalta.

Verotuloihin perustuvaa valtionosuuden tasausta laskettaessa käytetään koko maan keskimääräistä kunnallisveroprosenttia, eikä yksittäisen kunnan veroprosentin muutoksella ole vaikutusta kunnan saaman tasauslisän tai tasausvähennyksen määrään. Mikäli laskennallinen verotulo on pienempi kuin tasausraja, kunta saa tasauslisää 90 prosentin tasoon kunnan laskennallisen verotulon ja tasausrajan erotuksesta. Kunnan valtionosuuksiin tehdään puolestaan tasausvähennys, mikäli sen laskennalliset verotulot ovat suuremmat kuin tasausraja. Tasausvähennys on 10 prosenttia tasausrajan ylittävältä osalta. Tasausrajoja muutettiin vuoden 2023 alusta lukien.

Vuodesta 2020 alkaen kunnille maksettava verotulomenetyksen korvaus on erotettu peruspalvelujen valtionosuudesta ja maksetaan omalta valtiovarainministeriön momentilta. Verotulomenetyksen korvauksessa on kyse eduskunnan säätämistä kunnallisveroon tehtävistä vähennyksistä. Nämä pienentävät kunnallisveron tuottoa kunnista riippumattomista syistä.

Kaikki verovähennyksistä johtuvia menetyksiä ei korvata, vaan huomioon otetaan vasta vuodesta 2010 lähtien toteutetut veroperustemuutokset. Kunnalle maksetaan sen verotulojen menetystä vastaava euromäärä.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisen rahoituksen euromääräisesti merkittävin osa on koulutuksen ylläpitäjille myönnettävä yksikköhintarahoitus lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää perusopetukseen oppilaskohtaista lisärahoitusta ja rahoituksen muuhun opetus- ja kulttuuritoimintaan.

Kuntien saamasta opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta vähennetään asukaskohtainen omarahoitussuus lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Ammatillinen koulutus on pääosin koulutuskuntayhtymien hoitamaa ja kun tämä rahoitus kohdentuu suoraan koulutuskuntayhtymille, useimpien kuntien kohdalla opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus näyttäytyy valtionosuuslaskelmissa negatiivisena.

Opetuksen järjestäjä on oikeutettu kotikuntakorvaukseen oppilaan suorittaessa oppivelvollisuuttaan muussa kuin oman kotikuntansa esi- tai perusopetuksessa. Myös vailla Suomessa olevaa kotikuntaa olevien (esim. tilapäisesti maassa olevien ulkomaalaisten) kustannukset korvataan kotikuntakorvausjärjestelmän kautta.

Kotikuntakorvausjärjestelmä on olemassa siksi, että oppilaan kotikunta saa koululaisesta tulevan valtionosuuden. Monista eri syistä koulua voi käydä muuallakin kuin kotikunnassa. Kotikuntakorvausjärjestelmä vähentää tarvetta kuntien keskinäiseen sopimiseen ja laskuttamiseen. Kotikuntakorvaus määräytyy oppilaan iän mukaan.

Kunnan kirjanpidossa kotikuntakorvauksia ei kuitenkaan käsitellä valtionosuutena, vaan kotikuntakorvaukset esitetään kunnan talousarviossa ja tilinpäätöksessä toimintamenoina ja toimintatuloina.

VALTIONOSUUDET	LTA 2024	TA 2025
Peruspalvelujen valtionosuus	-506 000 €	-143 600 €
Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	579 000 €	692 200 €
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-753 200 €	-753 100 €
Verotulomenetysten kompensatiot	620 100	482 500 €
Valtionosuudet yhteensä	-60 100 €	278 000 €

1.2.5 Palkkaratkaisu ja palkan sivukulut vuonna 2025

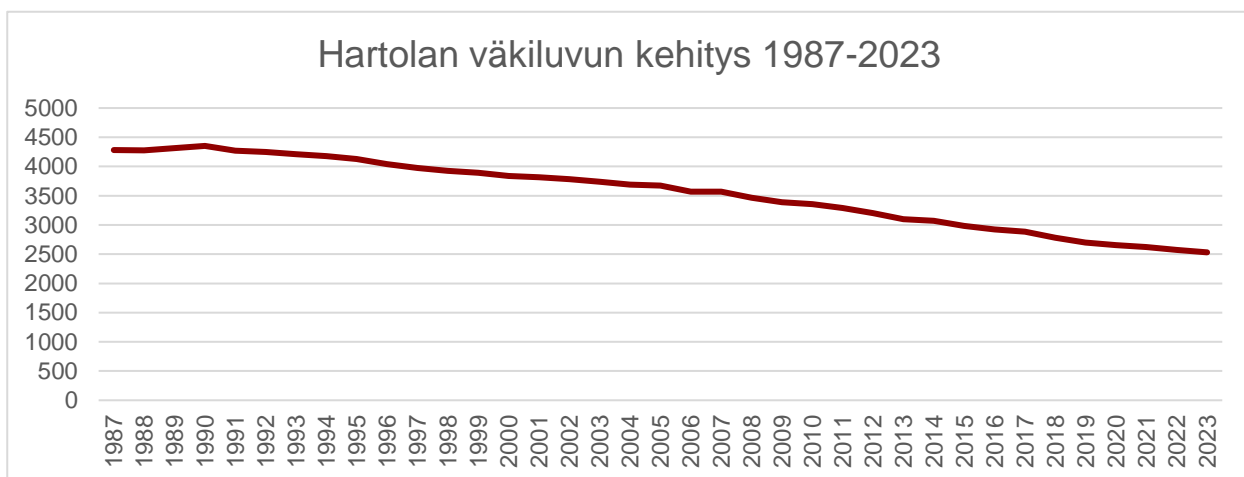
Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus KVTES 2022–2025 on voimassa 30.4.2025 asti, joten vuoden 2025 palkankorotusten tasoa ei tiedetä vielä talousarviota valmisteltaessa. Talousarvion 2025 palkkamenoihin toimialat ovat vuositasolle arvioineet noin 3 %:n palkankorotusvaran talousarvion laadintaohjeiden mukaisesti.

Henkilösivukulut:

- Sotu-maksut, työttömyys-, tapaturmavakuutus- ym. sivukulut 5 %
(Sotu 1,87 %, työt.vak. 0,61 %, työkyvyt.eläk. 0,81 %, tapaturma 0,75 %, ryhmäh. 0,06 % = 4,10 %)
- Palkkaperusteinen eläkemeno (JuEL) 16,68 %
- VaEL-eläkemaksuprosentti/opettajat 16,22 %
- Palkkaperusteinen henkilösivukulu yhteensä (Juel) 20,78 %
- Palkkaperusteinen henkilösivukulu yhteensä (Vael) 20,32 %

1.2.6 Väestömuutokset

Hartolan väkiluku on ollut laskeva aina 1990-luvulta lähtien. 30 vuoden aikana väkiluku on laskenut noin 1600 hengellä. Vuoden 2023 lopussa asukkaita oli 2.529 henkeä.

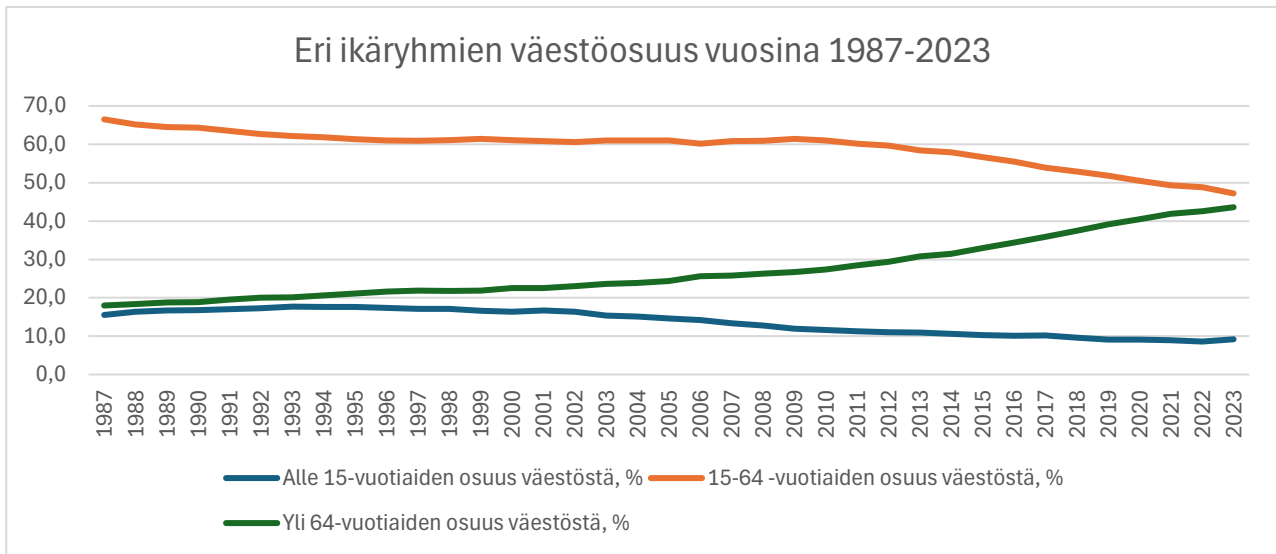

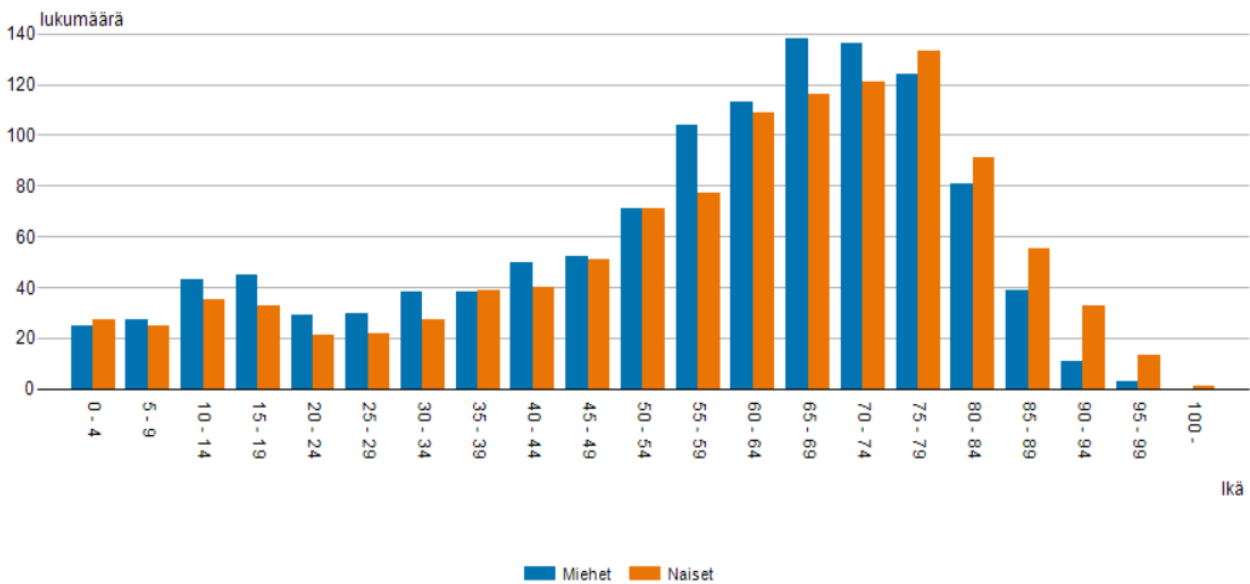
Maaseutukuntien väestön vähenemisen taustalla on yhteiskunnan ja työn voimakas muuttuminen, kaupungistuminen ja maaseudulla asuvan väestön ikärakenne. Kaupunkiseutujen vetovoima on jonkin verran heikentynyt koronapandemian aikana, mutta muuttoliikkeen suuntaa se ei ole kääntänyt. Vaikka Hartolassa on vahva työpaikkaomavaraisuus, se ei ole korreloinut Hartolassa asumisen kanssa.

Hartolassa syntyy vuosittain alle 15 lasta, mutta vuosikymmenen loppuun mennessä syntyvyys laskee keskimäärin 10 lapseen. Kuolleisuus on keskimäärin 50–60 henkeä vuodessa. Kunta on ollut viime vuosina myös lievästi muuttotappiollinen. Väestön vähenemisen tärkein osatekijä onkin, että kuolleisuus on selvästi syntyvyyttä suurempaa. Vain tuntuva muuttovoitto voisi hidastaa väkiluvun laskua.

Vuonna 2023 yli 64-vuotiaiden osuus lähestyi entisestään työikäisten 15-64 -vuotiaiden määrää.

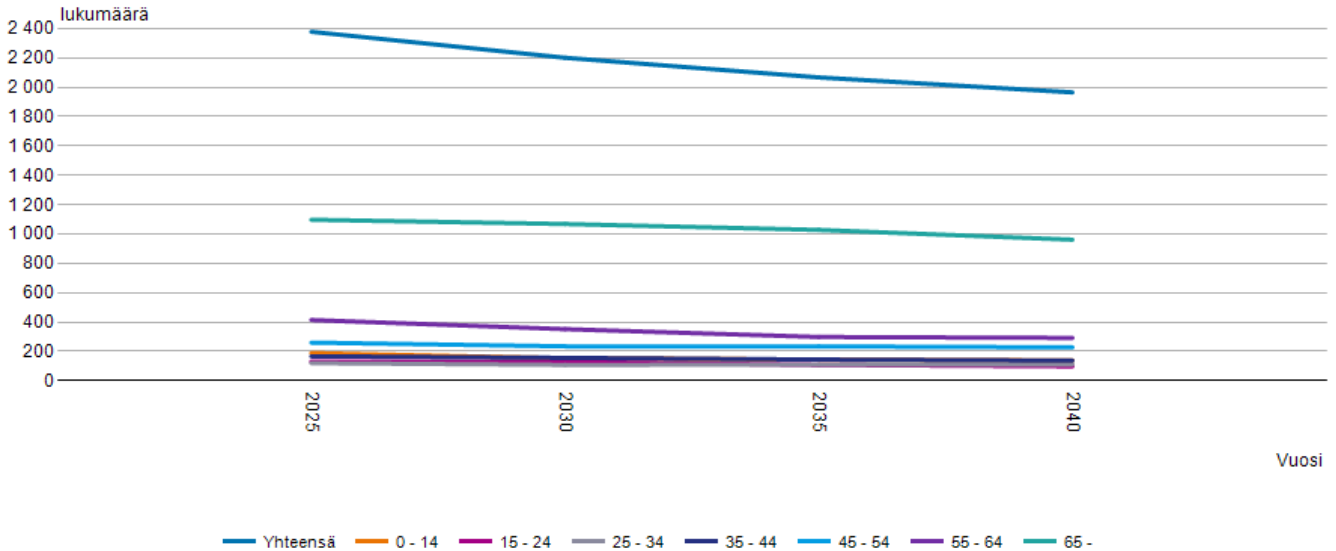

Ennustettu ikärakenne, Hartola 2026

Väestön ennustettu ikärakenne, Hartola vuoteen 2040

1.2.7 Työllisyys ja elinkeinot

Elokuussa 2024 työttömiä oli Hartolassa 113, joista miehiä oli 65 ja naisia 48. Alle 25 -vuotiaita näistä oli alle 5 ja yli 50-vuotiaita 60 henkilöä. Pitkäaikaistyöttömien osuus oli 42 ja osatyökykyisiä oli 26. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 11,2 % ja avoimia työpaikkoja oli alle 5 kappaletta. Päijät-Hämeessä työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 12,2 %.

Hartolan kunnan työllisyyskoordinaattori on toiminut vuoden 2020 elokuusta alkaen 50 % työajalla. Työllisyyskoordinaattori on yhteistyössä Tukirinki-hankkeen kanssa tavannut pitkäaikaistyöttömiä ja kartoittanut jatkumahdollisuuksia. Lisäksi yhteistyötä tehdään Nuorten työpajan ja etsivän nuorisotyön, PPHYKY:n toimintakeskuksen sekä TE-toimiston kanssa. Nuorten työpajan ja etsivän nuorisotyön toimesta on jatkettu aktiivista työtä nuorisotyöttömyyden ja syrjäytymisuhkien ehkäisemiseksi. Työllisty hyvässä seurassa -hankkeen turvin moni pitkäaikaistyötön on työllistynyt Hartolan Voiman kautta moniin eri tehtäviin.

Vuodesta 2020 alusta Hartolan kunta on ollut mukana Jyväskylän hallinnoimassa Tukirinki-työllistämishankkeissa, joiden kautta saadaan Hartolaan työvalmentajan palveluita 1,5–2 päivää viikossa ja hanketta on tarkoitus jatkaa myös vuoden 2025 aikana. Hankkeessa on mukana Jyväskylän ja Hartolan lisäksi myös Heinolan kaupunki ja Sysmän kunta.

TE-palveluiden järjestäminen muuttuu vuoden 2025 alusta lukien, kun työllisyysneuvonnan vastuu siirtyy kunnille. Hartolan kunta kuuluu Päijät-Hämeen työllisyysalueeseen, jonka isäntäkuntana toimii Hollolan kunta. Uudistuksen tavoitteena on tuoda TE-palvelut lähemmäs asiakkaita.

Kuntien työmarkkinatuen maksuosuus yli 300 päivää työttömänä olleiden osalta on 50 % ja yli 1000 päivää työttömänä olleiden osalta 70 %. Nämä muuttuvat merkittävästi vuoden 2025 alusta lukien, kun maksuosuusportaita muutetaan siten, että jo 100 päivän ylittävstä työttömyysjaksosta kertyy kunnalle sakkomaksuja.

Hartolassa kunnan työpaikkaomavaraisuus vuonna 2022 oli 94,2 %. Työpaikkoja kunnassa on tilastoitu vuonna 2022 yhteensä 803 kappaletta. Työllistä työvoimaa Hartolassa vuonna 2022 oli 852 henkeä. Asuinkunnassaan työskentelevien hartolalaisten osuus oli 64,4 %.

1.3 RISKIENHALLINTA JA KESKEISIMMÄT RISKIT

Kuntalain säännökset velvoittavat kunnat järjestämään kunnan ja kuntakonsernin sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konsernivalvonnan sekä raportoimaan niiden tuloksellisuudesta. Riskienhallinnan tulee olla järjestelmällistä toimintaa ja kattaa olennaiset kunnan ja kuntakonsernin toimintaan ja talouteen liittyvät riskit. Niistä annettavan toimintakertomusraportoinnin tulee perustua todennettavissa olevaan sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konsernivalvonnan tuloksellisuuden arviointiin.

Kuntalain 14 § mukaan valtuuston tulee päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista.

Kunnanhallituksen vastuulla on sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen sekä tuloksellisuuden seuranta ja arviointi. Järjestämisen tulee perustua systemaattiseen ja dokumentoituun toimintatapaan. Sisäisen valvonnan ja kokonaisvaltaisen riskienhallinnan tulee varmentaa riskien hallintaa ja tavoitteiden saavuttamista osana johtamista, toiminnan ja talouden suunnittelua, päätöksentekoa sekä taloudenhoidon menettelyitä. Tilintarkastajan on tarkastettava, onko kunnan ja kuntakonsernin sisäinen valvonta ja riskienhallinta sekä konsernivalvonta järjestetty asianmukaisesti.

Riskienhallinta on sisäistä valvontaa ja sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus organisaation tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta ja häiriöttömyydestä.

Riskienhallintaprosessi kattaa:

- toimintaympäristön analysoinnin
- sisältää riskien ja mahdollisuuksien kokonaisvaltaisen tunnistamisen ja kuvaamisen
- sisältää riskien ja mahdollisuuksien toteutumisen todennäköisyyden ja seurauksien analysoinnin
- riskien hallinnan ja mahdollisuuksien hyödyntämisen menettelyiden määrittelyn ja toimenpiteiden valvonnan
- merkittävien riskien ja niiden hallinnan dokumentoinnin ja tuloksellisuuden raportointi tilivelvollisille toimielimille sisältää riskien hallinnan järjestelmän ja prosessien toimivuuden seurannan ja arvioinnin sekä raportoinnin toimintakertomuksessa.

Strateginen tavoite	Riskin kuvaus	Vaikutus	Todennäköisyys	Riskitaso	Toimenpide
Talouden tasapaino	Verorahoitus vähenee vuosittain muuttotappion ja väestön ikääntymisen vuoksi	-200.000 €/v	Erittäin todennäköinen	Korkea	Menojen vähentäminen ja toiminnan sopeuttaminen ja talouden tasapainotusohjelma
Talouden tasapaino	Korkotason nousu nostaa rahoituskuluja	100.000–200.000 €/v	Erittäin todennäköinen	Korkea	Korkosuojaukset tarpeen mukaan. Toiminnan sopeuttaminen.
Talouden tasapaino	Kiinteistöjen alaskirjaukset, poistettavien kiinteistöjen tasearvot korkeita	1.000.000–1.500.000 e	Todennäköinen	Korkea	Suunnitelmallinen purkaminen useammalle vuodelle.
Talouden tasapaino	Kunnan kiinteistöyhtiön taloustilanne vaarantaa kunnan talouden tasapainon	1.000.000 – 8.000.000 €	Todennäköinen	Korkea	Kiinteistöyhtiöiden rahoittaminen Aktiivinen omistajaohjaus Kiinteistö- ja toimintariskien pienentäminen yhtiöissä
Elinvoima	Uusien teollisuustonttien ja nykyisten tuotantolaitosten laajennusvaran vähäisyys	Uusia yrityksiä on vaikea saada paikkakunnalle ja laajennusmahdollisuus vähenee	Melko todennäköinen	Keskitaso	Teollisuustonttien kartoitus ja kaavoitus VT4 risteysalueiden suunnittelu toimivaksi

Elinvoima	Kaavoituksen hitaus ja vanhentuneet kaavat	Menetetään potentiaalisia uusia asukkaita ja aiheutuu ongelmia kiinteistöjen myyntitilanteissa	Melko todennäköinen	Korkea	Kaavoituksen ajan tasalle tekeminen vuosina 2023–2026
Hyvinvointi ja turvallisuus	Päihteiden käytön ja syrjäytymisen seuraukset	Kunnan yleinen imago huononee ja sotekustannukset kasvavat	Riski on olemassa	Korkea	Varhainen puuttuminen, tunnistaminen ennaltaehkäisemiseksi Turvallisuussuunnitelma
Hyvinvointi ja terveys	Palvelujen saatavuus Hartolassa heikkenee	Hyvinvointi ja terveyserot kasvavat	Riski on olemassa	Keskitaso	Turvataan Hartolan sote-palvelut vahvemmalla yhteistyöllä HVA:n ja naapurikuntien kanssa.
Palvelujen laatu	Koulun oppilasmäärän nopea pieneminen	Aineenopetuksen ammattitaitoinen järjestäminen vaikeutuu	Riski on olemassa	Keskitaso	Uudet yhteistyömuodot Sopeutuminen tilanteeseen
Tekninen toimi / Palvelujen laatu	Palvelurakenteen tarkoituksenmukaisuus, tehokkuus ja taloudellisuus	Käytettävissä olevien rahojen riittämättömyys kaikkien palvelujen tuottamiseen	Riski on olemassa	Keskitaso	Palvelujen tuottamisen priorisointi -> päätöksenteko
Hyvinvointi ja terveys	Vesihuoltolaitoksen toiminnan vaarantuminen	Puhtaan veden saannin vaarantuminen	Ei kovin todennäköinen	Keskitaso	Varautumissuunnitelma & valvontaohjelma, WSP, SSP riskienhallintatoimet
Hyvinvointi ja terveys	Kemikaalionnettomuus vt4	Pohjaveden ja maaperän pilaantuminen	Ei kovin todennäköinen	Keskitaso	Varavedenottovalmius ja vesihuollon yhteistyö Joutsan ja Sysmän kanssa
Palvelujen laatu	Lämmöntuotannon keskeytyminen talvijaksolla	Kaukolämmitteiset kunnan toimitilat	Ei kovin todennäköinen	Vähäinen	
Hyvinvointi ja terveys	Laajamittainen sähkökatko	Kunnan kriittiset toiminnot suurelta osin sähköstä riippuvaisia	Riski on olemassa	Keskitaso	Sähkökontti on otettavissa varavaimaksi

1.4 HARTOLAN KUNNAN TALOUS

1.4.1 Verotulot

Valtuusto on päättänyt kunnallisveron ja kiinteistöverokantojen korotuksista vuodelle 2025. Vuoden 2025 tuloveroprosentti on 9,20 %, kun se vuonna 2024 oli 8,90 %

Hartolan ansiotulojen efektiivisen kunnallisveroasteen ennakoidaan vuonna 2025 olevan 6,57 %. Kunnan ns. efektiivisellä veroasteella tarkoitetaan maksettavan veron suhdetta ansiotuloihin. Talousarvioon kirjatut verotulot on arvioitu Kuntaliiton ja valtiovarainministeriön syyskuun 2024 ennusteiden mukaisesti.

Kunnan veroprosentit vuodelle 2025 on vahvistettu seuraavasti:

- Kunnan tulovero 9,20 %
- Yleinen kiinteistöveroprosentti 1,30
- Yleinen maapohjan kiinteistövero 1,30
- Vakituisten asuinrakennusten veroprosentti 0,60
- Muiden asuinrakennusten veroprosentti 1,30
- Yleishyödyllisten yhteisöjen kiinteistöveroprosentti 0,00
- Voimalaitosten veroprosentti 3,10

Verotulot (1000 euroa)						
TILIVUOSI	2022	2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Kunnallisvero	7 826	3 808	3 666	3 985	4 104	4 184
<i>Muutos %</i>	6,0	-51,3	-3,7	8,7	3,0	1,9
Yhteisövero	2 188	1 122	942	1 204	1 285	1 350
<i>Muutos %</i>	-12,6	-42,9	-16,0	27,8	6,7	5,1
Kiinteistövero	1 412	1 474	1 606	1 830	1 830	1 830
<i>Muutos %</i>	4,6	4,4	9,0	13,9	0	0
VEROTULO KSI KIRJATTAVA	11 203	6 261	6 214	7 019	7 219	7 369
<i>Muutos %</i>	-4,5	-39,6	-3,0	13,0	2,8	2,1

1.4.2 Käyttötalouden valtionosuudet

Peruspalvelujen valtionosuus -143.600 euroa

Peruspalvelujen valtionosuuden perusosa saadaan vähentämällä siitä kunnan saama verotulojen tasaus.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus on merkittävin osa valtionosuusjärjestelmää. Peruspalvelujen valtionosuus on laskennallinen, ja se perustuu kunnan asukkaiden palvelutarpeeseen ja olosuhdetekijöihin. Järjestelmän laskennallisuudesta johtuen kunnalle myönnetyn valtionosuuden suuruuteen ei vaikuta se, miten kunta palvelutoimintansa järjestää ja miten paljon rahaa se niihin käyttää.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus kattaa seuraavat tehtäväalueet:

- varhaiskasvatus (päivähoito)
- esi- ja perusopetus
- kirjastot
- yleinen kulttuuritoimi (asukasperusteinen)
- taiteen perusopetus (asukasperusteinen).

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus kokoaa yhteen kunnallisten peruspalvelujen rahoituksen, lisää poikkihallinnollisuutta ja korostaa valtionosuuksien yleiskatteellisuutta. Muina laskennallisten kustannusten määräytymisperusteina ovat työttömyyskerroin, vieraskielisyyskerroin, kaksikielisyys, saaristoisuus, asukastiheyskerroin ja koulutustaustakerroin. Kriteerien toinen osa muodostuu lisäosista.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus maksetaan kunnille osana yhdistettyä valtionosuusmaksatusta jokaisen kuukauden 11. päivään mennessä. Valtionosuus on kunnalle yleiskatteellinen tuloerä, jota ei ole korvamerkitty tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan kunta päättää itse valtionosuusrahoituksensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä.

Vuoden 2025 alusta alkaen peruspalveluiden valtionosuuteen lisätään TE-palveluiden järjestämisvastuun siirrosta aiheutuvat tuloerät.

Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus 692.200 euroa

Kuntien tulopohjassa olevia eroja tasataan verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella. Lainsäädännöllisesti tasaus on osa kunnan peruspalvelujen valtionosuutta. Vuoden 2025 valtionosuudet tasataan verovuoden 2023 verotustietojen perusteella. Kun verotus valmistuu, saadaan vuosittain lopulliset tasauksen tiedot.

Kunta on oikeutettu valtionosuuden tasauslisään, jos sen laskennallinen verotulo asukasta kohden on tasausrajaa pienempi. Tasausraja on 91,86 %. Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasausta laskettaessa ei käytetä kunnan omaa veroprosenttia, vaan koko maan keskimääräistä veroprosenttia. Täten yksittäisen kunnan tekemillä veroprosenttimuutoksilla ei ole vaikutusta kunnan saaman tasauslisään tai kunnan maksaman tasausvähennyksen määrään.

Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus -753.100 euroa

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisen rahoituksen euromääräisesti merkittävin osa on koulutuksen ylläpitäjille myönnettävä yksikköhintarahoitus:

- lukiokoulutukseen
- ammatilliseen koulutukseen ja
- ammattikorkeakouluille.
- lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää perusopetukseen oppilaskohtaista lisärahoitusta ja rahoituksen muuhun opetus- ja kulttuuritoimintaan.

Perusopetuksen oppilaskohtaista lisärahoitusta myönnetään:

- lisäopetukseen
- maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen
- muille kuin oppivelvollisille järjestettävään esi- ja perusopetukseen
- korotuksena pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluville perusopetuksen oppilaille
- sisäoppilaitoslisänä ja koulukotikorotuksena sekä
- joustavan perusopetuksen lisänä.
- yksityisen perusopetuksen järjestäjän toiminnan aloittamiseen

	TP 2023	TA 2024	TP e 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Lainat 1.1.	10 853 821	12 523 223	10 529 801	11 300 000	11 540 000	11 160 000
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	56 000	1 670 000	2 000 000	1 500 000	1 000 000	1 200 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 407 000	-1 607 000	-1 229 801	-1 260 000	-1 380 000	-1 420 000
Lainat 31.12.	10 529 801	12 586 223	11 300 000	11 540 000	11 160 000	10 940 000
Kuntatodistukset 31.12.	1 000 000	500 000	1 000 000	500 000	500 000	500 000
Lainakannan muutos	-1 990 131	63 000	770 199	240 000	-380 000	-220 000
Lainat euroa /asukas	5 293	5 026	4 513	4 687	4 596	4 616
Asukasmäärä	2 529	2 504	2 504	2 462	2 428	2 370

1.4.4 Hallinto, henkilöstö ja organisaatio

Hartolan kunnan henkilöstön määrä 31.12.2023 oli 79. Tiukentuneen taloudellisen tilanteen vuoksi sekä vakituisen että määräaikaisen henkilöstön palkkaamista on arvioitu kriittisesti. Vakinaisen henkilöstön rekrytoimiseksi Hartolan kunnassa on käytössä täyttöluvan hakeminen kunnanhallitukselta. Uusissa rekrytoinneissa on pyritty varautumaan tuleviin eläköitymisiin, joita on kunnan henkilöstössä tulossa tulevina vuosina paljon. Henkilöstön eläköityminen ja ikärakenteen muutos on Hartolan kunnan henkilöstöstrategian suurimpia haasteita. Myös henkilöstön saatavuus vapautuviin tehtäviin voi tulevaisuudessa vaikeutua. Suunnittelukaudella 2025-2027 Hartolan kunnan palveluksesta eläköityy KEVA:n arvion mukaan 13 työntekijää.

Työterveyshuollon palvelut on hankittu Terveystalo Oy:ltä.

Työnantaja tukee henkilöstön työhyvinvointia mm. liikunta- ja kulttuuriseteleillä, polkupyöräedulla, yhteisillä tapahtumilla, kunnan kuntosalin vapaalla käytöllä ja lounaseteleillä. Kunnan tyhy-toiminta on ollut aktiivista.

1.4.5 Tuloslaskelma talousarviovuodelle 2025

Tuloslaskelmassa osoitetaan, kuinka kunnan tulorahoitus riittää palvelutoiminnan menoihin eli käyttömenoihin, rahoitusmenoihin sekä omaisuuden kulumisen edellyttämiin poistoihin. Tuloslaskelmassa summataan talousarvion käyttötalousosan toimintatulot ja –menot. Yhdistely tehdään tuloslaskelmakaavan tilien tarkkuudella. Toimintakate on toimintatulojen ja toimintamenojen erotus eli käyttötalouden nettomenot.

Vuosikate ilmoittaa paljonko talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen. Jotta terveen talouden kriteerit toteutuisivat, tulisi vuosikatteen pitkällä aikavälillä olla samaa suuruusluokkaa kuin nettoinvestoinnit. Koska investointien rahoittamiseen on perusteltua käyttää lainaa, tulisi vuosikatteen kuitenkin kattaa vähintään pitkäaikaisten lainojen lyhennykset. Vuosikatteen riittävyttä voidaan verrata investointien lisäksi myös käyttöomaisuuden poistoihin. Vuosikatteen tulisi riittää kattamaan omaisuuden kulumista mittaavat poistot.

TULOSLASKELMA (ulkoinen)	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Toimintatuotot	1 603 598	1 644 200	1 894 000
Myyntituotot	671 570	683 700	937 100
Maksutulot	68 691	69 200	54 300
Tuet ja avustukset	366 546	140 500	128 000
Muut toimintatulot	496 762	750 800	774 600
Valmistus omaan käyttöön			
Toimintakulut	-7 775 891	-7 500 100	-8 034 800
Henkilöstökulut	-3 744 827	-3 673 000	-3 432 700
Palvelujen ostot	-2 892 362	-2 553 750	-3 201 600
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-634 936	-748 800	-737 800
Avustukset	-330 165	-355 000	-498 800
Muut toimintakulut	-173 603	-169 550	-163 900
Toimintakate	-6 172 293	-5 855 900	-6 140 800
Verotulot	6 404 292	6 214 000	7 019 000
Valtionosuudet	696 664	48 250	278 000
Rahoitustulot ja -menot	-138 670	-88 450	-138 000
Vuosikate	789 993	317 900	1 018 200
Poistot ja arvonalentumiset	-728 829	-785 700	-791 100
Satunnaiset erät	-745 643	0	0
Tilikauden tulos	-684 480	-467 800	227 100
Tilikauden yli-/alijäämä	-684 480	-467 800	227 100

Vuoden 2025 talousarvion tuloslaskelma osoittaa, että rahoituserien jälkeen vuosikate on positiivinen 1.018.200 euroa, mikä riittää kattamaan käyttöomaisuuden poistot. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu kirjanpitolahtakunnan kuntajaoston antamien ohjeiden sekä valtuuston hyväksymän poistosuunnitelman mukaan ja ne ovat arviolta 791.100 euroa.

Kirjanpitolahtakunnan yleisohjeen mukaan satunnaisiksi tuotoiksi ja kuluiksi katsotaan sellaiset tulot ja menot, jotka perustuvat kunnan tavanomaisesta toiminnasta poikkeaviin, kertaluonteisiin ja olennaisiin tapahtumiin. Ne ovat perusteltua esittää omana ryhmänään vuosikatteen jälkeen, mikäli niiden määrä vuosikatteeseen suhteutettuna on olennainen. Näin vuosikatteen vertailtavuus eri vuosien ja eri kuntien välillä paremmin toteutuu.

1.4.6 Rahoituslaskelma talousarviovuodelle 2025

Toiminnan rahoitusta tilikauden aikana tarkastellaan rahoituslaskelman avulla. Rahoituslaskelmassa esitetään erikseen tulo-rahoituksen ja investointien nettomäärä sekä rahoitustoiminnan eli anto- ja ottolainauksen, oman pääoman ja maksuvalmiuden muutosten nettomäärä. Näiden kahden erotus tai summa osoittaa kunnan kassavarojen muutoksen tilikaudella.

Investointien (netto) loppusumma vuoden 2025 talousarviossa on -766.000 euroa. Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset on arvioitu velkakirjaehtojen mukaan ja ne ovat n. 1.260.000 euroa. Uutta talousarviolainaa on arvioitu nostettavan vuoden 2025 aikana 1.500.000 euroa. Lyhytaikainen rahoitus hoidetaan kuntatodistusohjelmalla. Kuntatodistusohjelma on yhteensä 5 milj. €.

RAHOITUSOSA	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Toiminnan ja investoinnin rahavirta			
Toiminnan rahavirta	39 825	312 900	1 015 200
Vuosikate	789 993	317 900	1 018 200
Satunnaiset erät	-745 643	0	0
Tulorahoituksen korjauserät	-4 524	-5 000	-3 000
Investointien rahavirta	-907 429	-410 000	-763 000
Investointimenot	-1 645 531	-515 000	-1 058 000
Rahoitusosuudet inv.menoihin	37	100 000	292 000
Pys. vast. hyödykk. luovutustulot	738 065	5 000	3 000
Toiminnan ja investoinnin rahavirta	-867 604	-97 100	252 200
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset	0	35 680	36 200
Antolainasaamisten lisäys	0	0	0
Antolainasaamisten vähennys	0	35 680	36 200
Lainakannan muutokset	-324 020	63 000	240 000
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	56 372	1 670 000	1 500 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 406 982	-1 607 000	-1 260 000
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-1 026 590	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset *	-229 202	0	0
Rahoituksen rahavirta	-553 222	98 680	276 200
Rahavarojen muutos	-1 420 825	1 580	528 400

*) Muut maksuvalmiuden muutokset erää ei esitetä talousarviossa, koska mainittuun erään sisältyviä toimeksiantojen varojen ja pääomien muutoksia, vaihto-omaisuuden ja saamisten muutoksia, sekä korottomien velkojen muutoksia ei käytännössä voida budjetoida etukäteen.

1.5 KUNTAKONSERNIN TOIMINTA JA TALOUS

Hartolan kunnanvaltuusto on vahvistanut vuoden 2018 lopussa lukien sovellettavan konserniohjeen. Konserniohjeen määräykset koskevat kuntaa ja sen tytäryhteisöjä. Konserniohjeella annetaan tarvittavat ohjeet, joilla yhdenmukaistetaan ja tehostetaan kunnan toiminnan johtamista kunnan kokonaisuuteen perustuen. Konserniohjeet uudistetaan uuden kuntalain edellyttämällä tavalla tarvittaessa. Kunnan omistamalla tytäryhtiöillä tulee olla toimitusjohtaja, jolla on riittävä asiantuntemus ja kokemus tehtävään.

Kunnan tytäryhteisöjen toiminnan konserniohjauksesta on määräykset kuntalain 47 §:ssä. Omistajaohjauksella on huolehdittava siitä, että kunnan tytäryhteisön toiminnassa otetaan huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Kunnan tytäryhteisöjen toiminnassa on otettava huomioon myös yhteisöjen toimialan edellyttämä riittävä talouden ja liiketoiminnan asiantuntemus. Hartolan kunnan konserniohje on tullut voimaan 14.11.2018.

Tytäryhtiöiden ja niihin kunnan nimeämien yhtiökokousedustajien ja hallituksen jäsenten tulee ottaa toiminnassa huomioon konserniohjeen rinnalla valtuuston ja tytäryhtiöille kulloinkin talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet lainsäädännön mahdollistamissa rajoissa.

Yhtiökokouksiin nimetään edustajaksi pääsääntöisesti viranhaltija tai muu toimihenkilöedustaja konsernijohdosta tai -hallinnosta.

1.5.1 Kiinteistö Oy Vasalli

Koy Vasalli on Hartolan kunnan elinkeinopoliittisten tavoitteiden toteuttaja, jonka strateginen tavoite on madaltaa yrityksiä kynnystä luoda ja kehittää toimintaansa Hartolassa. Käytännössä tämä tarkoittaa toimitilojen järjestämistä yrityksille. Hallituksessa on kolme jäsentä.

Koy Vasallin rooli on ollut tuoda vaihtoehtoja yritysten toimitilaratkaisuihin sekä rahoituksellisesti kuin toiminnallisestikin. Yhtiön tavoitteena on olla tarvittaessa aktiivinen kumppani yritykselle toimitilojaan kehittäessä. Keskeinen haaste yhtiön toiminnassa on saada rahoituskulut ja vuokratuotot synkronoimaan niin että yhtiö itse sekä sen vuokralaiset pystyisivät suunnittelemaan pitkäjänteisesti toimintansa ja taloutensa.

Kustaantie 7 -kiinteistössä (ent. leipomo) on useita vuokralaisia, mm. Nosht-brändin tuotteita valmistava Potential Foods Oy, mikroleipomoyritys Kakra Oy ja toimistotiloissa palvelinliiketoimintaa harjoittava Jamicam Oy. Kiinteistön tyhjien tilojen ylläpito- ja lainanhoitokulut jäävät yhtiön maksettavaksi ja kiinteistö tuottaa yhtiölle tappiota.

Talotehtaan vuokralaista Lehto Components Oy:ta haitannut rakennusalan ahdinko on ajanut yhtiön selvitystilaan eikä hallissa ole toimintaa toistaiseksi. Talotehtaan vuokratuotoissa on merkittäviä viivästyksiä, mikä hankaloittaa KOy Vasallin tilannetta merkittävästi.

Varikko-kiinteistö palautui KOy Vasallin hallintaan vuoden 2024 loppupuolella ja siellä paikallisia yrityksiä vuokralaisina, mm. Bolaan Oy Ltd Ab.

Esperi Care Oy omistaa Päivälehdön Palvelukeskus Oy:n, joka toimii KOy Vasallin omistamissa Keva I/Onnela ja Keva II/Toivola kiinteistöissä.

Yhtiön tavoitteena jo usean vuoden ajan on ollut saada kiinteistöt myydyksi ensisijaisesti niissä toimiville yrityksille. Ellei tämä ole mahdollista, on kiinteistöt pyritty myymään sijoittajille. Mahdollista olisi myydä myös koko kiinteistöyhtiö. Rakennusalan (ja monen muun alan) ahdinko ja talouden nykytilanne laajassa kuvassa huomioon ottaen, kiinteistöjen myyminen juuri nyt on epätodennäköistä. KOy Vasallin tilanne on erittäin haastava ja vuoden 2025 aikana tulee yhtiön rahoitustilanne järjestellä uudelleen tai vaihtoehtoisesti harkita koko yhtiön hallittua alasajoa. Taloussuunnitelma lähtee uhkakuvasta, jossa Talotehdas on tyhjiillään.

KOy Vasalli			
Strategiset tavoitteet vuosille 2025-2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Toimitilojen myyminen	Toimitilat aktiivisessa myynnissä	Hallitus ja toimitusjohtaja	Lainamäärä pienenee vuosittain
Toimitilatarjonta	Tarjolla sopivia toimitiloja erilaisille yrityksille	Hallitus ja toimitusjohtaja	Käyttöaste >95 %
Mukautuminen kysyntään	Vastataan yritysten haasteisiin	Hallitus ja toimitusjohtaja	Investointikulut viety vuokrasopimuksiin

KOy Vasalli	TP 2023	Ennuste 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Kiinteistön tuotot					
Vuokrat	1 061 455	1 000 000	294 000	294 000	294 000
Muut tuotot	81 407	100 000	36 700	36 700	36 700
TUOTOT YHTEENSÄ	1 142 862	1 100 000	330 700	330 700	330 700
Hoitokulut					
Henkilöstökulut	-17 407	-25 000	-18 000	-18 000	-18 000
Hallinto	-19 380	-40 000	-22 000	-22 000	-22 000
Käyttö ja huolto	-19 121	-40 000	-100 000	-100 000	-100 000
Lämmitys	-46 981	-50 000	-170 000	-170 000	-170 000
Vesi	-4 415	-10 000	-20 000	-20 000	-20 000
Sähkö	-31 311	-45 000	-103 500	-103 500	-103 500
Vakuutukset	-14 940	-15 000	-15 000	-15 000	-15 000
Vuokrat	-1 275	-1 300	-1 300	-1 300	-1 300
Kiinteistöverot	-37 834	-38 000	-38 000	-38 000	-38 000
Korjaukset	-96 261	-60 000	-60 000	-60 000	-60 000
Muut hoitokulut	-6 369	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
HOITOKULUT YHTEENSÄ	-298 611	-334 300	-647 800	-647 800	-647 800
KÄYTTÖKATE/HOITOKATE	844 251	765 700	-385 100	-385 100	-385 100
Luottotappiot					
POISTOT YHTEENSÄ	-401 571	-385 000	-385 000	-385 000	-385 000
Rahoitustuotot ja -kulut	-350 228	-300 000	-280 000	-280 000	-260 000
TILIKAUDEN VOITTO/TAPPIO	92 451	80 700	-982 100	-982 100	-982 100

1.5.2 Kiinteistö Oy Vuorilaakso

Yhtiö omistaa Hartolan Vuorenkylässä tilan Hokkala ja sillä olevan asuinrivitalon, jossa on 4 huoneistoa. Yhtiö on taloudellisesti kohtalaisessa kunnossa ja vuonna 2024 ei ole tiedossa merkittäviä korjauksia. Yhtiö on kunnan 75 %:sti omistama osakeyhtiö, jonka hallituksessa on 1 kunnan edustaja. Kunta myy kaikki osakkeensa yhtiöstä, jos soveltuva ostaja tai ostajia löytyy. Kohteisiin on ollut vaikea löytää vuokralaisia. Kunnan omistus yhtiöstä yritetään myydä

1.5.3 Jorma Virtasen Säätiö

Jorma Virtanen (aikaisemmin Jalmari Virtanen) syntyi vuonna 26.6.1910 Hartolassa nykyisen Pertunmaan kunnan alueella. Hän kävi kansakoulun Hartolan Riihiniemen koulussa. Jorma Virtanen teki pääosan työurastaan opettajana Lahdessa. Hän kuoli Lahdessa 7.10.2001 ja haudattiin Hartolaan.

Hän testamenttasi 12.3.1999 tehdyssä testamentissaan osan omaisuudestaan Hartolan kunnalle ”joka muodostakoon tästä omaisuudesta nimeäni kantavan rahaston käytettäväksi Hartolan kunnan Riihiniemen koulun, jota koulua olen aikoinani itsekkin käynyt, oppilaiden myöhempiä opintoja tukemaan. Hartolan kunnan on säilytettävä jälkeeni jättämäni omaisuutta huolellisesti ja suojattava se mahdollisimman hyvin rahan arvon huononemista vastaan. Vuosittain voidaan tämän omaisuuden tuotosta jakaa enintään vuotuista tuottoa vastaava määrä joko yhtenä tai useampana stipendinä Riihiniemen kylän nykyisessä koulussa tai sen sijalle mahdollisesti tulevassa koulussa koulunkäyntinsä aloittaneiden tai muiden sitä koulua käyneiden oppilaiden kotimaassa tapahtuvien opintojen rahoittamista varten.”

Hartolan kunnanvaltuusto on päättänyt Jorma Virtasen Säätiön perustamisesta vuonna 2002. Säätiö on rekisteröity vuonna 2004. Jorma Virtasen Säätiön hallituksen jäsenenä toimivat asemansa perusteella Hartolan kunnan kunnanhallituksen puheenjohtaja, kunnanjohtaja sekä Hartolan kunnan Riihiniemen koulun tai sen sijalle tulleen koulun johtaja. Jorma Virtasen perintökaaren mukaiset oikeudenomistajat nimeävät hallitukseen kaksi jäsentä.

Säätiö on jakanut stipendejä vuosittain vuodesta 2005 alkaen Riihiniemen koulua (nyk. yhtenäiskoulu) käyneille opiskelijoille. Stipendejä on jaettu peruskoulun päättämisen jälkeisiin opintoihin (lukio, ammatilliset opinnot) sekä korkeampiin opintoihin. Stipendien suurus on ollut 200–1 000 euroa. Säätiön hallitus päättää vuosittain stipendien jakamisesta. Etusijalla ovat säätiön sääntöjen mukaan hyväkäytöksiset ja opinnoissaan menestyneet hakijat.

Säätiön taseen loppusumma oli vuoden 2023 lopussa 531 566,19 euroa ja säädepääoman (peruspääoma) määrä 411.987,54 euroa. Aikaisemmilta vuosilta kertynyttä ylijäämää on taseessa 93 479,25 euroa ja tilikauden 2023 tulos oli 25 273,45 euroa ylijäämäinen. Säätiön asiamiehenä on toiminut Juha Koskinen Hartolasta.

1.6 TALOUDEN TASAPAINOTTAMINEN SUUNNITTELUKAUDELLE 2025 – 2027

Kuntalain mukaan kunnan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuonna taseeseen ei arvioida kertyvän ylijäämää. Vuoden 2022 tilinpäätös oli 455.170,64 euroa alijäämäinen ja edellisten vuosien kertynyttä ylijäämää taseessa 31.12.2022 oli 1.839.096,71 euroa.

Hartolan kunnan väkiluku on laskenut lähes 1000 asukkaalla viimeisen 15 vuoden aikana, joka on näkynyt paikkakunnan palvelurakenteessa heikentymisenä. Väestön väheneminen johtuu sekä luonnollisesta väestön vähenemisestä että muuttoliikkeestä. Väkiluku on nyt noin 2520 asukasta ja on ennakoitu, että kunnan asukasluku saavuttaisi 2200 asukkaan rajan vuoteen 2030 mennessä. Väkiluvun vähenemisellä on paljon vaikutuksia kunnan elinkeinoihin ja talouteen tulevina vuosina, vaikka väkiluku ei ehkä vähenekään niin nopeasti kuin aikaisemmin ennakoitiin.

Hartolan kunnanvaltuusto on kesäkuussa 2024 hyväksynyt talouden tasapainottamissuunnitelman vuosille 2024-2027. Talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti kunnan taloutta sopeutetaan yhteensä 950.000 eurolla vuoteen 2027 mennessä. Tästä veronkorotusten osuus on 320.000 euroa, toimintatuottojen pysyviä lisäyksiä tehdään 160.000 eurolla ja menoja karsitaan 470.000 eurolla.

Henkilöstövähennyksiin ja työtehtävien muutoksiin liittyen on kunnassa käyty yhteistoimintaneuvottelut syksyllä 2024. Tämä talousarvio pohjautuu talouden tasapainottamissuunnitelmaan ja yt-menettelyssä määriteltyihin henkilöstömuutoksiin. Tarkemmat talouden tasapainottamistoimenpiteet on kerrottu toimialakohtaisissa toimintasuunnitelmateksteissä.

Lisäksi talouden tasapainottamissuunnitelmassa on määritelty seuraavat toimenpiteet:

- Kunnanhallitus laatii lautakuntien esitysten pohjalta henkilöstösuunnitelman vuosille 2025-2027, jolla määritellään henkilöstömäärän kehitystä suunnitelmakaudelle. Suunnitelma hyväksytään osalta vuoden 2025 talousarviota. Suunnitelmaa päivitetään vuosittain.
- Kiinteistöomaisuutta pyritään myymään, ensisijaisesti vähintäänkin tasearvolla. Kunnanhallitus valmistelee syksyn 2024 aika kiinteistöohjelman valtuuston hyväksyttäväksi.
- Investointiohjelmaa tiukennetaan suunnitelmavuosille ja lähtökohtaisesti vain välttämättömät korjausinvestoinnit sekä energiatehokkuutta lisäävät investoinnit toteutetaan. Tulevaisuusinvestointeja harkinnan mukaan. Kissanmäen vedenottamon investointia siirretään yli suunnitelmakauden.
- Lautakuntien alaisten viranhaltijoiden ja työntekijöiden rekrytointiluvat alistetaan kunnanhallitukselle, milloin tehtävä täytetään toistaiseksi voimassa olevana tai yli 6 kuukauden määräaikaisena virka- tai työsuhteena.
- Kunnanhallitukselle alistetaan myös päätökset, jotka koskevat toistaiseksi jatkuvaa henkilöstön vuokraamista tai toistaiseksi jatkuvaa ostopalveluhankintaa.
- Kunnanhallituksella on toimivalta Suur-Savon Sähkö Oy:n osakkeiden myyntiin, mutta osakkeiden myyminen ei ole ensisijainen tapa talouden tasapainottamiseen.
-

1.7 TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN RAKENNE

1.7.1 Talousarvio ja taloussuunnitelma kuntalain mukaan

Kuntalain 110 §:ssä on säännökset talousarviosta ja taloussuunnitelmasta:

Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Taloussuunnitelman tasapainossa voidaan ottaa huomioon talousarvion laadintavuoden taseeseen kertyväksi arvioitu ylijäämä. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Kuntarakennelaisissa tarkoitetun uuden kunnan alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa kuntajaon muutoksen voimaantulosta. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota.

1.7.2 Talousarvion ja taloussuunnitelman rakenne

Talousarvioasetelma muodostuu käyttötalous- ja tuloslaskelmaosasta sekä investointi- ja rahoitusosasta. Samaa rakennetta noudatetaan taloussuunnitelmassa ja tilinpäätökseen sisältyvässä talousarvion toteutumisvertailussa.

Toimintaa ja taloutta suunnitellaan ja seurataan käyttötalouden, investointien, tuloslaskennan ja rahoituksen näkökulmista. Käyttötalousosassa asetetaan palvelutavoitteet ja budjetoidaan niiden järjestämisen vaatimat menot ja tulot. Investointiosassa budjetoidaan pitkävaikutteisten tuotantovälineiden kuten rakennusten, kiinteiden rakenteiden ja kaluston hankinta, rahoitusosuudet ja omaisuuden myynti. Tuloslaskelmaosassa osoitetaan tulo-rahoituksen riittävyys käyttömenoihin ja poistoihin. Rahoitusosassa osoitetaan yhteenvetona rahan lähteet ja käyttö.

Yleisperusteluissa (luku 1) esitetään mm. katsaus kansantalouden ja kunnallistalouden kehitykseen, kunnan taloudellisen tilanteen kehittymiseen sekä kerrotaan talousarvion painopistealueista. Yleisperusteluihin on sisällytetty myös valtuuston hyväksymä Hartolan kunnan strategia.

Käyttötalousosa (luku 2) sisältää toimialakohtaiset talousarviot eriteltynä tehtäväalueetasolla. Toimialojen suunnitelmat sisältävät myös toiminnalliset tavoitteet ja tarvittavat tunnuslukutaulukot sekä talousarviovuoden että taloussuunnitelmavuosien osalta.

Tuloslaskelmaosassa (luku 3) esitetään kunnan kokonaistalouden keskeiset erät, jotka ovat varsinaisen toiminnan menot ja tulot, verotulot, valtionosuudet, rahoitustulot ja -menot sekä suunnitelman mukaiset poistot käyttöomaisuudesta.

Investointiosassa (luku 4) esitetään kunnan omaisuuden myyntitulot, investointimenot ja –tulot, jotka tarvittaessa eritellään hankekohtaisesti ja investointiryhmittäin.

Rahoitusosassa (luku 5) esitetään meno- ja tuloarvioina pitkäaikaiseen rahoitukseen liittyvät menot ja tulot kuten antolainat, niiden lyhennykset, ottolainat ja niiden lyhennykset. Rahoitusosa esitetään rahoituslaskelman muodossa. Sen tiedot kerätään tuloslaskelmaosan lisäksi investointiosasta ja rahoitusosan taulukoista.

Henkilöstösuunnitelmassa (luvut 14 ja 15) esitetään henkilöstömäärän kehityksen ennusteet.

Talousarvio periaatteet ovat:

- täydellisyysperiaate ja siihen liittyvä bruttoperiaate
- tasapainoperiaate
- vuotuisperiaate
- kehysbudjetoitiperiaate
- yhtenäisyysperiaate

1.7.3 Talousarvion sitovuus

Kunnan toiminnassa ja taloudessa on noudatettava talousarviota. Talousarvion sitovia eriä ovat kuntalain 110 § mukaiset valtuuston hyväksymät toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ja niiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Valtuuston päättämät määrärahat ja tuloarviot määrätään sitoviksi bruttoperiaatteen mukaan. Sitovuudella turvataan valtuuston valta ohjata kunnan taloutta.

1.7.4 Sitovat toiminnalliset tavoitteet

Tavoitteen sitovuus

Valtuusto asettaa vuosittaisen talousarvion hyväksymisen yhteydessä toimitelmiä sitovat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet, joita on noudatettava. Mikäli tavoitteet eivät ole toteutettavissa, koska määräraha tai tuloarvio on riittämätön, on talouden perusteissa tapahtuneesta muutoksesta tehtävä selvitys valtuustolle. Valtuuston on hyväksyttävä tavoitteita koskevat muutokset.

Suorite- ja yksikkökustannustavoitteita ei ole aina syytä määritellä tarkasti, vaan niihin voidaan jättää jouston varaa. Sen sijaan toimenpide- ja hanketavoitteissa tavoitearvot ovat yleensä yksiselitteisiä ja tarkkoja. Kunnan asemaa ja aluetta koskevat strategiset tavoitteet ovat ajallisesti väljiä suunnittelutavoitteita.

Määrärahan sitovuus

Kuntalain mukaan talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat. Määräraha on valtuuston toimielimelle antama euromäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus varojen käyttämiseen.

Talousarvioon perustuen toimielimellä on valtuutus käyttää sille osoitettu määräraha määrättyyn käyttötarkoitukseen tai määrätyn tavoitteen toteuttamiseen, mutta määrärahaa ei saa ylittää. Jos määräraha osoittautuu riittämättömäksi, on talousarviota muutettava, mutta samalla on muistettava osoittaa, miten rahoitustarve katetaan. Valtuusto hyväksyy talousarvion määrärahan muutokset. Jos toiminnalle asetetut tavoitteet toteutuvat ja määrärahaa jää edelleen käyttämättä, toimielin ei ole velvollinen käyttämään määrärahaa kokonaisuudessaan.

Tuloarvion sitovuus

Kunnan tuloarviot ovat sekä tavoitteellisia että velvoittavia, koska tuloarvion olennainen alittuminen vaikuttaa rahoituksen perusteisiin talousarviossa. Tuloarvio on sitova siltä osin, kun tuloarviot on kytketty toiminnallisiin ja taloudellisiin tavoitteisiin, josta seuraa se, että siitä poikkeaminen edellyttää talousarvion muuttamista. Rahoitustarpeen kattamiseen on osoitettava kate muulla tulo- tai pääomarahoituksella taikka menojen karsimisella.

1.7.5 Käyttötalouden sitovat määrärahat

Valtuusto vahvistaa toimielimiä sitovat tilikauden bruttomääräiset määrärahat ja tuloarviot (ulkoiset toimintatuotot ja toimintakulut) seuraavasti:

Taso 3 Toimielin (sitova)

Keskusvaalilautakunta

Tarkastuslautakunta

Kunnanhallitus

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Tekninen lautakunta

Ympäristölautakunta

Taso 2 Vastuualue

Vaalit

Hallinnon ja talouden tarkastus

Yhteiset palvelut

Sivistystoimen hallinto

Varhaiskasvatus

Esiopetus

Perusopetus

Vapaa sivistystyö

Teknisen toimen hallinto

Alueiden hoito

Tilapalvelut

Jätehuolto

Vesilaitos

Viemärlaitos

Ympäristötoimen hallinto

Rakennusvalvonta

Ympäristönsuojelu

Kaavoitus

1.7.6 Tuloslaskelmaosan ja rahoitusosan sekä investointiosan sitovat määrärahat

Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelmaosa on sitova bruttomäärärahan/-tuloarvioiden osalta seuraavasti:

- Verotulot
- Valtionosuudet
- Korkotuotot
- Korkomenot
- Muut rahoitustuotot
- Muut rahoituskulut

Investoinnit

Investointiosassa sitovuus on investointiryhmittäin nettoperusteinen. Investointiryhmät ovat: korjausinvestoinnit, laajennusinvestoinnit sekä uusinvestoinnit. Myös investointisuunnitelma kokonaisuudessaan, eli kaikki investointiryhmät yhteensä, on sitova nettoperusteisesti.

Lainanottoa ja lainojen lyhennyksiä koskeva sitovuus

- Antolainasaamisen lisäykset/-vähennykset ovat nettomääräisesti sitovia.
- Pitkäaikaisten lainojen muutokset bruttomääräisesti sitovia.
- Lyhytaikaisten lainojen muutokset ovat nettomääräisesti sitovia.
- Oman pääoman muutokset ovat bruttomääräisesti sitovia.

Kunnanjohtajalla on oikeus ottaa kunnalle talousarviolainaa valtuuston vahvistamalla tavalla, kun kunnanhallitus on hyväksynyt luoton lainaehdoista saatujen tarjousten perusteella.

Kunnanjohtajalla on oikeus ottaa tilapäislainoja/kassalainoja kuntatodistusohjelman mukaisesti, joita saa kulloinkin olla enintään valtuuston vahvistama määrä.

1.7.7 Käyttötaloussuunnitelman vahvistaminen

Valtuuston hyväksyttyä talousarvion saattaa kunnanhallitus sen täytäntöönpano-ohjeineen lautakuntien hyväksyttäväksi toimintavuoden alussa. Lautakunnat hyväksyvät budjettirahoitteisten tehtävien käyttö- ja hankesuunnitelmat ja kohderahoitteisten tehtävien tulos-, investointi- ja rahoitusbudjetit.

Käyttötaloussuunnitelman vahvistamisella tarkoitetaan tehtävän käyttötalousoosan jakamista osatehtäville osatavoitteiksi, osamäärärahoiksi ja osatuloarvioiksi. Mikäli valtuusto on hyväksynyt muutoksitta lautakunnan hyväksymän käyttötaloutta koskevan talousarvioehdotuksen ja toiminnan painopisteet ovat ennallaan, on mahdollista, että lautakunta vahvistaa käyttötaloussuunnitelmaksi jo hyväksymänsä talousarvioehdotusta vastaavan suunnitelman.

2. KÄYTTÖTALOUSOSA

2.1 HALLINTOPALVELUT

2.1.1 Vaalit

Vuonna 2025 järjestetään yhdistetyt kunta- ja aluevaalit. Hyvinvointialue kompensoi kunnalle aluevaalien järjestelyistä aiheutuvia kustannuksia. Vaalien toimittamisesta vastaa keskusvaalilautakunta.

Keskusvaalilautakunta	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot	5 323	15 600	3 000
Toimintamenot	-6 156	-13 300	-11 300
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-832	2 300	-8 300
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset			
Muut laskennalliset kustannukset		-1 442	
Tehtävän kokonaiskustannukset	-6 156	-14 742	-11 300

2.1.2 Hallinnon ja talouden tarkastus

Tarkastuslautakunnan toiminta perustuu kuntalain 14 luvun mukaisiin tehtäviin. Lautakunnan keskeisenä tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet.

Tarkastuslautakunta suorittaa pääosin ulkoista valvontaa ja antaa tarvittaessa ohjeita sisäisen valvonnan toteuttamisesta kunnassa. Tarkastuslautakunta valmistelee kunnanvaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat.

Toiminnalliset tavoitteet

Tarkastuslautakunta kokoontuu puheenjohtajan kutsusta lautakunnassa valmistellun viitteellisen aikataulun mukaisesti. Tarkastuslautakunta keskittyy kokouksissaan hankkimaan tietoa hallintokuntien toiminnasta ja tavoitteista sekä niiden toteutumisesta. Tilintarkastus keskittyy kuntalain mukaisten tehtävien ohella tarkastamaan niitä alueita, jotka ovat lautakunnan arviointikäyntien kohteena. Tilintarkastusyhteisönä toimii BDO Oy.

Tarkastuslautakunta	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot			
Toimintamenot	-15 144	-15 250	-18 900
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-15 144	-15 250	-18 900
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset			
Muut laskennalliset kustannukset		-1 654	-2 600
Tehtävän kokonaiskustannukset	-15 144	-16 904	-21 500

2.1.3 Yleishallinto, keskushallinto ja henkilöhallinto

Valtuusto

Kunnanvaltuuston tehtävänä on vastata kunnan toiminnasta ja määritellä kunnan keskeiset tavoitteet. Valtuusto päättää hallinnon järjestämisestä, talouden, rahoituksen ja sijoitustoiminnan perusteista. Valtuuston toiminta perustuu kuntalain 14 §:n säännöksiin – sen keskeinen tehtävä on vastata kuntalaisten hyvinvoinnista ja kunnan kestävästä kehityksestä. Valtuusto vastaa strategisesta päätöksenteosta ja koko kuntakonsernin tavoitteiden asettamisesta, toiminnan ja talouden tasapainosta sekä toiminnan arvioinnista ja seurannan järjestämisestä.

Valtuusto kokoontuu varsinaisten kokousten lisäksi tarvittaessa seminaari- ja iltakoulutilaisuuksiin, joissa käsitellään kunnan kehittämistä ja ajankohtaisia valmisteilla olevia asioita.

Uudet valtuutetut valtuustokaudelle 2025-2029 valitaan kuntavaaleissa huhtikuussa 2025.

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tehtäviin kuuluvat kuntakonsernin hallinnon, talouden ja henkilöstöhallinnon johtaminen ja kunnanvaltuuston asioiden valmistelu.

Kunnanhallitus vastaa valtuuston päätösten valmistelusta ja täytäntöönpanosta. Kunnanhallituksen tärkeimpänä tavoitteena on vuotuisen talousarvion tulojen ja menojen pitäminen tasapainossa ja edellisten tilikausien alijäämän kattaminen. Luottamushenkilökoulutuksia järjestetään tarpeen mukaan.

Kunnanhallituksen alaisuudessa toimii henkilöstöjaosto.

Henkilöstöjaosto

Henkilöstöjaosto ratkaisee ja päättää hallintosäännön mukaisesti asiat, jotka koskevat esimerkiksi virkaehtosopimusten määräysten soveltamista, paikallisen virka- ja työehtosopimuksen tekemistä, harkinnanvaraisia palkkoja, henkilökohtaisen harkinnanvaraisen lisän myöntämistä sekä harkinnanvaraisia palkallisia virka- ja työvapaita ja sivutoimilupia. Henkilöstöjaoston esittelijänä toimii hallintojohtaja.

Yhteiset palvelut / Yleishallinto, keskushallinto ja henkilöstöhallinto			
Strategiset tavoitteet vuosille 2025-2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Päätöksenteon avoimuus ja vuorovaikutuksen vahvistaminen kuntalaisten kanssa	Avoin ja ajantasainen viestintä. Kyselyt ja kuntalaisten kuuleminen eri yhteyksissä. Osallisuuden kehittäminen. Vapaa-ajanasukkaiden osallistaminen	Kunnanjohtaja Kunnanhallitus	Kyselyiden tulokset Kuntalaisten kuuleminen

Tasapainoinen talous mahdollistaa kunnan kehittämisen	Uuden luottamushenkilöorganisaation kouluttaminen tehtäviinsä. Talouden seurannan työkalujen kehittäminen ja talouden tasapainottamissuunnitelman seuranta. Luottamuselinten välinen yhteistyö. Konserniyhtiöiden riskienhallinta. Palvelurakenteen sopeuttaminen väestöpohjaan ja taloudellisiin resursseihin. Kuntayhteistyön kehittäminen.	Kunnanjohtaja Kunnanhallitus	Kumulatiivinen ylijäämä Tytäryhtiöiden taloudellinen tilanne
Hyvinvoiva henkilöstö, kiinnostava työnantaja	Aktiivinen tyhy-toiminta. Toimivat työterveyshuollon palvelut. Laadukas esihenkilötoiminta.	Hallintojohtaja Kunnanhallitus	Tyhy-toiminnan määrärahat Kyselyiden tulokset

2.1.4 Elinkeinopalvelut ja työllisyyspalvelut

Elinkeinopalveluiden alla toimivat mm.:

- yrityspalvelut
- kuntamarkkinointi ja matkailu
- maaseutuelinkeinot
- joukkoliikenne

Yrityspalvelut

Elinkeinotoimen tavoitteena on vahvistaa yritysten yleisiä toimintaedellytyksiä kunnassa ja toimia yhteistyökumppanina paikallisen yrittäjäjärjestön ja Päijät-Hämeen yrittäjät ry:n suuntaan. Elinvoiman kehittämiseen ja kuntayhteistyöhön on haettu maakunnallista näkökulmaa siten, että kunta on mukana myös Lahden seudun kehitys LADEC Oy:n ja Lahden seutu – Lahti Region Oy:n toiminnassa.

Lahden seudun kehitys LADEC Oy

Yrityspalvelut hankitaan Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy:n kautta, johon Hartola päätti liittyä osakkaaksi vuoden 2019 alusta lukien. Rahoittajasopimuksessa ovat mukana vuoden 2025 alusta lukien kaikki Päijät-Hämeen maakunnan kunnat ja kaupungit. Sopimus on voimassa toistaiseksi.

Elinkeinoneuvontaan kuuluu laajasti erilaisia maksuttomia ja osittain maksullisia neuvontapalveluja yrityksille. Rahoittajasopimuksen mukaan Hartola maksaa vuosittain 8,20 euroa/asukas. Palveluiden vuosikustannus vuonna 2025 on noin 20.700 euroa. LADEC:n osakkaana Hartolan tavoitteena on kehittää ja uudistaa elinkeinoelämää, hankkia yritysten neuvontapalveluja, edistää yritysten toimintaedellytyksiä, saada palveluja yritysten omistajanvaihdoksissa ja avata mahdollisuuksia yritysten kansainvälistymiseen.

Yhtiön toiminta-ajatuksen perustana on maakuntastrategia, sopijapuolten yhteiset elinkeinopoliittiset tavoitteet ja sopijapuolten omat elinkeinopoliittiset kehittämishankkeet/-asiat. Kuntakohtaisesti LADEC sopii vuosittain teemat ja tavoitteet, joihin yhteistyöllä pyritään.

Lahden seutu – Lahti Region Oy

Hartolan jatkaa yhteistyötä Lahti Regionin kanssa. Vuosittainen maksuosuus Lahden Seutu - Visit Lahdelle on 4,50 euroa asukasta kohti. Hartolan kunnan maksuosuus vuonna 2025 on noin 11.400 euroa.

Lahti Region tuottaa jäsenkunnille ja yrityksille matkailun markkinointi- ja kehittämisspalvelut Päijät-Hämeen matkailustrategiaan tukeutuen. Kunta vastaa jäsenyyden tuomien mahdollisuuksien välittämisestä yrittäjille sekä hankkeiden hyödyn jalkauttamisesta kuntaan ja yrittäjille. Matkamessuille ja maakunnallisiin matkailun suurtaapahtumiin osallistuminen tapahtuu maakunnallisen yhteistyön kautta.

Matkailun strategiatyö

Vuoden 2025 tavoitteena on toteuttaa paikallisia tapahtumia tiiviissä yhteistyössä yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Kunnan yhteistyökumppaneina ovat mm. Hartolan vapaa-ajan asukkaat ry kesäkauden avauksessa, kaikki paikalliset toimijat Hartolan markkinoilla sekä joulumarkkinoiden osalta useita eri tahoja. Kunnan rooli on olla kannustamassa toimijoita, auttaa tapahtumien rahoituksen hankinnassa ja osallistua erilaisten ympärivuotisten tapahtumien markkinointiin.

Kunta tekee yhteistyötä mm. Tainionvirran yritysryhmähankkeen kanssa.

Hartolan Markkinat

Hartolan kunnan vuosittainen suurtaapahtuma, joka järjestetään taas vuonna 2025. Vuoden 2024 markkinoilla kauppiaita oli yli 250. Tekninen toimi vastaa Hartolan markkinoiden organisoinnista ja hallinto-osasto markkinatoimiston tehtävistä.

Päijänne Leader ry.

Hartola on mukana Päijänne-Leaderin ohjelmakaudella myös vuonna 2025. Kunta on tehnyt päätöksen sitoutua Päijänne-Leaderin ja Etpähän muodostamaan uuteen toimintaryhmään ohjelmakaudelle 2023–2027. Tällä on haluttu turvata neuvonnan ja rahoituksen riittävyys hartolalaisille yhdistyksille ja yrityksille vuosina 2023–2027. Kunnan rahoitusosuus vuonna 2025 on noin 14.500 euroa.

Maaseutuelinkeinot

Laki maaseutuhallinnon järjestämisestä kunnissa (210/2010) tuli voimaan 1.4.2010. Uusi laki edellytti kuntia muodostamaan 1.1.2013 lukien maaseutuhallinnon tehtävien hoitamiseksi toiminnallisen kokonaisuuden, jonka alueella toimii vähintään 800 maatalousyrittäjää.

Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Kärkölan, Padasjoen ja Sysmän kunnat sekä Lahden ja Heinolan kaupungit ovat liittyneet maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueeseen. Yhteistoiminta-alueen kunnat ovat sopineet, että isäntäkuntana, joka vastaa maaseutuhallinnon järjestämisestä alueella, toimii Asikkalan kunta. Asikkala tuottaa maaseutuhallinnon palvelut pääsääntöisesti ilman paikallista viranhaltijaa. Hartolan kunnan arvioitu vuosikustannus on noin 22.500 euroa.

Muuttokannustimet

Muuttokannustimet ovat voimassa 31.12.2025 saakka, minkä jälkeen ne talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti poistuvat käytöstä. Muuttokannustimien tavoitteena on ollut houkutella kuntaan uusia asukkaita. Kannustimet ovat saajalleen veronalaista tuloa.

1) Verottajan hyväksymä **ensiasunnon ostaja** saa Hartolasta ostamalleen tai rakentamalleen asunnolle 2000 euron verollisen tuen ja tuki maksetaan jälkikäteen hakemuksesta 12 kuukauden kuluttua muuttopäivästä.

2) **Vauvaraha** - jokaisesta syntyneestä/syntyvästä lapsesta 1000 euroa

3) **Kannustin vapaa-ajan asukkaasta vakituiseksi asukkaaksi muuttavalle.** Muuttokannustin myönnetään niille, jotka ovat muuttaneet vapaa-ajan asunnon vakituiseksi asunnokseen ja muuttaneet Hartolaan asumaan. Se on verollinen korvaus ja siitä pidätetään nykyisin voimassa olevan lain mukaan 20 % ennakonpidätys. Se myönnetään jälkikäteen vain hakemuksesta ja edellyttäen, että hakija on asunut vakituisesti Hartolassa muuttoa seuraavan kahden vuodenvaihteen yli.

Työllisyyspalvelut

Työllisyyspalvelut siirtyvät kuntien vastuulle 1.1.2025 lukien. Lakisääteisten työllisyyspalveluiden tuottamisesta vastaa Päijät-Hämeen työllisyyspalvelut, jonka isäntäkuntana toimii Hollolan kunta. Työllisyysalue tuottaa palvelut Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Iitin, Kärkölan, Padasjoen ja Sysmän kunnille sekä Heinolan ja Orimattilan kaupungeille.

Tehtävien lisäksi kunnille siirtyy myös työllisyyspalveluiden rahoitusta. Tämä rahoitus on osa peruspalvelujen yleiskatteellista valtionosuutta.

Työllisyyspalveluiden järjestämisestä laskutetaan kuntia vuosittain. Vuoden 2025 osalta Hartolan kunnan maksuosuudeksi on arvioitu 260.000 euroa. Tämän lisäksi myös työmarkkinatuen kuntaosuuden ennakoidaan kasvavan merkittävästi, sillä kuntaosuutta aletaan perimään jo 100 päivän ylittävältä työttömyysjaksolta.

Hartolan kunnan tavoitteena on kehittää aktiivisesti työllisyyspalveluja ja edistää hartolalaisten työttömien työnhakijoiden työllistämistä sekä mahdollistaa työvoiman saanti alueen yrityksille.

Maahanmuuttajapalvelut

Maahanmuuttajapalvelut ovat siirtymässä valtaosin kunnan vastuulle. Kunnan vastuut koskevat mm. palvelutarpeen arviointeja, kotoutumispalveluja, kotoutumiskoulutuksen järjestämistä, yhteiskuntaorientaatiota sekä ohjaus- ja neuvontapalveluja.

Hartolan kunta on sopimassa yhteistyöstä International House Lahden kanssa yhteistyön tiivistämisestä maahanmuuttajapalvelujen osalta, sillä kunnalla ei ole omaa henkilöresurssia palveluiden järjestämiseen. Toistaiseksi maahanmuuttajien volyymit ovat olleet niin pieniä, että kuntayhteistyö on kustannustehokkain tapa palveluiden järjestämiseen.

Yhteiset palvelut / Elinkeinopalvelut ja työllisyyspalvelut			
Strategiset tavoitteet vuosille 2024-2026			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Hartolan tunnettuuden lisääminen	Kuntastrategian toteuttaminen. Viestintästrategian päivittäminen ja toteuttaminen.	Kunnanjohtaja Kunnanhallitus	Laadullinen arviointi
Hartola on houkutteleva paikka yritystoiminnalle, VT4 kehittäminen	Yritystonttien ja toimitilojen saatavuuden kehittäminen. Päätöksenteon sujuvoittaminen. Markkinavuoropuhelut tärkeissä hankinnoissa. Aktiivinen kaavoitustyö.	Kunnanjohtaja Kunnanhallitus	Markkinavuoropuhelut Kaavoitushankkeiden eteneminen Uusien yritysten määrä

Ympäristöstä huolta pitävä luontomatkailun kohde	Aktiivinen yhteistyö alueellisesti ja seudullisesti matkailun edistämiseksi. Kalastus- ja elämysmatkailun edistäminen. Hankerahoituksen hyödyntäminen.	Kunnanjohtaja Kunnanhallitus	Hankerahoitus €/v Hartolan markkinoiden kävijämäärä Laadullinen arviointi
Matala työttömyys, työmahdollisuuksia tarjolla	Kuntayhteistyö työllisyyden ja maahanmuuton palveluissa. Aktiivinen hanketoiminta.	Hallintojohtaja Kunnanhallitus	Työllisyysaste Työpaikkojen määrä

2.1.5 Ympäristöterveys ja eläinlääkintähuolto

Ympäristöterveyden ja eläinlääkintähuollon palvelut tuotetaan kuntayhteistyöllä. Vastuukuntana on Hollolan kunta, jonka palveluksessa tehtäviä hoitava henkilöstö on. Kuntaosuudet laskutetaan suoriteperusteisesti.

Hartolan kunnan osuus vuoden 2025 kustannuksista on arvon mukaan 97.200 euroa.

2.1.6 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Kuntalain (410/2015) 1 §:n mukaan kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) ja monet muut lait määrittävät kunnan tehtäviä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on jatkuvaa toimintaa, jota varten on pysyvät, toiminnan edellytyksiä mahdollistavat rakenteet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on konsernihallinnon alainen toimintayksikkö, mutta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toiminta jakaantuu kunnassa kaikkien toimialueiden kesken ja yhteistyö on välttämätöntä. Teknisten- ja ympäristöpalvelujen tehtävänä on turvata terveyttä ja hyvinvointia edistävät elin- ja toimintaympäristöt kuntalaisille. Koulutus- ja sivistyspalvelujen erityisenä tehtävänä on ihmisenä kasvun tukeminen. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut, nuoriso- ja liikuntatoimi edistävät omalta osaltaan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä tukevat yhteisöllisyyttä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen edellyttää lisäksi toimivaa yhteistyötä mm. sosiaali- ja terveyspalvelujen, järjestöjen, seurakunnan, yksityisten toimijoiden ja valtion paikallisviranomaisten kanssa. Kunnassa palveluja ja toimintaa tuottavat tahot luovat laajasti mahdollisuuksia osallisuudelle ja yhteisöllisyydelle sekä hyvinvoinnin edistämiseksi. Ehkäisevä työ on merkittävä osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, ja kattaa mielenterveyden edistämisen, ehkäisevän päihdetyön, pelihaittojen sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn. Kuntalaisten tarpeiden ja palautteiden kuuleminen ja niihin vastaaminen ovat tärkeä osa hyte-työtä ja toiminnan kehittämistä. Kuntalaisten hyvinvointiin vaikuttavassa päätöksenteossa tehdään päätösten vaikutusten ennakkoarviointia (EVA).

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahona toimii Hartolassa kunnan johtoryhmä. Moniammatillinen ja poikkihallinnollinen hyvinvointityöryhmä tukee hyvinvoinnin ja terveyden edistävää ja ehkäisevää työtä sekä hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatimista. Lisäksi Hartolan kunnassa toimii ehkäisevän työn työryhmä, LAPE-ryhmä sekä nuorisolain mukainen moniammatillinen työryhmä. Työryhmät pyrkivät toiminnallaan välittämään ja lisäämään tietoa sekä edistämään kohderyhmiensä hyvinvointia ja terveyttä.

Hyvinvointikoordinaattori toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntijana sekä vastaa lakisääteisten suunnitelmien ja raporttien laatimisesta. Kuntastrategia 2022–2027, Päijät-Hämeen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärjet v. 2020–2025 sekä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, kuntien ja järjestöjen vuosittaisissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvotteluissa asetetut painopisteet ohjaavat osaltaan tehtävää hyvinvointityötä. Kunnassa ja Päijät-Hämeessä on useita, pitkälti lakisääteisiä suunnitelmia ja ohjelmia, joissa asetetut tavoitteet ja toimenpiteet osaltaan ohjaavat kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua.

Valtuustokauden vaihtuessa vuonna 2025 suunnitelmia päivitetään vastaamaan nykytilannetta ja suuntaamaan toimintaa tarpeellisella tavalla tuleville vuosille. Sekä Hartolassa että Päijät-Hämeessä yhdistetään vuonna 2025 useat erillissuunnitelmat laajan hyvinvointisuunnitelman 2025–2029 alle. Erillissuunnitelmista luopuminen vähentää osin päällekkäisiä kirjauksia ja helpottaa suunnitelmien seurantaa, mutta haasteena on yhden laajan asiakirjan säilyttäminen luettavassa laajuudessa konkreettisesta ja riittävän yksityiskohtaisesta sisällöstä tinkimättä.

Seuraavat ohjelmat ja suunnitelmat ohjaavat toimintaa kunnassa vuonna 2025:

- * Laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021–2025
- * Ikääntyvien hyvinvointisuunnitelma 2021–2024
- * Hartolan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025
- * Hartolan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma
- * Päijät-Hämeen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021–2025
- * Päijät-Hämeen ikääntyvien hyvinvointisuunnitelma 2021–2025
- * Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelma 2021–2025
- Turvallisuussuunnitelma
- Ehkäisevän työn toimintasuunnitelma 2022–2026
- Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025
- Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma 2021–2025
- Liikkuva Päijät-Häme 2030
- Päijät-Hämeen alueellinen ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma 2021–2025
- Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030
- * Ilmastosuunnitelma 2025–2029 (*lakivelvoite poistumassa*)

* *Lakisääteinen suunnitelma*

Suunnitelmat ovat luettavissa Hartolan kunnan kotisivuilla. Suunnitelmat sisältävät yksityiskohtaisempia tavoitteita ja toimenpiteitä oheisten strategisten tavoitteiden lisäksi.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen			
Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Asukkaat voivat hyvin *Kuntastrategia 2022-2027	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä terveyserojen kaventaminen huomioidaan osana kaikkea kunnan toimintaa Toimivat yhteistyörakenteet ja yhteistyö hyvinvointialueen kanssa Työllisyys- ja kotoutumispalvelut toteutuvat sujuvasti Sitoudutaan alueen hyte-neuvotteluissa sovittuihin yhteisiin painopistealueisiin: v. 2025 yhteisen alueellisen tilannekuvan ja analyysin rakentaminen, yhteiskehittäminen sekä rakenteiden kehittäminen Hyte-suunnitelmat päivitetään vastaamaan nykytilannetta ja erillissuunnitelmia yhdistetään laajaan hyvinvointisuunnitelmaan 2025–2029 Palveluissa ja toiminnassa huomioidaan saavutettavuus ja kestävyden osa-alueet (taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen)	Johtoryhmä hyvinvointityöryhmä Hyvinvointikoordinaattori	Indikaattori-, kysely- ja kokemustieto Hyte-kerroin TEAvisari Työllisyys- ja kotoutumispalvelut toteutuvat lakisääteisesti (Kyllä/Ei) Päivitetyt suunnitelmat (Kyllä/Ei) Tehdyt EVA:t Kyselyt ja palautteet

	<p>Päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) tehdään vaikutuksiltaan merkittävistä asioista</p> <p>Viestitään ja tiedotetaan suunnitelmallisesti ja monipuolisesti hyvinvointiin ja terveyteen sekä niiden omatoimiseen edistämiseen liittyvistä asioista, palveluista ja saatavilla olevasta tuesta (esim. Omaperhe.fi)</p>		
<p>Asukkailla on vaikutusmahdollisuuksia oman arkensa kehittämiseen *Kuntastrategia 2022-2027</p>	<p>Osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen, mm. säännölliset keskustelufoorumit, asukasraati</p> <p>Viranhaltijoiden jalkautuminen keskustaan ja kylille</p> <p>Osallistuvan budjetoinnin toteuttaminen</p> <p>Lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto ja vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontuvat säännöllisesti ja osallistuvat toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen</p>	<p>Johtoryhmä, hyvinvointityöryhmä</p> <p>Viranhaltijat</p>	<p>Palautteet ja kyselyt, vastaajien määrät kyselyissä</p> <p>Järjestetyt tapahtumat ja tilaisuudet, osallistujamäärät (kuntalaiset, viranhaltijat, luottamushenkilöt)</p> <p>Toteutunut osallistuva budjetointi</p>
<p>Asukkaiden mielen hyvinvointi lisääntyy *Päijät-Hämeen hyte-kärkenä 2020-2025 Mielen hyvinvointi</p>	<p>Vahvistetaan ammattilaisten osaamista ja lisätään puheeksi ottoa (koulutukset, tilaisuudet, verkostot ym.)</p> <p>Madalletaan kynnyistä avun hakemiseen mm. viestinnällisin keinoin.</p> <p>Järjestetään mielen hyvinvointia tukevaa toimintaa</p>	<p>Ehkäisevän työn työryhmä</p> <p>Opiskeluhoitotyöryhmä</p> <p>Vapaa-aikapäällikkö</p>	<p>Sotkanet indikaattorit</p> <p>Järjestetyt koulutukset, tapahtumat ja tilaisuudet sekä kampanjat</p>
<p>Edistetään asukkaiden turvallisuutta, koettu turvallisuuden tunne paranee *Päijät-Hämeen hyte-kärkenä 2020-2025 Arjen turvallisuus</p>	<p>Toteutetaan turvallisuussuunnitelmassa linjatut toimenpiteet ja kampanjat liittyen mm. liikenneturvallisuuden edistämiseen ja huumeiden käytön ennaltaehkäisyyn</p> <p>Lisätään tunne- ja turvataitojen opettelua lasten ja nuorten sekä aikuisten kanssa, ml. huoltajat ja työyhteisöt</p>	<p>Johtoryhmä, hyvinvointityöryhmä</p> <p>Opiskeluhoitotyöryhmä</p> <p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja rehtori</p>	<p>Sotkanet, poliisin tilastot (rikosten määrä jne.)</p> <p>Palautteet, kyselyt</p>
<p>Kaikenikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistäminen *Päijät-Hämeen hyte-kärkenä Päihteettömyys ja terveelliset elintavat</p>	<p>Mukana Liikkuva varhaiskasvatus - ja Liikkuva Koulu -ohjelmissa. Monipuolista liikuntaa ja liikkumistaitojen harjoittelua sisältyy jokaiseen varhaiskasvatuspäivään, ja koululla mm. pitkät liikuntavälitunnit, oppilaiden koulutus liikunnan vertaisohjaajiksi ja hyvinvointivalmennus 7.–9. luokkalaisille.</p> <p>Maksuton liikuntaneuvonta ja matalan kynnyksen liikuntaryhmät tukevat liikunnallisten ja terveellisten elämäntapojen omaksumisessa / Hartolan ja Sysmän yhteiset hankkeet</p>	<p>Varhaiskasvatuspäällikkö ja rehtori</p> <p>Vapaa-aikapäällikkö</p> <p>Hyvinvointikoordinaattori</p>	<p>Varhaiskasvatuksen ja koulun liikkumisen toimenpiteiden arviointi nykytila -mittarilla. Lasten liikkumistaitojen arviointi järjestelmällisesti.</p> <p>Osallistujamäärät ja -palautteet</p> <p>Liikuntakysely joka 2. vuosi</p>

	Ikäihmisten toimintakyvyn edistämistä tuetaan lisäksi mm. tapahtumin		Tapahtumat
Nuorten tupakointi, alkoholin ja huumeiden käyttö vähentyvät *Päijät-Hämeen hyte-kärkenä Päihteettömyys ja terveelliset elintavat	Vahvistetaan ammattilaisten osaamista ja lisätään puheeksi ottoa Selvitetään näyttöön perustuvia menetelmiä ja mahdollisuuksia niiden hyödyntämiseen Järjestetään päihteettömiä elämäntapoja tukevaa toimintaa	Sivistys- ja hyvinvointilautakunta Ehkäisevän työn työryhmä LAPE-ryhmä Nuorisolain mukainen monialainen työryhmä Vapaa-aikapäällikkö	TEAvisari, Kouluterveyskysely sotkanet.fi Mahdolliset muut kyselyt, kuten päihdetilannekysely Järjestetyt tapahtumat ja viestintä
Hyvää ravitsemusta tuetaan kaikissa ikäryhmissä *Päijät-Hämeen hyte-kärkenä 2020-2025 Päihteettömyys ja terveelliset elintavat	Varhaiskasvatus ja koulu tarjoavat ravitsemussuositusten mukaista terveellistä ruokaa ja toteuttavat ruokakasvatusta osana toimintaansa. Ruokakasvatuksen valmiita toimintamalleja hyödynnetään. Nuorten työpajalla laadukasta ja terveellistä ravitsemusta, ruuanlaittoa ja hävikkiruuan hyödyntämistä. Yksilöllistä ravitsemusneuvontaa tarjotaan terveydenhuollon ammattilaisten ja liikuntaneuvojan vastaanotoilla	Johtoryhmä, hyvinvointityöryhmä, sivistystoimi	Nykytila.fi Palautteet ja kyselyt Toteutunut (Kyllä/Ei)
Järjestöyhteistyön edistäminen *Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021	Yhdistysillat ja yhteiset tapahtumat, yhteistyö toiminnan kehittämisessä, avustukset	Yhdistysyhteyshenkilö / hyvinvointikoordinaattori Vapaa-aikapäällikkö	Järjestetyt tilaisuudet Palautteet

Kunnanhallitus	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot	142 997	75 000	59 900
Toimintamenot	-1 553 706	-1 535 800	-2 079 000
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-1 410 709	-1 459 300	-2 019 000
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset	-24 200	-72 000	-52 100
Muut laskennalliset kustannukset		-143 647	-167 300
Laskennalliset tuotot		776 300	887 700
Tehtävän kokonaiskustannukset	-1 577 906	-974 147	-1 410 700

2.2 SIVISTYS- JA HYVINVOINTIPALVELUT

Yleisenä tavoitteena on tuottaa ja toteuttaa kuntalaisille ajanmukaiset varhaiskasvatus-, perusopetus- ja hyvinvointipalvelut lähellä asukkaita.

Tavoitteena on kunnan strategian mukaisesti kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Sivistystoimen palvelut tuotetaan tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti.

Kunnan elinvoimaisuuden sekä asukkaiden aktiivisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen ”yhessä tehen” on keskeistä kaikkien sivistystoimen palvelujen järjestämisessä. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeällä sijalla myös moniammatillinen yhteistyö.

2.2.1 Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinnon tehtävänä on mahdollistaa sivistystoimen palvelujen tuottaminen lähellä asukkaita kustannustehokkaasti. Sivistystoimen hallinto vastaa toiminnan suunnittelusta ja koordinoinnista sekä osallistuu kunnan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen yhteistyössä seudullisesti ja muiden toimijoiden kanssa. Sivistystoimenjohtajan tehtävät on jaettu toimialueittain rehtorille ja hallintojohtajalle. Rehtori vastaa perusopetuksesta ja varhaiskasvatuksesta. Hallintojohtajan vastuulla on kirjasto, vapaa-aika, liikunta, kulttuuri, vapaa sivistystyö ja nuorisotyö.

Toimialan suunnitelman yleisperusteet ja kehitysnäkymät 2024–2026

Sivistystoimen hallinto Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Toimivat ja ajanmukaiset palvelut	Henkilöstön koulutus ja esimiestyön tukeminen	Toimialajohtajat, osastopäälliköt, johtoryhmä	Arviointikyselyjen toteuttaminen eri toimialoilla
Taloudelliset rakenteet ja toimintamallit	Taloussuunnitelman toteuttaminen	Toimialajohtajat, osastopäälliköt, johtoryhmä	Osavuositarkastukset/ vertailu talousarvioon

2.2.2 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten säädösten, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Hartolan linjausten mukaisesti. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotia Vantussa ja ryhmäperhepäiväkotia Onnimannissa. Tarvittaessa vuorohoitoa järjestetään Onnimannissa.

Varhaiskasvatuspaikkoja on ollut riittävästi ja varhaiskasvatuksen tarpeeseen on kyetty reagoimaan nopeasti. Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaalle tarjottavaa maksutonta perusopetuslain määrittelemää ja esiopetuksen opetussuunnitelman mukaista opetusta. Esiopetusta järjestetään päiväkotia Vantussa.

Laadukasta varhaiskasvatusta ei ole ilman riittävää, koulutettua ja hyvinvoivaa henkilöstöä. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) määrittelee henkilöstön mitoituksen. Varhaiskasvatuslakiin (540/2018) 1.8.2021 tehdyn muutoksen mukaan henkilömitoituksesta poikkeaminen ei ole mahdollista henkilöstön poissaoloista johtuvista syistä. Mitoituksessa on otettava huomioon myös lasten tuen tarve henkilöstömäärään nähden. Varhaiskasvatuksen tiloissa syksyllä 2024 toimii 59 lasta ja 14 varhaiskasvatuksen työntekijää, sekä Vantussa 1 yhdistelmätyöntekijää.

Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen piirissä on 45 1–5 -vuotiasta lasta. Sen lisäksi esiopetuksessa on 12 esioppilasta, joista 7 osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen aamuisin ja/tai iltapäivisin. Tammikuulle 2025 on jo tullut 3 uutta varhaiskasvatushakemusta. Varhaiskasvatuspaikat on pian täynnä ja on tehtävä suunnitelmia, jos lapsia on tulossa vielä lisää varhaiskasvatukseen.

Lapsimäärä ja lasten tuen tarpeet ovat lisänneet työn vaativuutta. Monet varhaiskasvatusuudistukset ja uudet vaatimukset sekä jatkuva kouluttautumistarve aiheuttavat ikääntyvälle henkilöstölle työn kuormittavuutta. Varhaiskasvatuksessa korostuu ikäjohtaminen, henkilöstön työ- ja toimintakyvyn, jaksamisen ja työstä palautumisen tukeminen. Työhyvinvointia tuetaan kehittämissuunnitelman mukaisesti mm. avoimella ja innostavalla toimintakulttuurilla, selkeillä palaverirakenteilla, oikea-aikaisella tiedottamisella, asioiden ennakkoinnilla ja suunnitelmallisuudella. Seuraamme tulevalla toimintakaudella erityisen aktiivisesti työstä palautumista.

Henkilöstön rekrytointi voi olla haasteellista tulevaisuudessa. Lähivuosina henkilöstöä siirtyy eläkkeelle ja uusien työntekijöiden rekrytoinnissa on saatavuuden lisäksi otettava huomioon varhaiskasvatuslaissa määritelty henkilöstön kelpoisuus ja rakenne. Hartolan varhaiskasvatuksen imagoa, näkyvyyttä ja houkuttavuutta nostetaan ja tehdään aktiivisesti ja monipuolisesti näkyväksi erilaisissa medioissa mm. Instagramissa.

Varhaiskasvatuksen laadulliset tavoitteet luodaan seudullisen kyselyn tuloksiin perustuen. Varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valssi otettiin käyttöön loppusyksystä 2023. Valssin avulla arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen laatua vuosittain. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa laaditaan toiminnallisesti ja prosessi on jatkuva v.2025 saakka. Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan oikea-aikaista tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tukena toimii monialainen Lasten Kuntoutustyöryhmä LaKu / esiopetuksessa Opiskeluhooltoryhmä OHR.

Esiopetuksen opiskeluhoitoa toteutetaan opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee perusopetuslain muutosta, joka koskee esi- ja perusopetuksen oppimisen tukea. Lakimuutoksesta johtuen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden päivitys on käynnistynyt. Ensisijaisesti muutokset liittyvät oppimisen tukea käsittelevän luvun päivittämiseen, ja lisäksi päivitetään tarvittavia muita lukuja perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Hartolan kunnan esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelma ja opiskeluhoitosuunnitelma tulee siis päivittää elokuuhun 2025 mennessä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt 150 000€ valtioneuvoston varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osuus käytetään erityisopettajan palkkaamiseksi. Myönnetyn avustuksen käyttöaika 31.12.2027 saakka. Varhaiskasvatuksen erityisopettajaresurssilla mahdollistetaan ja varmistetaan henkilöstön osaaminen ja lapsen oikeus saada oikea-aikaisesti yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Tukitoimet voivat olla pedagogisia, rakenteellisia tai hoidollisia. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet.

Talousarviossa on huomioitu talouden tasapainotuksen luomat paineet. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen konkreettiset säästöt kohdistuvat rakennuksiin ja alueisiin, koulutus- ja kulttuuripalveluihin, henkilöstön koulutuspalveluihin ja kalustehankintoihin. Tavoitteisiin päästään tiedolla johtamisella, suunnitelmallisuudella ja asioiden ennakkoinnilla. Panostamme toimivaan viestintään, henkilöstön hyvinvointiin ja varhaiskasvatuksen laatuun. Turvallisuudesta ja lakien ja asetusten noudattamisesta emme voi tinkiä.

Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Hartolan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
<p>Työntekijöiden työtyytyväisyyden säilyttäminen</p>	<p>Yhteistyön lisääminen yksiköiden välillä: -Yhteiset henkilöstöpalaverit viikoittain - Pedagogisten viikkopalaverien käynnistäminen syksyllä 2024 -Yhteiset palaverit päivystävän henkilöstön kanssa ennen päivystyksiä / lomia -yhteishengen ja yhteenkuuluvuudentunteen lisääminen (yhteistyötä arjessa esim. toiminnan suunnittelua, yhteisiä tapahtumia, aikaa keskustelulle, työillat, yhteiset arvot ja tavoitteet, koko työyhteisön turvallinen ja positiivinen ilmapiiri) Voimavarat kohdata muutoksia ja haasteita: -kiireettömyys: asioiden ennakointi ja kalenterointi, selkeä ja suunnitelmallinen viestintä ja tiedonkulku esim. tiimipalaverien suunnittelu, selkeät sovitut ja kirjatut toimenkuvat / tehtävänjako ja vastuut -työstä palautuminen: avoin ja ratkaisukeskeinen keskustelukulttuuri Lähiesihenkilötyö: -aikaa kohdata ja keskustella: kiireettömyys, avoimuus, esihenkilö mukaan tiimipalaveriin -välitöntä ja jatkuvaa palautetta onnistumisista -oikeudenmukaisuus: johtamistapa, tasa-arvo kaikessa toiminnassa -innostava ja kannustava toimintakulttuuri: esihenkilö luo toimintakulttuurin yhdessä koko henkilöstön kanssa</p>	<p>Varhaiskasvatus-päällikkö ja henkilöstö</p>	<p>Työhyvinvointikysely ja työhyvinvoinnin kehittämissuunnitelman seuranta ja arviointi Kehityskeskustelut</p>
<p>Varhaiskasvatuksen laadullisten tavoitteiden toteutuminen</p>	<p>Leikkiin kannustavan toimintakulttuurin vahvistaminen -tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Tunnistetaan leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehitetään leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauha. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. Vahvistetaan osaamista aikuisen moninaisista rooleista leikin tukijana.</p> <p>Digikasvatuksen laadunseuranta</p>	<p>Varhaiskasvatus-päällikkö ja henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatus-</p>	<p>Valssi laadunarviointijärjestelmä</p> <p>Valssi kehittämissuunnitelma 2024 Vopeka</p>

	<p>- oppimisympäristöjen muokkaaminen niin, että tv-t-välineet ovat lasten saatavilla, tai ainakin säännönmukaisena mahdollisuutena toimintaa valittaessa. Keskustelua huoltajien kanssa siitä, miten lapsiryhmässä hyödynnetään digitaalisia ympäristöjä ja kuinka toteutamme mediakasvatusta. Tutkimme ja tarkastelemme aktiivisesti lasten kanssa, miten media näkyy ja vaikuttaa lasten arjen leikeissä ja elinympäristössä. Ohjelmointiosaamista ja digitaitoja vahvistetaan tutkimalla, opettelemalla, kokeilemalla ja tarjoamalla monipuolisia mahdollisuuksia lapsille tärkeiden ja tuttuja arjen asioiden äärellä. Osallistamme lapsia ja tartumme lasten ideoihin ja kiinnostuksen kohteisiin. Tuotamme sisältöjä, tulkitsemme, ideomme ja toimimme yhdessä lapsia innostaen. Oivallamme yhdessä lasten kanssa. Havainnoinnilla on erityinen merkitys, jotta lapsilähtöisyys ja aito osallisuuden kokemus toteutuu. Tiimit kirjaavat kehittämissuunnitelmat ja konkreettiset toimenpiteet tiimisopimuksiin. Tiimisopimukset ja ryhmävasut päivitetään kaksi kertaa vuodessa. Suunnitelmien ja toimenpiteiden tulee vastata lapsiryhmän tarpeisiin. Konkreettisia toimenpiteitä arkeen mm. digilaitteet tutummaksi turvallisesti myös 3-5v ryhmässä, Molla ABC sovelluksen käyttöönotto, tehdään leikit kuviksi ja ideoidaan lasten kanssa oppimisympäristö / kotiseutu -peli, päivän kulku kuvitetaan yhdessä osallistaen lapset kuvaamiseen, kysytään lapsilta itseltään lupa kuvaamiseen, keskustellaan lasten kanssa enemmän mediasta ja median vaikutuksista heidän arkeen, tutkitaan leluja ja tuttuja arjen esineitä ja niiden toimintaperiaatteita. Lapset ja huoltajat osallistetaan erilaisin kyselyin esim. mitä pelejä lapsi pelaa kotona. Huoltajat lähettävät kuvia lapsen lempileikeistä kotona. Jokainen lapsi toimii vuorollaan päivän dokumentoijana ja kuvia lähetetään huoltajalle.</p> <p>Vastavuoroisen vuorovaikutuksen laadunseuranta</p>	<p>päällikkö ja Vantun henkilöstö</p> <p>Varhaiskasvatus-</p>	<p>Jopeka</p> <p>Valssi kehittämissuunnitelma 2024</p>
--	---	---	--

Kielellisen ja kehollisen ilmaisun ohjaamisen kokonaisvaltaisuuden merkitystä kehitetään ja korostetaan lasten arjessa. Autamme lapsia ymmärtämään ja tulkitsemaan erilaisia viestejä ja näkökulmia ja mallinamme ja mahdollistamme lapsille erilaisia tapoja esim. tuottaa tekstejä ja tarinoita. Keskustelemme ja dokumentoimme lasten tuotoksia. Huolehdimme aktiivisemmin siitä, että lapsilla on käytössä kielellistä ilmaisua ja ajattelua vahvistavaa monipuolista materiaalia. Lapset kohdataan vielä entistä yksilöllisemmin, jotta kielellisen vuorovaikutuksen harjoittelu ja tukeminen mahdollistuu. Perushoito, huolenpito, läheisyys, syli ja rutiinit tiedostetaan lapsiryhmän tarpeina. Ikätasolle sopivat puuhut, mielekäs tekeminen ja leikin tukeminen ovat tärkeitä taitoja, joita opetellaan yhdessä aikuisen tuella. Menetelminä korostetaan katsekontaktia, ilmeitä ja eleitä ja kosketusta. Yksi aikuinen ohjeistaa ja mallintaa, jotta rauha ryhmätilanteissa taataan. Lauluhetket, lorupussi ja aamupiiri tärkeässä roolissa. Havainnoinnin ja dokumentoinnin merkitystä ei voida liikaa korostaa, jotta ihan pienimpienkin lasten vuorovaikutuksellisiin aloitteisiin vastataan. Arjen etukäteisvalmistelut tuovat rauhaa esim. ruokailuhetkiin. Positiivinen pedagogiikka ja esim. aikuisen kanssa hassuttelu tärkeää. Lasten ja huoltajien aito osallisuuden kokemus arjessa korostuu. Kehittämissuunnitelma ja konkreettiset toimenpiteet kirjattu arviointikeskustelulomakkeelle.

Lasten osallisuuden kokemusten lisääminen

- lapsi saa aidon kokemuksen olla osa ryhmää ja yhteisöä sekä siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta lapsen omista lähtökohdista käsin. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin asioihin sekä tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Lasten osallisuuden tukeminen vaatii tietoisia tekoja sekä henkilöstön ohjausta ja tukea.

päällikkö ja Onnimannin henkilöstö

Lasten haastattelut

	Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun toteuttaminen -tarkastellaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen toimintaa laatimalla suunnitelma yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsilla mahdollisuus ja oikeus osallistua suunnitelman prosessin omaiseen laatimiseen. Lasten osallisuus toteutetaan huomioiden sekä lapsen ikä että kehitys. -Tasa-arvolain mukaan toiminnallisessa tasa-arvosuunnitelmassa kiinnitetään erityisesti huomiota vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. - Yhdenvertaisuuslain mukaan arvioidaan miten toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin, miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin edistääksemme yhdenvertaisuuden toteutumista. -Toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma on toimipaikkakohtainen ja laaditaan yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsilla ja huoltajilla mahdollisuus tulla kuulluksi edistämistoimenpiteistä. -Yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnin tulokset ja edistämisen toimenpiteet kirjataan yhdenvertaisuussuunnitelmaan ja ne uudistetaan määräajoin.		Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman arviointi 3v välein
Varhaiskasvatuksen arvioinnin kehittäminen	Varhaiskasvatuksen laadun ja arvioinnin vuosikello luodaan henkilöstön työn tueksi	Varhaiskasvatus-päällikkö	Vuosikellon toteutumisen ennakointi ja seuranta
Hartolan varhaiskasvatuksen näkyväksi tekeminen	Instagramin aktiivinen käyttö ja sisällön monipuolinen tuottaminen	Varhaiskasvatus-päällikkö, henkilöstö, Instagram-vastaava	Instagramin seuraajaluvut ja saatu palaute
Hartolan varhaiskasvatuksen imagon, työnantajakuvan ja haluttavuuden lisääminen	Näkyvyyttä erilaisissa medioissa	Varhaiskasvatus-päällikkö ja henkilöstö, lehdistö	Suositteluindeksi (työtyytyväisyyskysely)

Kotihoidon tuki

Kotihoidon tukea myönnetään vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa (päivähoidossa). Lasta voi hoitaa jompikumpi vanhemmista tai muu hoitaja (esim. sukulainen). 1.8.2017 Hartolan kunta on myöntänyt hakemuksesta kuntalisää. Talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti Sivistys- ja hyvinvointilautakunta on kokouksessaan 5.9.2024 päättänyt kuntalisän lakkauttamisesta siten, että kuntalisän maksaminen päättyy 31.7.2025.

Lasten kotihoidon tuen kustannukset ja lasten määrä vuosina 2017–2025 sekä varatut määrärahat.

Lasten kotihoidontuet		
Vuosi	Keskimäärin lapsia/perheitä	Kotihoidotuen määrä
2017	30	104 160 €
2018	33	sis. kuntalisä 119 340 €
2018 Kuntalisä	9	18 840 €
2019	28	sis. kuntalisä 104 042 €
2019 Kuntalisä	5	12 210 €
2020	29	sis. kuntalisä 119 840 €
2020 Kuntalisä	5	11 220 €
2021	lapsia 25	sis. kuntalisä 152 000 €
2021 Kuntalisä	lapsia 24	10 000 €
2022	lapsia 24	sis. kuntalisä 132 000 €
2022 Kuntalisä	lapsia 11	24 000 €
2023	lapsia 18	sis. kuntalisä 132 000 €
2023 Kuntalisä	lapsia 3	24 000 €
2024		sis. kuntalisä 105 000 €
2024 Kuntalisä		12 000 €
2025		sis. kuntalisä 110 000 €
2025 Kuntalisä 31.7.2025 saakka		8 000 €

2.2.3 Perusopetus

Perusopetuksen 1.- 9. luokkien oppilasmäärä tilastopäivänä 20.9.2024 on 135 oppilasta. Oppilasmäärä pysyy samana seuraavan viiden vuoden aikana.

Perusopetuksessa noudatetaan valtakunnallista opetussuunnitelmaa (2016), jossa korostuu oppilaiden osallisuus, digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja laaja-alainen osaaminen. Oppimisen arviointia on uudistettu vuosina 2020–2023 yhtenäistämällä arvioinnin periaatteita koulujen ja opettajien arviointityön tueksi. Samalla on uudistettu päättöarviointia ja 6. luokan lukuvuosiarviointin kriteerejä. Arviointiuudistuksella on lisätty arvioinnin yhdenvertaisuutta ja arvosanojen vertailukelpoisuutta.

Opetustoimen strategisena painopisteenä on turvata laadukas esi- ja perusopetus 0–9-luokille ja säilyttää yhtenäiskoulu Hartolan kunnassa. Tavoitteena on säilyttää yläkoulun aineenopetus- ja valinnaisainetarjonta riittävänä, laadukkaana, pätevien opettajien opettamana sekä huolehtia myös taito- ja taideaineiden

saatavuudesta. Opettajien henkilötyövuosiin ei suunnitelmakaudella ole tulossa vähennyksiä. Yhteistyötä naapurikuntien kanssa on pyrittävä aktiivisesti lisäämään ja etäyhteyksin toteutettava opetus mm. seudullisen kouluverkoston yhteistyönä on tulevien vuosien tavoite.

Oppimisessa ja opetuksessa hyödynnetään enenevästi digitaalisia oppimisympäristöjä ja -materiaaleja. Ajanmukaisiin digilaitteisiin, niiden käyttöön, toimivuuteen ja yhteyksiin panostetaan. Lisäksi on tärkeää lisätä ja tehostaa digiosaamisen koulutusta. Talouden tasapainottamissuunnitelmassa on painetta vähentää oppimateriaaleihin ja -tarvikkeisiin varattavaa määrärahaa, mikä materiaalikustannusten kohotessa on yhä vaikeampaa. Vähennys on kuitenkin maltillinen n. 4000 euroa.

Hallituksen uudistetun kansalliskielistrategian mukaisesti 1.8.2024 on astunut voimaan Valtioneuvoston asetus, jossa on lisätty 1 vuosiviikkotunti B1-kieleen (ruotsi) yläkouluun. Hartolassa yhden oppitunnin lisäys ei ole lisännyt yläkoulun kokonaistuntimäärää, sillä olemassa olevaa tuntijakoa on ollut mahdollista muokata. Orpon hallitusohjelman linjausten mukaisesti tulevan suunnitelmakauden aikana pyritään perusopetusta parantamaan lisäämällä 3 vvh luku- ja kirjoitus- sekä laskutaidon opetukseen alakoulussa laajentamatta opetussuunnitelmaa. Hartolan perusopetuksen tuntijaossa (228 h) on opetustunteja 3 yli asetuksen mukaisen minimin (225 h), joten lisätunteja ei tarvita. Uudistus toteutetaan meillä alakoulun nykyistä tuntijakoa muokkaamalla. Tuntijakouudistus astuu voimaan 1.8.2025.

Hartolan Yhtenäiskoulussa erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat pääsääntöisesti inklusion periaatteella oman ikäluokkansa yleisopetuksen ryhmässä laaja-alaisten erityisopettajien ja koulunkäynninohjaajien tuella. Lukuvuonna 2024–2025 erityistä tukea saavia perusopetuksen oppilaita on koulussa 8,1 % ja tehostettua tukea saavia oppilaita 20 % (yht. 28,1 %). Erityisopetus, ohjaus ja muu opiskeluhuolto vaativat myös taloudellista panostusta. Pieni ryhmäkoko sekä koulunkäynninohjaajien ja varhaisen tuen asiantuntijan työ ovat inklusion toteuttamisessa ja oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa ensiarvoisen tärkeitä. OKM:n vuosille 2024–2027 myöntämän tasa-arvorahoituksen myötä perusopetukseen on ollut mahdollista palkata resurssiopettaja erityisopetukseen ja jakotunteihin tukea tarvitsevien oppilaiden oppimisen turvaamiseksi.

Tulevana talousarviovuonna hallitusohjelman mukainen oppimisen tuen uudistaminen on yksi keskeisimmistä opetusta ja kasvatusta koskevista toimenpiteistä. Uudistus selkeyttää oppimisen tukea ja yhtenäistää oppimisen tuen jatkumon varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Keskeisenä lähtökohtana on siirtää tuen painopistettä varhaiseen ja oikea-aikaiseen tukemiseen. Uudistus astuu voimaan 1.8.2025. Yhteisön toimintakulttuurin tietoinen tarkastelu, sen kehittäminen ja arvioiminen omassa yhteisössä on mitä parhaita valmistautumista tuen uudistamiseen. Hartolan valtuuston hyväksymän talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti koulunkäynninohjausresurssia on kuitenkin supistettava mm. vähentämällä ohjaustunteja ja eläköitymisten/hvt vähennysten muodossa, mikä on ristiriidassa oppimisen tuen uudistamisen kanssa. Perusopetuksessa tärkeänä tavoitteena on huolehtia lakisääteisen tuen resurssien riittävytydestä myös jatkossa.

Talouden tasapainottamistoimenpiteiden myötä lasten kesätoiminta koulun järjestämänä on päättynyt, eikä toimintaa järjestetty enää kesällä 2024. Koululaisten iltapäivätoimintaa on supistettu minimiin klo 13–16 välillä tapahtuvaksi ja sen ohjaajaresurssia on vähennetty. Iltapäiväkerho ei ole kunnalle velvoittavaa lakisääteistä toimintaa, mutta palautteen perusteella sen merkitys pienille oppilaille ja heidän perheilleen on erittäin suuri. Sen toiminnan jatkuvuuden turvaaminen on ollut myös yhteisenä tahtotilana sivistystoimessa. Iltapäivätoiminnan osallistumismaksua on korotettu 1.8.2024 n. 10 %, maksu on 100 euroa kuukaudessa.

Tänä lukuvuonna opetustoimen keskeiset tavoitteet kohdentuvat turvalliseen oppimisympäristöön ja työrauhaan sekä kestävään kehitykseen arjen valintojen ja niiden näkyväksi tekemisen kautta. Tavoitteena on tehdä yhdessä hyvää osallisuuden, ympäröivään yhteisöön jalkautumisten ja yhteistyön avulla. Suunnitelmakaudella 2025–2027 panostamme edelleen hyvinvoinnin lisäämiseen, yhdessä tekemiseen ja toiset huomioon ottavaan toimintaan. Nykyaikaisten koulurakennusten ja -tilojen myötä turvataan kaikille puhtaat, turvalliset ja viihtyisät opiskelu- ja työtilat. Vanhan, puretun koulurakennuksen paikalle on laajennettu koulun piha-alueita. Lähiympäristöä on muokattu, maisemoitu ja rakennettu toimivaksi ja turvalliseksi välitunti- ja lähiliikunta-alueeksi. Oppilaiden koulutyön sitoutumista edistetään yhdessä tekemisen, aktiivisen osallisuuden ja vaikuttamisen kautta. Oppilaiden läsnäoloa

koulussa tuetaan monin tavoin opiskeluhoollon, oppimisen varhaisen tuen, hyvinvointituntien, tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun sekä oppilaskunta- ja kerhotoiminnan kautta. Poissaoloihin puututaan entistä tarkemmin ja järjestelmällisemmin seudullisesti yhteisen poissaoloihin puuttumisen mallin pohjalta ja uuden kansallisen poissaololuokituksen käyttöönotolla.

Hyvinvointialueen uudistuksen myötä opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueen hoidettavaksi vuoden 2023 alusta. Koulukuraattoripalveluita on saatavilla yhtenä päivänä viikossa, kouluterveydenhoitoa kahtena päivänä ja psykologi toimii lähinnä konsultoivassa roolissa. Koulun oma muu opiskeluhoollollinen tuki varhaisen tuen asiantuntijan, koulunkäynninohjaajien ja koulunuorisotyöntekijän kautta on tärkeä lisä HVA:lta saatuun opiskeluhoollon resurssiin. Koulunuorisotyön hanke on kuitenkin päättymässä vuoden 2024 lopussa. Hyvinvointityössä panostetaan tulevaisuuden uskon luomiseen, koulupoissaolojen vähentämiseen sekä koulumotivaation ja -viihtyvyyden lisäämiseen. Toisaalta levottomuudet ja sota Ukrainassa ja Gazassa ovat lisänneet uudenlaista huolta huomista. Myös yleinen kustannustason nousu sekä kyberturvallisuuden ja ilmastoasioiden uhkakuvat vaikuttavat koulutyöhön. Kasvatuksen ja opetuksen turvallinen arki vuorovaikutussuhteineen on lasten ja nuorten hyvinvoinnissa keskeistä. On tärkeää turvata elämänmyönteiset, yhteisöstä voimaa ammentavat rutiinit ja henkilökunnan ja oppilaiden jaksaminen sekä oppilaiden mahdollisuus oppia ja saada riittävästi ohjausta ja tukea.

Hyvinvoiva oppilas ja koulu tarvitsevat myös hyvinvoivan henkilöstön. Työn kuormittavuus ja stressi opetustyössä on kovaa. Työhyvinvointia vahvistaa positiiviset tunteet, kuten työhön kiinnittyminen tai työstä palautuminen. Tähän tarvitaan sekä ryhmätason että yksilöllistä tukea. Avoimuus, asioiden jakaminen ajoissa, kokoukset ja keskustelutilaisuudet koko yhteisönä ja pienryhmissä ovat tarpeen. Taloudellisia resursseja kohdennetaan työyhteisöön ja työhyvinvoinnin kehittämiseen, erityisesti täydennyskoulutuksen, tyhy-toiminnan ja työnohjauksen keinoin.

Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Lasten ja nuorten oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen	Oppimisen rohkaiseva tukeminen ja kouluun kiinnittyminen		
	Erityisopetus ja koulunkäynnin ohjaus	Rehtori, opetus- ja muu henkilöstö	Opiskeluhoollon Mitä kuuluu -kyselyt ja huoltajakyselyt
	Opiskeluhoolto	Opiskelu-huoltoryhmä	Oppilaskunnan ja ruokahuollon kyselyt
	Varhainen tuki ja ennalta ehkäisy		Poissaolomäärien seuraaminen
	Oppilaiden kohtaaminen	Oppilaskunta	Kouluterveyskyselyt
	Vanhempien tapaamiset	Vanhempain-toimikunta	
	Henkilökunnan koulutus		Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustuntien toteuttaminen
	Seudullisen poissaolomallin toteuttaminen		
Syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisy			

	Kiva koulu -ohjelma Versotoiminta	Kiva Koulu -vastaava/tiimi	Kiva Koulu -kysely
	Oppilaskuntatoiminta Kerhotoiminta iltapäivätoiminta Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustunnit Monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen Suvaitsevaisuuskasvatus kotikansainvälisyys Kansainvälisyyskasvatus Kulttuurikasvatus	Oppilaskuntavastaava Opiskeluhuoltoryhmä Varhaisen tuen asiantuntija Koko henkilökunta	Kouluterveyskyselyt Harrastuskyselyt Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutustuntien toteutuminen Oppilaille järjestettävien tapahtumien määrä Kansainväliset vieraat/ mahd. opintomatkat
	Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen Oppilaskuntatoiminta Kerhotoiminta Välkkäritoiminta	Oppilaskuntavastaava, oppilaskunta / lapsiparlamentti Vapaa-aikapääällikkö / nuorisovaltuusto Kerhovastaava Taito- ja taideainevastaava	Oppilaiden osallistuminen yhteistoimintaan, vaikuttamiseen ja erilaisiin tapahtumiin Oppilaskunnan ja ruokahuollon kyselyt, ruokaraati Harrastuskyselyt
Monipuolinen ja laadukas opetus	Opetussuunnitelman ja toimintasuunnitelmien toteuttaminen Pätevät opettajat ja ohjaajat Pienet opiskeluryhmät Monipuolinen opetus- ja valinnaisainetarjonta Jatko-opintovalmiuksien turvaaminen/tehostettu oppilaanohjaus Etsivä nuorisotyö Digitaitojen parantaminen	Rehtori Opetushenkilökunta Johtotiimi Seudullinen verkostoperuskoulu Kasvatuksen ja opetuksen digiryhmä	Opetustunnit/ oppilas Koulupudokkaiden määrä Jatko-opintoihin sijoittuminen Perusopetuksen caf-itsearviointi/ seudullinen arviointi Digitaitokyselyt
Hyvinvoiva ja työhönsä sitoutunut henkilöstö	Työhyvinvoinnin ja osallisuuden parantaminen Fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten työolo-suhteiden parantaminen	Rehtori Johtotiimi	Henkilöstökyselyt/ työhyvinvointikyselyt Seudullinen arviointi

	Kehityskeskustelut Täydennyskoulutus ja työnohjaus Tyhy-toiminnan monipuolistaminen	Kunnan työhyvinvointiryhmä Koulun hyvinvointitiimi	Caf-itsearviointi Tiimien arvioinnit Täydennyskoulutukseen osallistuminen
Kustannustehokas ja vaikuttava palvelutoiminta	Tehtävien hoitaminen tehokkaasti ja taloudellisesti Henkilöstö- ja toimintasuunnitelman yhteensovittaminen Tilojen joustava ja monipuolinen käyttö	Rehtori/ toimialajohtaja Kunnan johtoryhmä	Kustannukset euroa/oppilas
	Opetusryhmien järkevä muodostaminen Hanketoiminta Kiinteistön järkevä ja monipuolinen käyttö	Johtotiimi	Keskimääräinen ryhmäkoko Tilojen käyttöaste koulupäivän aikana ja muu käyttö

TUNNUSLUKUJA

	TP 2022	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TA 2026	TA 2027
Oppilasmäärä 20.9. ka	142	145	134	135	139	134
€/oppilas ilman vammaisopetusta	22 392	22 663				
€/oppilas sisältää vammaisoppilaat	42 311	56 810	–	–		
Ryhmäkoko (oppilasmäärä 20.9.)	12,9	13,2	14,9	15	15,4	14,9

Oppilasmäärään 20.9.2024 sisältyy valmistavan opetuksen oppilas, ei kotioppilas. Kustannukset (ilmoitettu tuhat €/opp.) OPH raportilta 20.9. saatavilla edellisen vuoden oppilaan hinta.

2.2.4 Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut

Perustehtävänä on tuottaa laadukkaita kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluita, jotka edistävät asukkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja lisäävät yhteisöllisyyttä.

Kulttuuripalvelut

Monipuoliset kulttuuripalvelut vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä paikallista identiteettiä. Rikas paikallinen kulttuuritoiminta luo edellytyksiä hyvinvoinnin kokemuksellisuudelle lisäten yhteisöllisyyttä ja kunnan veto-, pito- ja lumovoimaa. Kulttuuritoimi on mahdollistamassa kulttuurin ja taiteen saavutettavia palveluita laajasti eri ikäryhmille ja on tukemassa eri toimijoita ja tapahtumanjärjestäjiä.

Hartolan kunta on mukana Päijät-Hämeen kuntien yhteisessä lastenkulttuurikeskus Efektin toiminnassa ja tekee yhteistyötä valtakunnallisesti toimivan Konserttikeskuksen kanssa. Alueellista yhteistyötä kehitetään edelleen Päijät-Hämeen liiton kulttuuritoiminnan kehittämistehtävän/Päijät-Hämeen kulttuuriverkko -toiminnan päätyttyä.

Kulttuurityötä ohjaileva strateginen asiakirja on maakunnan Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 -kulttuuriohjelma. Tavoitteena on edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä sekä luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle maakunnassa.

Kulttuuripalveluiden talousarviossa on huomioitu talouden tasapainottamissuunnitelma ja konkreettiset säästöt kohdistuvat painatus- ja ilmoituskuluihin, vakuutuksiin, kuljetuskustannuksiin ja muihin toimintakuluihin. Taidesalonki Talvion ulkoistamisen vaikutuksesta kulttuuripalveluiden maksutuotot pienentyvät eikä esimerkiksi teosvälityksistä synny tulonmuodostusta. Ulkoistamisen myötä vastuullisen viranhaltijan resurssia vapautuu suunnattavaksi perusnuorisotyöhön. Kulttuuripalveluiden lakisäänteisenä perustehtävänä myös taloudellisesti haastavina aikoina on edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä.

Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Kulttuurin ja taiteen avulla luodaan asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa.	<p>Kulttuurin ja taiteen yhdenvertaisen saatavuuden edistäminen.</p> <p>Tarjotaan monipuolisia sisältöjä ja toimintaa kaikenikäisille. Luodaan edellytyksiä taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle.</p> <p>Luodaan edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle.</p> <p>Yhtenäiskoululla ja varhaiskasvatuksessa toteutetaan kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteita.</p>	<p>Vapaa-aikapäällikkö ja henkilöstö</p> <p>Päijät-Hämeen Liiton kanssa tehtävä yhteistyö</p> <p>Efektitoiminta</p> <p>Hanketoiminta</p> <p>Kuntien välinen yhteistyö</p>	<p>Osallistujapalautteet</p> <p>Taitelijapalautteet</p> <p>Laadullinen arvio</p> <p>Kulttuurikasvatussuunnitelman toteutumien</p>

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden lakisääteisenä perustehtävänä on luoda edellytyksiä liikkumiselle järjestämällä palveluja ja tarjoamalla tukea elämänkulun eri vaiheissa tapahtuvalle fyysiselle aktiivisuudelle. Toiminnan päätavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen lainsäädännön ja hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Liikuntapalvelut tukevat kansalaistoimintaa sekä ovat tekemässä yhteistyötä eri toimialojen kanssa liikuntapaikkojen kehittämisessä ja rakentamisessa. Toiminnan kannalta tärkeässä roolissa on paikallinen, kuntien välinen ja alueellinen yhteistyö.

Toimintaa ohjaa strategisena asiakirjana Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelma, joka toteuttaa kansallisia tavoitteita ja Päijät-Hämeen hyvinvointisuunnitelman toimeenpanoa. Päijät-Hämeen Liiton koordinoimana lisätään kaikkien päijät-hämäläisten fyysistä aktiivisuutta ja vähennetään paikallaanoloa myös Hartolassa. Toiminnassa huomioidaan myös hallitusohjelmaan sisältyvä Suomi liikkeelle -ohjelma, jolla edistetään liikkuvan arjen valintoja ja sitä, että yhä useampi ihminen tarttuu liikkumisen mahdollisuuksiin.

Liikuntapalveluiden toiminnoissa toimitaan suunnitelmallisesti ja reaktiivisesti. Hartolan liikuntapalvelut järjestää säännöllisesti kuntalaisten tärkeäksi kokemia mahdollisuuksia päästä uimahalliin.

Suunnitelmissa on jatkaa Hartolan ja Sysmän kuntien välistä yhteistyötä. Hankerahoituksia haetaan mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi Liikuntaneuvonnan järjestämiseen ja Liikunnallisen elämäntavan edistäviin toimenpiteisiin. Valtionavustuksilla on mahdollista rikastaa paikallisia liikunnan ohjaus- ja neuvontapalveluja. Talousarviossa on turvattu toimintaedellytyksiä myös tilanteessa, jossa jäädään ilman avustuksia.

Liikuntapalveluiden talousarviossa on huomioitu talouden tasapainottamissuunnitelma ja konkreettiset säästöt kohdistuvat koulutus- ja kulttuuripalveluihin. Suunnitelmien mukaisesti Liikuntamajan peruskäyttömaksu on vuoden 2025 alusta alkaen 150 €/vuosi (aikaisemmin 100 €/vuosi) ja yli 65-vuotiaille hinta on 100 €/vuosi (aikaisemmin maksuton). Maksutuotot on arvioitu maltillisesti talousarvioon.

Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Kaikenikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistäminen	Liikuntaneuvonta ja matalan kynnyksen liikuntaryhmät tukevat liikunnallisten ja terveellisten elämäntapojen omaksumisessa. Liikuntaneuvontaan sujuvampi kirjaamiskäytäntö ja asiakasohjaus. Tarjolla on erilaiset liikkujat huomioivaa liikuntatoimintaa. Liikuntapalvelut ovat saavutettavia ja monipuolisia. Turvataan riittävät resurssit ja ammattitaitoinen ohjaus.	Vapaa-aikapäällikkö ja henkilöstö Hanketoiminta Toimialojen ja kuntien välinen yhteistyö Päijät-Hämeen Liitto Päijät-Hämeen Liikunta- ja urheilu	Osallistujapalaute Osallistujamäärät Kuntotestitulokset Laadullinen arvio

Nuorisopalvelut

Tavoitteena on tarjota laadukkaita ennaltaehkäisevän nuorisotyön toimintamuotoja nuorten yksilölliset tarpeet huomioiden. Nuokun, Nuorten Työpaja Signaalin ja Etsivän Nuorisotyön yhteinen Nuortentalo Nurkka29 mahdollistaa 7–29-vuotiaille suunnatun kasvua ja kehitystä tukevan toiminnan. Nuortentalo on nuorten suvaitsevaisuutta, päihteettömyyttä ja itsenäistymistä tukeva nuorten oma tila.

Nuorille järjestetään monipuolista toimintaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa: Etsivä nuorisotyö ja Nuorten työpaja järjestävät Nuotta-valmennuksia lähikuntien kanssa yhteistyössä. Naapurikuntien kanssa toteutetaan loma-aikojen toimintaa ja erilaisia retkiä. Alustavien suunnitelmien mukaan vuoden 2025 aikana toteutetaan ERASMUS+ nuorisovaihto Ruotsin Falkenbergiin yhteistyössä Asikkalan ja Sysmän kanssa.

Seudullinen nuorisotyön kehittäminen jatkuu ja Hartola on mukana Lahden hallinnoimassa Nuorisotyön seudullisen koordinaation kehittäminen Päijät-Hämeessä -hankkeessa. Hankkeen aikana luodaan esimerkiksi nuorisotyön alueellinen perussuunnitelma, NUPS, joka ohjaa ja suuntaa, linjaa ja rajaa sitä, mitä ja miten nuorisotyötä tehdään. Aluekoordinaattori tukee nuorisotyön osaamista ja laatua sekä jakaa aiheeseen liittyvää tietoa, kokoaa alueellisia yhteistyöverkostoja sekä järjestää tapaamisia ja yhteisiä tilaisuuksia.

Harrastamisen Suomen malli -hankkeella luodaan lapsille ja nuorille harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen lukuvuoden aikana.

Etsivä nuorisotyö -hankkeen pääkohderyhmänä ovat hartolalaiset, alle 29-vuotiaat nuoret, jotka ovat jääneet työelämän ja opintojen ulkopuolelle. Se on tavoitteellista ja toiminnallista tukea, joka pitää sisällään yksilö- ja pienryhmätoiminnan ohjausta, päihdekasvatusta ja arjenhallintataitojen vahvistamista. Etsivän nuorisotyön painopisteenä on ennaltaehkäisevä työ, joka näkyy tiiviinä yhteistyönä esim. Hartolan yhtenäiskoulun ja alueen toisen asteen oppilaitosten kanssa. Etsivä toimii myös Rikosseuraamuslaitoksen apuvalvojana ja on mukana Puolustusvoimien Time Out – Aikalisä! -toiminnassa.

Nuorten työpaja -hankkeessa tarjotaan valmennuspalveluita esimerkiksi työttömille tai vailla opiskelupaikkaa jääneille nuorille. Nuorten Työpaja Signaalissa 16–29-vuotiailla nuorilla on mahdollisuus osallistua ohjattuun ja tuettuun pajatoimintaan: erilaisia työtehtäviä mediapajaympäristössä, nuorisolain mukaista aktivoivaa toimintaa, mahdollisuus osaamistodistuksien suorittamiseen ja peruskouluopintojen sekä lukio-opintojen loppuun saattamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa. Pajatoiminnalla tuetaan avoimille työmarkkinoille työllistymistä ja opiskelupaikan löytymistä ja kehitetään yksilöllisesti nuoren elämänhallintataitoja myös terveellisiin elämäntapoihin tukien.

Nuorisopalveluiden talousarviossa on huomioitu talouden tasapainottamissuunnitelma ja konkreettiset säästöt kohdistuvat asiakaspalveluostoihin, kulttuuri- ja koulutuspalveluihin, toimintakuluihin ja henkilöstön palkkakuluihin.

Strategiset tavoitteet vuosille 2025–2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen.	Luodaan edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Alle 29-vuotiaiden nuorten arjenhallinnan ja kasvun tukeminen perus- ja erityisnuorisotyössä.	Vapaa-aikapääällikkö ja henkilöstö Hanketoiminta Seudullinen ja alueellinen yhteistyö: mm. Nuorisotyön aluekoordinaatio-hanke Nuorisolainmukainen monialainen yhteistyöryhmä	Osallistuja- ja kävijäpalautteet Osallistavat kyselyt SOVARI-mittari Nuorten jatkosijoittuminen pajajaksojen jälkeen (PAR-asiakas- ja tilastointijärjestelmä). Sopimusten ja asiakaskäyntien määrä. Nuorisotilastot.fi

	<p>Nuorille on tarjolla ennaltaehkäisevää toimintaa, ohjausta ja palveluja lähipalveluna Hartolassa.</p> <p>Nuorten toiminnallinen ja suunnitelmallinen aktivointi.</p>		
<p>Turvataan nuorten osallistumis-, kuulemis- ja vaikuttamismahdollisuudet.</p> <p>kuntalaki (410/2015) 26 § nuorisolaki (1285/2016) 24 § laki hyvinvointialueesta (29.6.2021/611) 32 §</p>	<p>Nuoria kuullaan heitä koskeissa asioissa.</p>	<p>Vapaa-aikapääällikkö: Nuorisovaltuusto Nurkkakunta</p> <p>Hyvinvointialueen nuorisovaltuusto</p> <p>Rehtori, oppilaskuntavastaava: lapsiparlamentti</p>	<p>Vaikuttajaryhmien toiminta</p> <p>SOVARI-mittari</p>

2.2.5 Kirjasto

Hartolan kunnankirjasto kuuluu kunnan lakisääteisiin peruspalveluihin ja sen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia lukuharrastukseen ja sivistykseen.

Kirjasto mahdollistaa kansalaisvalmiuksien kehittämisen ja elinikäisen oppimisen, sekä väestön opastamisen digitaalisten yhteyksien äärelle. Kirjasto tuo iloa ja hyötyä kaikenikäisille ihmisille ja on kuntalaisille erittäin tärkeä palvelu.

Hartolassa omatoimikirjaston valikoima on hyvä, sillä koko kirjaston aineisto, varastoaineistoa lukuun ottamatta on omatoimiasiakkaiden käytössä. Lisäksi kirjastossa voi omatoimijalla käyttää asiakaskoneita ja lukea digimuotoisia sanomalehtiä e-press -tietokannasta. Omatoimikirjastoon pääsee kirjastokortilla ja siihen liitettyllä pin-koodilla, lainausautomaatti toimii samoilla tunnuksilla.

Kirjastoasioita voi hoitaa myös kotoa käsin <https://lastu.finna.fi> sivuston kautta, josta löytyy myös lainattavaa e-aineistoa, sekä cineast-elokuvapalvelu. Kansallinen e-kirjasto-sovellus on asiakkaiden käytettävissä vahvalla tunnistautumisella tai omalla kirjastossa luodulla käyttäjätunnuksella.

Tavoitteet 2025–2027

Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resussit
Kattavat kustannustehokkaat kirjastopalvelut. Omatoimikirjaston käyttö pitkillä aukioloajoilla ja ilman ikärajoja.	Monipuolinen, ajantasainen kokoelma. Päivitetyt kirjastojärjestelmät ja sekä hyvät digi- ja verkkopalvelut. Toimivat omatoimilaitteet, valvontakamerat, kirjastoaineiston selkeä järjestely.	Koulutettu henkilökunta. KOHA-kirjastojärjestelmän käyttö aloitettiin lokakuussa 2024. Henkilökunnalta vaadittava työpanos omatoimikirjaston toimivuuden takaajana.

Arviointimittarit ja perusteet

Kirjastotoimi	TP	TP	TA	TA	TA	TA
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Kokonaislainaus	32 885	34 128	33 000	33 000	33 000	33 000
- pääkirjasto	18 240	19 169				
- omatoimikirjasto	14 645	14 959				
- kaukolainat (erillinen muista lainoista)	15	12				
Lainat/asukas	12,5	13,5	13	13	13	13
Kirjastokäynnit			16 000	16 000	16 000	16 000
- pääkirjasto + omatoimikirjasto	14 852	16 503				
- omatoimikirjasto	6 234	5 302				

* Omatoimikirjaston kävijämäärä kertoo kirjastokortilla omatoimikirjastoon kirjautuneiden määrän. Yhdellä kortilla voi tulla vaikkapa perhe tai pariskunta, vaikka emme sitä suosittele.

* Kävijälaskuri kertoo koko kirjaston vuosittaisen kävijämäärän. Käytämme kävijälaskuria tilastossa mittarina asiakaskäyntien laskennassa.

* Vuoden 2022 luvut jätetty taulukkoon vertailun mahdollistamiseksi.

Muutokset budjetissa 2025

Vuodelle 2025 tulee säästöä kirjaston lehtibudjetista 2.000 € ja kirjaston kalusteista 1.000 € eli yhteensä 3.000€.

Seudullinen kirjastoyhteistyö

LASTU-kirjastot siirtyivät KOHA-kirjastojärjestelmään vuoden 2024 aikana. KOHAn käyttökustannukset ovat maltillisemmat kun aiemmassa Aurora-tietokannassa. Lisäksi KOHA on kirjastojen omaan käyttöönsä kehittämä tietokanta, jota kirjastot itse kehittävät. LASTU-alueella jokainen kunta on hankkinut asukasluvuun nähden suhteutetun määrän KOHAn osakkeita.

LASTU-alueen kunnissa ja kaupungeissa toimii yhteensä kahdeksan pääkirjastoa sivukirjastoineen, sekä seitsemän kirjastoautoa: Lahdessa (4 kpl), Heinolassa, Hollolassa ja Orimattilassa. Omatoimikirjastot ovat käytössä 16 toimipisteessä, joista osa on sivukirjastoja.

2.2.6 Kansalaisopisto ja musiikkikoulu

Vapaan sivistystyön palvelut ostetaan Itä-Hämeen Opistolta. Itä-Hämeen Opiston kansalaisopisto tarjoaa nuorille ja aikuisille mahdollisuuden kehittävään opiskeluun ja harrastamiseen. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulu tarjoaa taiteen perusopetuksen mukaista musiikin perusopetusta. Itä-Hämeen Opiston musiikkikoulussa on mahdollista suorittaa musiikin perusopetuksen yleinen oppimäärä. Vapaan sivistystyön opetus järjestetään Itä-Hämeen opiston omien tilojen lisäksi kunnan eri kiinteistöissä.

Talouden tasapainottamissuunnitelmaa vuosille 2024–2027 noudattaen kansalaisopiston kustannuksia vähennetään vuosittain noin 10 % esimerkiksi kurssitarjontaa supistamalla, ja musiikkikoulun toiminta lakkautetaan asteittain ja opiskelijat ohjataan esimerkiksi Heinolaan.

Tunnuslukuja:

Asiakaspalvelujen ostot	TP 2021	TP 2022	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TA 2026
Kansalaisopisto euroa	31 727	15 622	54 996 *)	45 300	40 800	36 700
Musiikkikoulu euroa	27 686	21 925	20 372	33 100	20 000	12 000

*) Kansalaisopiston vuoden 2023 laskutus pitää sisällään myös vuoden 2022 kuluja, jotka laskutettiin vasta vuoden 2022 tilinpäätöksen valmistumisen jälkeen.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot	344 787	208 900	184 300
Toimintamenot	-4 796 850	-4 694 000	-4 660 200
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-4 452 064	-4 486 000	-4 475 900
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset	-12 045	-12 700	
Muut laskennalliset kustannukset		-604 425	-556 700
Laskennalliset tuotot		98 000	100 100
Tehtävän kokonaiskustannukset	-4 808 896	-5 214 025	-5 116 800

2.3 TEKNINEN TOIMI

Tekniseen toimeen kuuluu hallintosäännön mukaan tekninen lautakunta ja ympäristölautakunta.

Koko tekninen toimi on valtuustoon nähden sitova tulosalue, jolle vahvistetaan määrärahat ja tuloarviot. Tekninen toimi käsittää teknisen toimen hallinnon, vesi- ja viemärlaitoksen, jätehuollon ja satamalaitoksen, kaavoituksen, maa- ja metsätilat, liikennealueet, puistot ja tilapalvelun, tiehallinnon, rakennusvalvonnan sekä ympäristönsuojelun. Kaavoituksen, rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun tehtävät järjestetään yhteistyössä Heinolan kaupungin kanssa.

2.3.1 Hallinto

Teknisen toimen hallinnon tavoitteena on järjestää kunnan muiden toimialojen tarvitsemat tukipalvelut, suoraan kuntalaisille tuotetut palvelut sekä toimialan tehtävään kuuluvat viranomaistoiminnat laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

2.3.2 Laitokset- ja taseyksiköt

2.3.2.1 Vesi- ja viemärlaitos

Vesilaitos on tällä hetkellä yhden vedenottamon varassa. Vesilaitoksen vedenlaadun jatkuva tarkkailu perustuu valvontaviranomaisen kanssa yhdessä seurattavaan valvontaohjelmaan. Verkoston toimivuutta, ja sen häiriöiden rajattavuutta on kehitetty ja kehitystyö jatkuu. Vesilaitos toimii yhden vedenottamon varassa, mutta vesihuollon kehittämisessä on pyritty vesihuollon varavedenottovalmiuden parantamiseen. Sen johdosta Hartolan kirkonkylän pohjoispuolella sijaitsevaan Kissamäkeen, on suunniteltu toinen vedenottamo. Kissamäen vedenottamolle on saatu vesilain mukaiset luvat sekä maanhankinta- ja maanvuokrasopimukset on laadittu ja vedenottamon rakentaminen on käytännössä rahoitusta ja rakentamispäätöstä vaille. Varavedenottamon puute on merkittävä riskitekijä Hartolan kunnan vesihuollossa.

Vesilaitoksen verkosto on paikoin ikääntynyttä ja sen kunnossapitovelan hallinta on huomioitu käytännössä vuosittain talousarvioinvestointeina. Riskinä nähdään, että verkostossa tulee yllättäviä korjaustarpeita. Vesihuollon pitkántähtäimen korjaussuunnitelma on tarve laatia, ja alkaa noudattamaan sitä vuosittaisten korjausinvestointien osalta. Jätevedenpuhdistamon prosessilaitteet ja valvomo on uusittu vuosina 2018-2020. Puhdistamon automaatio on samalla uudistettu. Varavedenotto- ja häiriötilannevalmiutta kehitetään yhdessä naapurikuntien vesilaitosten kanssa ja puhdistamon prosessiautomaatiota rakennetaan ja kehitetään myös vuonna 2025. Jäteveden käsittelyprosessi on saatu vakioitumaan, ja lupaehdot täytyvät hyvin.

Vesihuoltolaitos on tehnyt selvitystyötä varautumisen ja erityistilanteiden osalta. Vesilaitoksen osalta on syytä varautumisen selvitystyötä, erityistilanneharjoituksia kuin toimintavarmuuden maksimointia myös jatkaa niin luonnonolosuhteiden kuin muuttuneen maailmantilanteen vuoksi. Varavoimavalmiuden avulla pyritään varmistamaan laitoksen toimintakyky myös sähkökatkotilanteissa.

2.3.2.2 Jätehuolto ja Satamalaitos

Hartolan kunnan jäteasema vastaanottaa erilliskeräysjätteitä ja sekajätettä keskiviikkoisin, sekä joka kuukauden 1. ja 3. lauantaina. Lisäksi asema on auki muina päivinä erillistä porttimaksua vastaan. Aluekeräyspisteiden ja pakkausjätteiden jätehuoltoa koskeva urakka on kilpailutettu vuonna 2023 ja urakka on voimassa vuoden 2025 loppuun saakka.

Kunta ylläpitää Visanlahden venesatamaa ja vuokraa sataman laiturivenepaikkoja. Visanrannan venesatama-alueen sekä Jääsjärven ja Rautaveden kalastusmatkailuhankkeessa tehdyt laiturit ja taukopaikat mahdollistavat hyvät mahdollisuudet järvien virkistyskäytölle ja kalastukseen liittyville elinkeinoille.

2.3.2.3 Maa- ja metsätilat

Metsätilojen metsänhoitosuunnitelma kausi päättyy vuoden 2024 loppuun. Metsiä on hoidettu ja puuta myyty vuodet 2014-2024 käsittäneen metsänhoitosuunnitelman mukaisesti. Metsänhoito on ulkoistettu yksityiselle yritykselle. Kestävän metsätalouden mukainen keskiarvoinen vuosituotto kunnan metsäomaisuudelle on ollut noin 90 000 €. Uusi metsänhoitosuunnitelma on valmisteltu kesän ja syksyn aikana 2024 ja se ulottuu vuoteen 2035 saakka.

Kunnalla on vapaa-ajan asuntojen sekä asuinrakennusten ja yritysten käyttöön kaavoitettuja tontteja. Vapaa-ajan asuntojen rantatontteja markkinointia on ollut vähäistä. Tonttien markkinointia tulee tehostaa. Uusi VT4 tielinjaus on lisännyt vapaa-ajantonttien kysyntää Tippavaarassa.

Valtatie 4 kehittämishankkeen edunvalvontaan kiinnitetään huomiota ja Yhdystien liittymän ympäristön liike- ja teollisuusalueen kehittämistyötä tulee erityisesti tehdä.

2.3.2.4 Kurpan kaukolämpöjohto

Hartolan kunnan rakentama kaukolämpöjohto, joka on vuokrattu Hartolan Kuningaslämpö Oy:lle. Sopimuskausi kestää vuoteen 2025 saakka.

2.3.2.5 Haja-asutusalueen vesihuolto

Hartolan kunnan hoidettavana on noin 55 km haja-asutusalueen vesihuollon runkolinjoja. Linjat ovat jokseenkin uusia, eikä isoja investointitarpeita ole nähtävissä lähivuosina. Vesiosuuskuntien osalta yhteydenpito on sujuvaa ja varsinkin erityistilanteiden yhteydenpito ja tiedonsiirto tulee tehdä aukottomaksi.

2.3.3 Yleisten alueiden hoito ja yksityistieavustukset

Kunta ylläpitää keskustaajaman katuja ja yleisiä alueita. Keskustie ja Yhdystie kuuluvat ELY:n ylläpitämiin teihin. Katujen parantamishankkeissa erityistä huomiota kiinnitetään kevyen liikenteen turvallisuuteen sekä esteettömyyteen ja kevyenliikenteen verkoston yhtenäistämiseen. Hartola on yhdessä Sysmän kanssa osallistunut v. 2023 hankkeeseen, jossa on laadittu taajama-alueen kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelma kummallekin kuntataajamalle. Edistämishjelma on osa katualueiden kunnossapidon pitkäntähtäimen suunnittelua. Tähtitien kevyenliikenteen väylän rakentaminen on vuonna 2025 merkittävin kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman mukainen kohde. Taajama-alueen katualueiden talvikunnossapidon hoitaa sopimusurakoitsijat.

Yksityistieavustuksiin varataan aiempien vuosien tapaan 50 000 € määräraha, jonka jaosta päättää tekninen lautakunta.

2.3.4 Tilapalvelut

Tekninen osasto tuottaa kiinteistönhoidon ja puhtaanapidon palveluita kunnan muille toimialoille sekä kunnan omistamissa kiinteistöissä toimiville muille organisaatioille (hyvinvointialue). Niillä pyrimme vastaamaan tilaajien tarpeisiin viihtyvyydestä ja toiminnoista. Toiminnan näkökulmana on asiakastyytyväisyys, lähitoiminto, taloudellisuus ja henkilöstön hyvinvointi.

Tavoitteena on tehostaa siivoojien yhteisiä työskentely- ja menettelytapoja, koska väen vähetessä yksittäisen työntekijän tehtäväkuvat ovat aiempaa laajemmat.

Toiminnassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia henkilöstön vähentymisen myötä. Jatkossa varsinkin ulkoalueiden töitä tehdään suuremmassa määrin ostopalveluhankintana. Kunnan omistaman terveysaseman kiinteistön yhtiöittäminen tulee tehdä vuoden 2025 aikana.

2.3.5 Rakennukset

Kunnassa on viime vuosina toteutettu useita suuria rakennushankkeita. Näiden hankkeiden vuoksi korjausvelkaa on lyhennetty merkittävästi. Viime vuosien merkittävämpänä rakennushankkeena on ollut 2021 valmistunut yhtenäiskoulun uudisosan rakentaminen. Vanha yhtenäiskoulu on pääosin purettu sekä sen läheisyydessä olevat rivitalot on purettu ja kyseiset alueet on maisemoitu koulun käyttöön ja lähiliikunta-alueeksi / puistoalueeksi.

Kunnan omistamien kiinteistöjen osalla jatketaan rakennusten vuosittaisia huolto- ja korjaustoimenpiteitä. Tavoitteena on erityisesti turvata tilojen terveellisyys, turvallisuus sekä energiatehokkuus. Energiatehokkuutta parannetaan KETS-sopimuksen asettamien tavoitteiden mukaisesti. Uusiutuvaa energiaa on otettu käyttöön, mm. Yhtenäiskoululle ja jätevedenpuhdistamolle on asennettu aurinkoenergiajärjestelmät.

Käytöstä poistuneet rakennukset myydään tai puretaan. Talousarviossa esitetään purettavaksi yhtä rivitaloa (Mahlmäentie 4, C-talo).

Toimiala / osasto			
Strategiset tavoitteet vuosille 2025-2027			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot ja resurssit	Arviointimittarit ja vertailu
Vesihuollon varmuutta parannetaan ja korjausvelan kasvua hillitään mm. PTS-suunnittelulla ja selvittämällä yhteistyön laajentumismahdollisuudet	Selvitetään taajama-alueen vesihuollon infran tilaa ja korjaustarpeet (mm Indiko-hanke), selvitetään varavedenoton vaihtoehdot	Tekninen toimi	Rikkoontumistapauksien määrä
Kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita ja taajamaympäristön esteettömyyttä edistetään	KäPy- hanke, katuinfran uudistamisessa huomioidaan kävelyn ja pyöräilyn tarpeet, uudistetaan kävely- ja pyöräilyväyliä	Tekninen toimi	Uudistetun verkoston määrä (km)
Ilmasto- ja energiatehokkuutta edistetään Hinku-tavoitteiden mukaisesti.	Kiinteistöjen energiankulutusseuranta tehostetaan ja tarvittaessa reagoidaan toimenpitein. Kiinteistöautomaation hyödyt otetaan käyttöön. Hankinnoissa kiinnitetään huomiota energiatehokkuuteen.	Tekninen toimi	Energiankulutusseuranta, Kets-raportointi
Tuotetaan toimivia, kustannustehokkaita ja arkea tukevia yhdyskuntateknisiä palveluja.	Katu-, liikunta- ja puistoalueiden hoito on tarkoituksen- ja kysynnänmukaista. Vesihuollon toimintavarmuus ja laatu on lainsäädännön vaatimusten mukaista.	Tekninen toimi	Asiakaspalautteet, asiakaskysely. Vedenlaatututkimukset, vesihuollon häiriötilannetilastointi

2.3.6 Investointiohjelma

Kunnanvaltuuston periaatepäätöksen 10.6.2024 mukaan vain välttämättömät korjausinvestoinnit ja energiaa säästävät investointihankkeet toteutetaan. Tulevaisuusinvestointeja harkinnan mukaan. KISSAMÄEN vedenottamon investointia siirretään yli suunnitelmakauden. Investointiohjelmassa painottuvat LVI-tekniikkaan liittyvät korjaukset. Kunnan omistama rakennuskanta on suurelta osin rakennettu 1980-luvulla mistä johtuen vesijohtojen uusimistarve on teknisen käyttöiän päättymisen vuoksi ajankohtainen.

Vesilaitoksen investoinneilla parannetaan vesilaitoksen häiriötilannevalmiutta ja vähennetään verkoston korjausvelkaa. Investoinnilla parannetaan vedenjakelun varmuutta ja siten luodaan perusedellytyksiä kuntalaisten hyvinvoinnille. Investointiohjelmaan kirjatun varavoimailaitteen hankinnan myötä pystytään turvaamaan koulun ja vesilaitoksen toiminta sähkökatkotilanteessa. Jätevedenpuhdistamon automaation kehittäminen sisältyi vuoden 2024 investointiohjelmaan, mutta jäi lähes kokonaan toteuttamatta, eikä investointimäärärahaa juurikaan käytetty. Automaation kehittämiselle on puhdistamolla tarvetta, mistä johtuen investointia esitetään jatkettavaksi vuonna 2025.

Katualueiden lunastaminen on jäänyt kunnassa aikanaan osin tekemättä ja se tullaan tekemään loppuun vuoden 2025 aikana. Lunastustoimituksen myötä katujen kunnossapitolain mukaan kunnan pääasiallisella ylläpitovastuulla olevat katualueet lunastetaan kunnalle. Katualueiden lunastaminen on säännön mukainen toimenpide katujen rakentamisessa ja haltuunotossa. Prosessi tulee odotettavasti olemaan työläs. Hartolan kunnassa on aiemmin jäänyt merkittävä määrä katualueita lunastamatta.

Maankäyttö ja rakennuslain 94 §:n mukaan siirtyvästä katualueesta kunta on velvollinen suorittamaan maanomistajalle korvausta siltä osin kuin luovutettavan alueen pinta-ala ylittää 20 prosenttia hänen kysymyksessä olevalla asemakaava-alueella omistamastaan maasta tai on suurempi sitä rakennusoikeuden määrää, jonka saa rakentaa hänelle jäävälle maalle tällä asemakaava-alueella. Korvausvelvollisuuden määrittelyssä ei oteta huomioon asemakaavassa maa- ja metsätalousalueeksi tai vesialueeksi osoitettua aluetta. Korvausten määrä täsmentyy kiinteistötoimituksen myötä.

Soriksen liikunta-alueen tenniskentät ovat huonokuntoiset ja vähintäänkin pinnoittamista vailla. Kesän 2023 kuluessa on kuntalaisia osallistaen tiedusteltu toiveita Soriksen tenniskenttäalueen uudistamisesta. Kuntalaiskyselyn myötä kenttäalueen uudistamisesta tehtiin Päijänne-Leaderille hankehakemus ja avustuspäätös saatiin kesäkuussa 2024. Hankesuunnitelmassa on esitetty että yksi tenniskenttälohko peruskorjattaisiin tennikselle, yhteen lohkoon tulisi padel ja yksi lohko toimisi monitoimikenttänä soveltuen monien eri lajien harrastamiseen. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 100 000€ (alv. 0%), josta Päijänne-Leader:n rahoitusosuus 65%. Kissamäen vedenottamon ja runkolinjan rakentamisen määräraha on talouden tasapainottamisohjelman myötä poistettu investointiohjelmasta. Hankkeen kustannusarvio on noin 1,2 M€.

Tekninen lautakunta	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot	2 967 526	2 586 700	2 958 000
Toimintamenot	-2 983 912	-2 246 650	-2 355 100
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-16 386	340 050	602 900
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset	-691 888	-701 000	-739 000
Muut laskennalliset kustannukset		-356 971	-421 600
Laskennalliset tuotot		260 000	187 800
Tehtävän kokonaiskustannukset	-3 675 800	-3 044 621	-3 327 900

2.4 YMPÄRISTÖTOIMI

2.4.1 Rakennusvalvonta

Rakennusvalvonta on lakisääteinen kunnallinen palvelu. Maankäyttö ja rakennuslain 12 §:n mukaan rakentamisen ohjauksen tavoitteena on mm. edistää hyvää ja käyttäjien tarpeita palvelevan elinympäristön saavuttamista, elinkaariominaisuuksiltaan kestäväää ja taloudellista rakentamista sekä ympäristön ja rakennuskannan suunnitelmallista ja jatkuvaa hoitoa ja kunnossapitoa. Rakennusvalvonnan työhön sisältyy yleinen ohjaus ja neuvonta sekä maankäyttö- ja rakennuslain ja sen nojalla annettujen säädösten mukainen lupaharkinta ja -päätökset sekä rakennusaikainen valvonta (katselmukset). Rakennusvalvonnan toimialaan sisältyy lisäksi mm. poikkeamisluvat, suunnittelutarveratkaisut.

Rakennusvalvonnan palvelu ostetaan 50 % työpanoksella Heinolan kaupungin rakennusvalvonnalta. Sopimuksen mukaan kunnan enimmäismäärää tarkistetaan kunkin sopimusvuoden talousarvion laadinnan yhteydessä palkansaajien ansiotasoindeksi (2015=100, kuntasektori, kuukausipalkkalaiset) 2. vuosineljännes / 2024.1 (120.3) ja tarkastelu ajankohtana kunkin kuluva sopimusvuoden 1. vuosineljänneksen osaindeksi (tarkistettu 26.8.2024). Palkkojen kustannustennousu on ollut vuonna 2024 noin 2,5 % sekä ohjelmistojen lisenssimaksut nousevat ensi vuonna keskimäärin noin 3 %. Rakennusvalvonnan e-palvelu uudistetaan kokonaisuudessaan siten, että se otetaan käyttöön vuoden 2026 aikana. Tulevat ohjelmistomuutokset sekä niistä aiheutuvat kustannukset jaetaan sopimusosapuolten kesken erikseen, kun kustannukset ovat tiedossa kokonaisuudessaan. Korotusten jälkeen sopimuksen kokonaissummaksi tulee 79 931,00 €. Voimassa olevan sopimuksen mukaan Heinola laskuttaa Hartolan kuntaa todellisten nettomenojen mukaisesti. Rakennusvalvonnan taksaa on tarkoitus tarkastaa vuoden 2025 alusta alkaen ja taksan korottamiselle on tarkoitus saada katettua rakennusvalvonnasta aiheutuneita kuluja.

Hartolan rakennusvalvonta ja rakennusrekisteri toimivat Heinolan rakennusvalvonnan tietojärjestelmässä, kuten myös sähköinen asiakaspalvelu. Käytössä oleva Heinolan tietojärjestelmä on avannut Kauppa- ja myyntipalvelun, jonka kautta on mahdollista jakaa ja myydä kuntien kartta-aineistoja, rakennuspiirustuksia sekä muita tuotteita. Uuden palvelun kautta ostajat tilaavat ja maksavat tarvitsemansa tuotteet, jolloin pidemmällä aikavälillä viranomaisten työ määrä ja asiakaskäynnit ”tiskillä” vähenevät asiakkaiden hoitaessa tilauksensa sähköisesti.

Uusi rakentamislaki astuu voimaan vuoden 2025 alusta alkaen, mikä tuo muutoksia mm. rakentamisen lupamenettelyihin. Rakentamislaki vapauttaa mm. muut kuin asumiseen tarkoitettut alle 30 k-m²:n rakennukset ja alle 50 m²:n katokset lupamenettelystä kokonaan, mikä myös vähentää lupamääriä ja siten tuloja. Rakennusvalvonta on aloittanut projektin keskeneräisten rakennuslupien osalta, mikä työllistää jatkossa rakennusvalvontaa paljon mm. tarkastuksen osalta.

Rakennusjärjestyksen päivitystä päästään tekemään vuoden 2025 aikana, kun rakentamislain korjaussarjat on hyväksytty loppuvuodesta 2024. Vuoden 2025 alkupuolella on tarkoitus selvittää yhteisen lupa- ja valvontalautakunnan perustamista Hartolan ja Heinolan kanssa.

TUNNUSLUVUT, RAKENNUSVALVONTA					
Määrä	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Myönnetyt luvat ja ilmoitukset	112	130	90	90	90
Poikkeamisluvat	6	12	12	6	6
Suoritettut katselmukset	181	120	150	190	190

2.4.2 Ympäristönsuojelu

Hartolan ympäristönsuojelutehtävät hoidetaan yhteistyössä Heinolan kaupungin ja litiin sekä Sysmän kuntien kanssa. Ympäristönsuojelun tavoitteena on ihmisen toiminnasta syntyvien ympäristöhaittojen minimoiminen, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä viihtyisä ja puhdas elinympäristö. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvat mm. ympäristönsuojelulain, maa-aineslain, jätelain ja vesilain mukaiset lupa-, valvonta- ja edistämistehtävät.

Heinolan kaupungilta ostettava ympäristönsuojelun työresurssi on ollut vuodesta 2021 alkaen 70 %. Ympäristönsuojelun töitä on tehostettu ja pyritään jatkossa edelleen tehostamaan mm. paikkatietoteknisillä ratkaisulla ja henkilöstön erikoistumisella. Vuonna 2024 valvontasuunnitelman toteuttamista on lähdetty tekemään yhteisesti siten, että valvottavat kohteet on jaettu erikoistumisten mukaan koko yhteistyöalueelta. Yhteistyöalueille on luotu myös jätelain mukainen tarkkailusuunnitelma, joidenka avulla valvotaan systemaattisesti aluekeräyspisteitä. Hartolalle ja Sysmälle on tehty järvivesien tarkkailusuunnitelman luonnos, jonka avulla vesistöjen tilan seuraamiseksi saadaan kohdistettua paremmin resurssit.

Hartolan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävien hoidosta on tehty yhteistyösopimus Heinolan kaupungin ja Hartolan kunnan välillä. Sopimuksen mukaan kunnan maksuosuuksiin tehdään vuosittain indeksikorotus kunkin sopimusvuoden talousarvion laadinnan yhteydessä. (Palkansaajien ansiotasoindeksin (2015=100, kuntasektori, kuukausipalkkalaiset) 2. vuosineljännes / 2024.1 (120.3) ja tarkastelu ajankohtana kunkin kuluvan sopimusvuoden 1. vuosineljänneksen osaindeksi (tarkistettu 26.8.2024).) Palkkojen kustannustennousu on ollut vuonna 2024 noin 2,5 %.

Vuonna 2023-2025 päivitetään alueen pohjavesialueiden suojelusuunnitelmat ja työhön on saatu avustusta Hämeen ELY-keskukselta. Hartolan kunnan omarahoitisuus pohjavesialueiden suojelusuunnitelmasta on vuodelle 2024 ja vuodelle 2025 molemmille 3000 e . Hartolan kunta on myös osallistunut ilmastosuunnitelman tekemiseen, jonka olisi tarkoitus valmistua ja hyväksyttävä vuoden 2024 aikana. Kampanjana pyritään aktivoimaan kuntalaisia, yrityksiä ja yhdistyksiä vieraslajitorjuntatalkoisiin sekä ympäristöviikkoon.

TUNNUSLUVUT, YMPÄRISTÖNSUOJELU					
Määrä	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Valvonta- ja tarkastuskäynnit (ei maa-aineslupatarkastukset)	10	7	2	4	4
Näytteet	1	2	2	2	2
Ympäristöluvut	1	0	2	2	2
Maa-ainesluvut	1	2	2	2	2
Kampanjat ja projektit	2	2	2	2	2
Maa-aineslupien valvontakäynnit	0	11	11	11	11

2.4.3 Kaavoitus

Kaavoitusyhteistyö Heinolan kanssa on toiminut syyskaudelta 2023 alkaen. Varsinaisten kaavahankkeiden lisäksi pyritään lähivuosina kehittämään aineistojen digitalisaatiota ja paikkatietojärjestelmien sisältöä, mm. valtakunnallisen Ryhti-hankkeen pohjalta. Voimassa olevia kaavoja pyritään saamaan nähtäväksi myös paikkatietojärjestelmän kautta.

Rantarakentamisen strategia päivitetään, koska rantavyöhykkeet ovat keskeisiä rakennuskohteiden alueita. Uudella strategialla luodaan päivitetty ranta-alueiden kaavoitukselliset suunnittelutavoitteet ja mitoitusperiaatteet. Strategian pohjalta myös arvioidaan uusia rantakaavoitushankkeiden kohteita ja aikatauluja.

Kuntataajaman keskeisenä kaavoitushankkeena vireillä olevaa Kurpan ja valtatie liittymän asemakaavahanketta valmistellaan eteenpäin luonnosvaiheessa. Keskeistä on valtatie ja kunnan elinvoiman edistäminen. Vireille jo asetettua Tainionvirran rannan asemakaavaa valmistellaan myös luonnosvaiheeseen. Molempia kaavahankkeita varten laaditaan tarvittavat selvitykset. Kaavahankkeiden aikatauluihin vaikuttaa keskeisesti valtatie 4:n kehittämishankkeen ratkaisujen eteneminen mm. rinnakkaisteiden osalta. Lisäksi valmistellaan mahdollisimman kattavasti kulttuuriympäristöselvityksiä näille sekä myös muille vielä alkaville kaavahankkeille.

Ympäristölautakunta	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Tuloarviot ja määrärahat (sisäiset ja ulkoiset)			
Toimintatulot	302	10 000	10 000
Toimintamenot	-277 290	-247 700	-231 500
Toimintakate ulkoinen + sisäinen	-276 988	-237 700	-221 500
Laskennalliset kustannukset			
Poistot ja arvonalentumiset	-696		
Muut laskennalliset kustannukset		-95 661	-58 400
Laskennalliset tuotot		69 500	31 000
Tehtävän kokonaiskustannukset	-277 986	-273 861	-258 900

3. TULOSLASKELMAOSA

3.1 Ulkoiset tuotot ja kulut

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
TOIMINTATUOTOT					
MYYNITUOTOT	671 570	683 700	937 100	944 900	958 300
MAKSUTUOTOT	68 691	69 200	54 300	54 300	54 300
TUET JA AVUSTUKSET	366 546	140 500	128 000	128 000	128 000
MUUT TOIMINTATUOTOT	496 792	750 800	774 600	804 600	809 600
TOIMINTATUOTOT	1 603 598	1 644 200	1 894 000	1 931 800	1 950 200
TOIMINTAKULUT					
HENKILÖSTÖKULUT	-3 744 827	-3 673 000	-3 432 700	-3 495 600	-3 568 800
PALVELUJEN OSTOT	-2 892 362	-2 553 750	-3 201 600	-3 165 200	-3 173 500
AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-634 936	-748 800	-737 800	-712 700	-712 900
AVUSTUKSET	-330 165	-355 000	-498 800	-474 800	-469 800
MUUT TOIMINTAKULUT	-173 603	-169 550	-163 900	-184 900	-183 900
TOIMINTAKULUT	-7 775 891	-7 500 100	-8 034 800	-8 033 200	-8 108 900
TOIMINTAKATE	-6 172 293	-5 855 900	-6 140 800	-6 101 400	-6 158 700
VEROTULOT	6 404 292	6 214 000	7 019 000	7 219 000	7 364 000
VALTIONOSUDET	696 664	48 250	278 000	-67 000	-20 000
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT					
KORKOTUOTOT	19 233	3 900	7 400	6 800	6 300
MUUT RAHOITUSTUOTOT	60 513	58 000	57 000	57 000	57 000
KORKOKULUT	-218 038	-150 200	-200 200	-200 200	-200 200
MUUT RAHOITUSKULUT	-377	-150	-2 200	-2 200	-2 200
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT	-138 670	-88 450	-138 000	-138 600	-139 100
VUOSIKATE	789 993	317 900	1 018 200	912 000	1 046 200
POISTOT JA ARVONALENTUMISET					
SUUNNITELMAN MUKAISET POISTOT	-728 829	-785 700	-791 100	-791 100	-791 100
POISTOT JA ARVONALENTUMISET	-728 829	-785 700	-791 100	-791 100	-791 100
SATUNNAISET ERÄT					
SATUNNAISET KULUT	-745 643	0	0	0	0
TILIKAUDEN TULOS	-684 480	-467 800	227 100	120 900	255 100
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	-684 480	-467 800	227 100	120 900	255 100

3.2 Talousarvio sitovuustason mukaisesti

Valtuuston määrittelemä sitovuustaso on tilikauden bruttomääräiset määrärahat ja tuloarviot (ulkoiset toimintatuotot ja toimintakulut)

Talousarvion määrärahojen ja tuloarvioiden yhteenveto		
	Määrärahat	Tuloarviot
Käyttötalousosa		
Keskusvaalilautakunta	-10 700	3 000
Tarkastuslautakunta	-18 900	0
Kunnanhallitus	-2 069 100	48 400
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	-3 234 500	184 300
Tekninen lautakunta	-2 287 000	1 648 300
Ympäristölautakunta	-230 300	10 000
Tuloslaskelmaosa		
Verotulot	0	7 019 000
Valtionosuudet	0	278 000
Korkotulot	0	7 400
Muut rahoitustulot	0	57 000
Korkomenot	-200 200	0
Muut rahoitusmenot	-2 200	0
Investointiosa		
Korjausinvestoinnit	-1 058 000	292 000

4. INVESTOINTIOSA

Investointisuunnitelma

Vuosien 2025-2027 investointisuunnitelma on maltillinen. Investointien kokonaismäärää kasvattaa merkittävästi KOy Kuninkaanpitäjältä kunnan omistukseen siirtyneiden asuntokohteiden putkistosaneeraukset.

Vuoden 2025 suurin investointi on Tähtitien pyörätien rakentaminen, jossa kevyen liikenteen väylän lisäksi tehdään merkittävä määrä vesi- ja viemärlaitoksen töitä osana kokonaisinvestointia. Hankkeen kokonaiskustannuksiksi arvioidaan 381.000 euroa, ja hankkeelle on saatu avustuspäätös, jonka perusteella hankkeen rahoitustuloksi arvioidaan 190.000 euroa. Pyörätien rakentaminen on osa Hartolan kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman toimeenpanoa ja se parantaa merkittäväällä tavalla myös koulumatkaturvallisuutta.

Toinen merkittävä investointi vuodelle 2025 on Mahlamäentie 3 ja 4:n putkiremontti. Samalla kunnostetaan yksi asunto omana investointinaan ja käyttötalousmenoina puretaan yksi rakennus. Tulevina vuosina putkiremontteja on tarkoitus tehdä myös Metsolantiellä, Petäjistöntie 3:ssa sekä terveysasemalla ja Vantussa. Ennen Metsolantien putkiremonttia on välttämätöntä uusaa kiinteistön lämmönvaihdin jo vuonna 2025.

Kunnantalon vesikaton uusiminen on investointisuunnitelmassa vuodelle 2026, mutta selvityksiä ja suunnittelua on tarkoitus aloittaa vuonna 2025. Samalla tarkentuu investoinnin kustannusarvio.

Koulun piha-alueen korjaustyöt ovat osa vuonna 2024 alkanutta investointia, joka saatetaan loppuun vuonna 2025. Hankkeelle on saatu avustuspäätös ja valtaosa investoinnista on tehty jo vuoden 2024 aikana.

Leader-hankkeena on tarkoitus toteuttaa tenniskenttien kunnostus peliareenaksi, jossa tenniksen lisäksi olisi mahdollista pelata myös mm. padelia. Tämä valtuustoaloitteesta alkunsa saanut investointi on saanut rahoituspäätöksen, jolla avustusta maksetaan 65 % enintään 100.000 euron kustannuksista. Hanke on kilpailutettu syksyllä 2024.

Katualueiden hankintoihin ja lunastuksiin on varattu 40.000 euron määräraha vuodelle 2025. Varavoimakoneen hankinnalla varaudutaan normaaliolojen häiriötilanteisiin ja mahdollisiin poikkeusoloihin. Varautuminen on tärkeää, jotta kunnan toimintakyky turvataan kaikissa tilanteissa.

Muilta osin investoinnit ovat lähinnä kunnostusta ja pienempiä infraan liittyviä perusparannuksia, joilla parannetaan huoltovarmuutta ja hillitään investointivelan kasvua. Tärkeässä roolissa on myös turvallisuus ja energian säästöön tähtäävät toimenpiteet.

Talouden tasapainottamissuunnitelman linjausten mukaisesti investoinnit on tarkoitus pitää matalina lähivuosina, koska investointien rahoitus tapahtuu yksinomaan lainarahalla. Investointitaso ei ole kestävällä pohjalla, mutta talouden tasapainottamistoimenpiteiden edistämiseksi on välttämätöntä tehdä priorisointeja myös investointien osalta.

Investointiohjelman kohteiden lisäksi kunnanhallitukselle myönnetään valtuudet vuodelle 2024 ostaa maata enintään 50.000 eurolla ja/tai myydä maata enintään 50.000 euron arvosta hallintosäännön mukaisin valtuuksin.

Investointiohjelma vuosille 2025-2027

INVESTOINTISUUNNITELMA		TA 2025	TS 2026	TS 2027
10	Korjausinvestoinnit			
110	Maa- ja vesialueet			
M302	Katualueiden hankinnat 2025			
Menot		-40 000	0	0
110	Maa- ja vesialueet yhteensä			
Menot		-40 000	0	0
Tulot		0	0	0
Netto		-40 000	0	0
111	Rakennukset			
R100	Kunnanviraston vesikaton uusin			
Menot		-10 000	-200 000	0
R102	Mahlamäentie asunnon peruskorj			
Menot		-45 000	0	0
Tulot		10 000	0	0
Netto		-35 000	0	0
111	Rakennukset yhteensä			
Menot		-55 000	-200 000	0
Tulot		10 000	0	0
Netto		-45 000	-200 000	0
113	Kiinteät rakent. ja lait.			
L100	Vanhan koulun piha-alueen korj			
Menot		-43 000	0	0
Tulot		27 000	0	0
Netto		-16 000	0	0
L102	Peliareena, tennis ja padel			
Menot		-100 000	0	0
Tulot		65 000	0	0
Netto		-35 000	0	0

L106	Tähtitien pyörätie			
Menot		-381 000	0	0
Tulot		190 000	0	0
Netto		-191 000	0	0
L110	Jätev.puhd. prosessiautomaatio			
Menot		-40 000	0	0
L111	Siltojen kunnostus			
Menot		-24 000	0	0
L112	Katujen päällystäminen 2025			
Menot		-20 000	0	-40 000
L113	KunkkuAreenan valaistus			
Menot		0	0	-40 000
L114	Mahlamäentie putkiremontti			
Menot		-255 000	0	0
L115	Vanttu iv-kone ja -automaatio			
Menot		0	-40 000	0
L116	Vanttu putkiremontti			
Menot		0	0	-150 000
L117	Terveysasema putkiremontti			
Menot		0	-20 000	-270 000
L119	Metsolantie putkiremontti			
Menot		0	-170 000	0
L120	Petäjistäntie 3 putkiremontti			
Menot		0	0	-105 000
L121	Vesihuollon verkostoinfra 2025			
Menot		-60 000	0	0
L122	Vesihuollon aitaukset			
Menot		0	-15 000	0

113	Kiinteät rakent. ja lait. yhteensä			
Menot		-923 000	-245 000	-605 000
Tulot		282 000	0	0
Netto		-641 000	-245 000	-605 000
116 Koneet ja kalusto				
K302	Varavoimakone			
Menot		-25 000	0	0
L118	Metsolantie lämmönvaihdin			
Menot		-15 000	0	0
116	Koneet ja kalusto yhteensä			
Menot		-40 000	0	0
Tulot		0	0	0
Netto		-40 000	0	0
YHTEENSÄ				
Menot		-1 058 000	-445 000	-605 000
Tulot		292 000	0	0
Netto		-766 000	-445 000	-605 000

5. RAHOITUSOSA

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
TOIMINNAN RAHAVIRTA					
VUOSIKATE	789 993	317 900	1 018 200	912 000	1 046 200
SATUNNAISET ERÄT	-745 643	0	0	0	0
TULORAHOITUKSEN KORJAUSET	-4 524	-5 000	-3 000	-3 000	-3 000
	39 825	312 900	1 015 200	909 000	1 043 200
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA					
INVESTOINTIMENOT	-1 645 531	-515 000	-1 058 000	-445 000	-605 000
RAHOITUSOSUUDET INVESTOINTIMENOIHIIN	37	100 000	292 000	0	0
PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSTULOT	738 065	5 000	3 000	3 000	3 000
	-907 429	-410 000	-763 000	-442 000	-602 000
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-867 604	-97 100	252 200	467 000	441 200
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA					
ANTOLAINAUKSEN MUUTOKSET					
ANTOLAINASAAMISTEN VÄHENNYS	0	35 680	36 200	36 700	37 300
	0	35 680	36 200	36 700	37 300
LAINAKANNAN MUUTOKSET					
PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN LISÄYS	56 372	1 670 000	1 500 000	1 000 000	1 200 000
PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN VÄHENNYS	-1 406 982	-1 607 000	-1 260 000	-1 380 000	-1 420 000
LYHYTAIKAISTEN LAINOJEN MUUTOS	-1 023 590	0	0	0	0
	-324 020	63 000	240 000	-380 000	-220 000
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-553 222	98 680	276 200	-343 300	-182 700
RAHAVAROJEN MUUTOS	-1 420 825	1 580	528 400	123 700	258 500

Muut maksuvalmiuden muutokset erää ei esitetä talousarviossa, koska mainittuun erään sisältyviä toimeksiantojen varojen ja pääomien muutoksia, vaihto-omaisuuden ja saamisten muutoksia, sekä korottomien velkojen muutoksia ei käytännössä voida budjetoida etukäteen.

Vuoden 2025 talousarvion rahoituslaskelmaan sisältyy varaus enintään 1.500.000 euron lainan ottamiseen, mihin kunnanhallitukselle annetaan lainanottovaltuudet.

LIITE 1 HENKILÖSTÖSUUNNITELMA

Henkilöstöstrategia

Nykytila:

- Henkilöstö on kokenutta ja vahva osaaminen tehtäviin
- Moni tehtävä on yhden henkilön varassa
- Toimintaprosessit vaativat osittain kehittämistä
- Työkyky ja motivaatio
- Vuosittain kehityskeskustelut
- Myönteinen suhtautuminen opiskeluun
- Pienet henkilöstöresurssit, johtotehtävissä laaja-alainen tehtäväkenttä tuo haastetta asioiden hallintaan, hallinnolliset tehtävät vievät ison osan ajasta

Henkilöstöstrategian painopistealueet:

Eläköitymisiin varautuminen ja henkilöstön ikääntymisen huomioiminen

- liikunnan ja työssäjaksamisen lisääminen
- kokeiluna työnhajauksen tarjoaminen matalalla kynnyksellä
- uusien henkilöiden rekrytointi vapaisiin tehtäviin: työtehtävien luonne, perheystävällisyys, palkkaus

Työhyvinvointi

- uusien työntekijöiden perehdytys
- säännölliset työhyvinvointikyselyt ja seuranta
- etätyömahdollisuus (osittain)
- osa-aikaeläkkeen ja osa-aikatyön mahdollistaminen
- talkoovapaa, liikuntamajan käyttö ja liikunta- ja kulttuurisetelit, yhteiset henkilöstötapahtumat
- ajanmukaiset työvälineet
- palkkauksen oikeudenmukaisuus
- työhyvinvointikyselyn tulosten suunnitelmallinen hyödyntäminen
- työyhteisö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja ylläpitäminen

Toimintaympäristön muutokset ja osaamisen kehittäminen

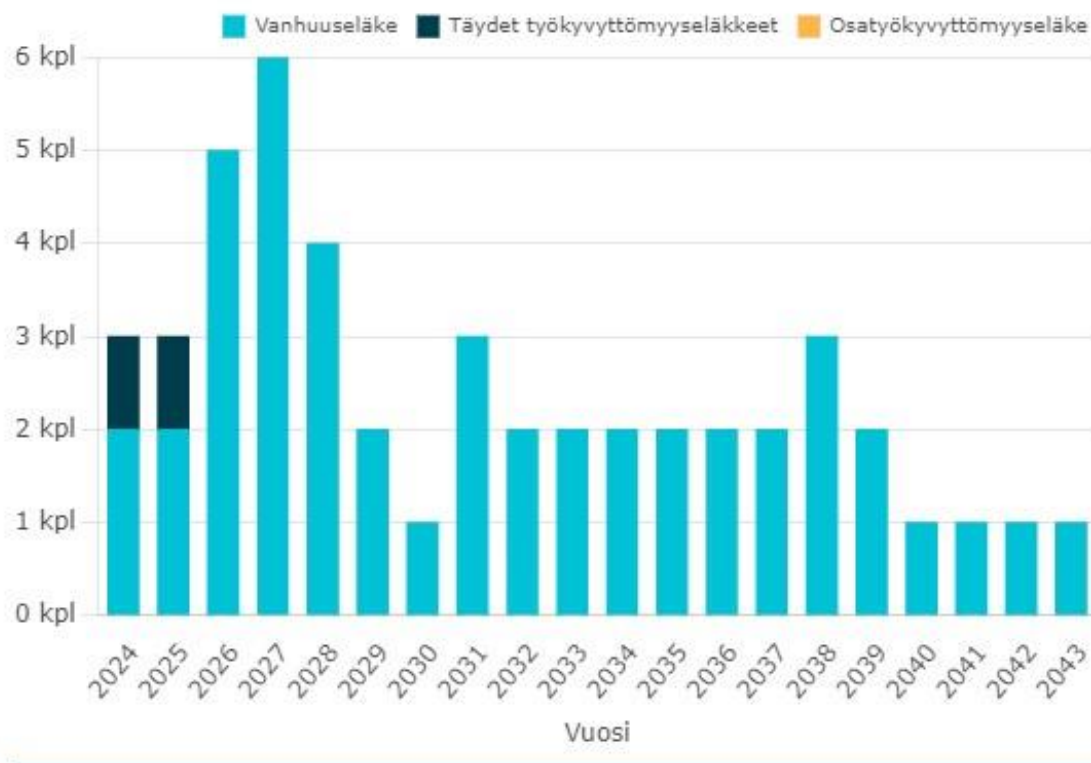
- kehityskeskustelut vuosittain
- ajankohtaiset koulutukset
- tiimiyttäminen ja pelisäännöt kaikille osastoille
- yhteistyön sujuvuuden varmistaminen
- prosessien kehittäminen
- sähköisten toimintamallien hyödyntäminen
- yhteistyö naapurikuntien kanssa
- vaihtoehtona osaamisen ostaminen yrityksiltä
- uusissa rekrytoinneissa puuttuvan osaamisen huomioiminen osastokohtaisesti
- lähitulevaisuuden tarpeiden tunnistaminen organisaation kehittämisen näkökulmasta.

Kunnan henkilöstöpolitiikan haasteena on houkuttelevan työnantajan maineen säilyttäminen, uusien työntekijöiden rekrytointi eläköityvien tilalle sekä työntekijöiden työkyvyn ylläpitäminen ja työssä viihtymisen edistäminen, jotta mahdollisimman moni jatkaisi työssä varsinaiseen eläkeikään saakka. Hartolan kunnan henkilöstön vähäinen vaihtuvuus kertoo vahvasta sitoutumisesta paikkakuntaan ja työpaikkaan.

Vakinaisen henkilöstön rekrytoimiseksi Hartolan kunnassa on käytössä täyttöluvan hakeminen kunnanhallitukselta. Uusissa rekrytoinneissa on pyritty varautumaan tuleviin eläköitymisiin. Työeläkevakuuttaja Kevan eläköitymisennusteen mukaan vuosina 2025–2027 eläkkeelle jää 13 henkilöä. Vuonna 2023 eläkkeelle jäi kaksi työntekijää. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä vuonna 2023 oli yksi henkilö.

Eläköitymisennuste

Lähde: KEVA

Henkilöstöressurssisuunnitelma vuosille 2025-2027

Henkilöstösuunnitelman tavoitteena on suunnitella henkilöstön määrä ja rakenne vastaamaan tulevaisuuden haasteita. Suunnitelma perustuu Hartolan kunnan henkilöstöstrategiaan ja talouden tasapainottamistyöryhmän kehityssuunnitelmaan.

Hartolan kunnan väkiluku on laskenut vuosittain. Pitkällä aikavälillä väkiluvun laskeminen vähentää huomattavasti kunnan verotuloja ja valtionosuuden kertymiä.

Henkilöstömäärän vähentämisessä noudatetaan seuraavia periaatteita:

- luontainen poistuma on hyödynnettävä täysimääräisesti (=eläköityvien tilalle palkataan uusi ainoastaan erityisessä tarpeessa, tehtäviä yhdistettävä, palveluja ostettava ulkopuolelta)
- toimintatapoja uudistetaan

Henkilöstörakenne ja jakautuminen osastoille

Hartolan kunnassa oli vakinaista henkilöstöä vuonna 2023 yhteensä 56,39 henkilötyövuotta ja määräaikaista 19,36 henkilötyövuotta. Kunnan henkilöstömäärä on edelliseen vuoteen verrattuna laskenut noin 0,8 henkilötyövuotta. Määräaikaista henkilöstöä kunnalla on palkattuna sijaisuuksissa, hankkeissa ja työllistettyinä sekä kesätyöntekijöinä. Määräaikaisen henkilöstön määrää vähennetään. Osa määräaikaisesta henkilöstöstä rahoitetaan hankerahalla, jota ei voi käyttää vakinaisen henkilöstön palkkakuluihin.

Henkilöstön jakautuminen toimialueille (henkilötyövuodet):

Toimiala	Vuosi 2022			Vuosi 2023		
	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä	Vakinaiset	Määräaik.	Yhteensä
Kunnanhallitus	7,26	1,49	8,75	7,22	0,46	7,68
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	38,49	10,69	49,18	38,76	8,31	47,07
Ympäristölautakunta	0,6	1,9	2,5	0,6	3,24	3,84
Tekninen lautakunta	11,85	4,28	16,13	9,81	7,35	17,16
Yhteensä	58,20	18,36	76,56	56,39	19,36	75,75

Koko kunnassa henkilöstöä on eniten sivistystoimessa (49 henkilötyövuotta) ja toiseksi eniten teknisessä toimessa (16 henkilötyövuotta).

Henkilöstörakenne sukupuolen mukaan

Kunta-alan henkilöstön sukupuolirakenne on naisvaltainen ja valtakunnallisesti naisia on keskimäärin 80 % henkilöstöstä. Hartolassa naisten osuus koko henkilöstömäärästä on noin 76 %.

Henkilöstörakenne sukupuolen mukaan toimialoittain 2023	naisia yht.	pros.	miehiä yht.	pros.
Kunnanhallitus	5,96	7,9 %	1,72	2,3 %
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	41,43	54,7 %	5,63	7,4 %
Ympäristölautakunta	2,85	3,8 %	1	1,3 %
Tekninen lautakunta	7,44	9,8 %	9,71	12,8 %
Koko henkilöstö	57,68	76,2 %	18,07	23,8 %
Kunta-ala keskimäärin		80,00 %		20,00 %

Ikärakenne

Keski-ikä		Keski-ikä	
Hartolan kunta		kunta-ala (2021)	
naiset	52,7	naiset	45,5
miehet	46,9	miehet	45,4
kaikki	51,3	kaikki	45,5

Henkilöstön keski-ikä on kunta-alalla korkeampi kuin muilla työmarkkinasektoreilla. Hartolan kunnan keski-ikä taas on vielä merkittävästi korkeampi kuin kunta-alalla keskimäärin.

Kunta-alalla työskentelevän henkilöstön keski-ikä oli vuonna 2021 noin 45,5 vuotta. Hartolan kunnan koko henkilöstön keski-ikä vuonna 2023 oli 51,3 vuotta.

Kunnan tavoitteena on hyödyntää myös eläkkeelle jääneitä työntekijöitä mm. vuosiloma- ja muina sijaisina.

Poissaolot

Poissaolojen syyt ja määrä vaihtelevat pienessä henkilöstössä runsaastikin vuosittain. Työnantajan näkökulmasta poissaolojen syyt, kuten äitiyslomat ja perhevapaat sekä vuorotteluvapaa ja kuntoutus ovat normaaleja elämäntilanteesta johtuvia ja yhteiskunnan tukemia työssä poissaolon syitä. Työnantajan myöntämä oikeus koulutukseen voidaan nähdä myös investointina työntekijän osaamiseen. Sairauspoissaolojen määrän muutoksen perusteella on arvioitu henkilöstön hyvinvoinnin tilaa ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Henkilöstön poissaolot syineen vuosina 2020–2023 ovat seuraavat (kalenteripäiviä):

Keskeytykset perusteiden mukaan ryhmiteltynä:

Keskeytyksen syy	2023	2022	2021	2020
Vuorotteluvapaa	8	294	180	0
Kuntoutus	3	0	0	6
Sairausloma	1344	1206	651	1049
Palkaton virkavapaa	68	163	127	394
Opintovapaa	365	269	13	131
Koulutus	234	280	234	128
Perhepoliittiset vapaat	274	51	37	229

Palkattomaan virkavapauteen sisältyy myös palkattomat talkoovapaapäivät, joita on vuonna 2023 pidetty 23 päivää. Sairauslomapäivien merkittävään kasvuun vaikutti erityisesti useamman työntekijän pitkittynyt sairauspoissaolo.

Työkyky ja terveys

Lakisääteiset työterveyspalvelut hankintaan Terveystalolta. Työterveyshuollon käytössä on työkyvyn kolmikanta-palaverit, joissa on mukana työterveyslääkäri, työntekijöiden ja työnantajan edustajat. Niiden tarkoituksena on sopia yhteistoiminnassa asioista, jotka edistävät työntekijän työssä jaksamista ja kuntoutumista. Hartolan kunnassa on käytössä myös päihdeongelmista kärsiville hoitoonohjausmalli.

Henkilöstösuunnitelma vuosille 2025–2027

Vakinaisen henkilöstön rekrytoimiseksi Hartolan kunnassa on käytössä täyttöluvan hakeminen kunnanhallitukselta. Uusissa rekrytoinneissa on pyritty varautumaan tuleviin eläköitymisiin, joita on kunnan henkilöstössä tulossa tulevina vuosina paljon. Henkilöstön eläköityminen ja ikärakenteen muutos on Hartolan kunnan henkilöstöstrategian suurimpia haasteita. Myös henkilöstön saatavuus vapautuviin tehtäviin voi tulevaisuudessa vaikeutua.

Toimintaympäristö muuttuu ja osaamistarpeiden muutosta tuetaan koulutuksilla. Samalla voidaan hyödyntää sähköisen toimintaympäristön tarjoamat mahdollisuudet. Kehityskeskustelut käydään henkilöstön kanssa vuosittain ja niissä kartoitetaan samalla ajankohtaiset koulutustarpeet.

Kunnan väkiluvun vähetessä toiminnan organisointia ja henkilöstörakennetta sopeutetaan käytettävissä oleviin tuloihin kesäkuussa 2024 hyväksytyyn talouden tasapainottamissuunnitelman mukaisesti.

Henkilöstömenojen sopeutustarve on merkittävä. Sopeuttaminen voidaan tehdä henkilöstön luonnollisen vähenemän avulla (eläkkeelle siirtymisten ja työpaikan vaihdosten yhteydessä), josta tarkempi suunnitelma annetaan talousarvion laatimisen yhteydessä. Sopeutus edellyttää myös tehtävien yhdistämisiä ja uudelleen järjestelyjä, joissain toiminnoissa ostopalvelujen hankkimista ja toiminnan automatisointia sekä digitalisaation hyödyntämistä.

Henkilöstöluettelossa ei ole ennakoitu työntekijän eläkkeelle jäämisen ajankohtaa, vaan henkilöstömäärä näkyy listassa, mikäli irtisanoutumista ei ole vielä tiedossa. Osa tehtävistä tiedetään kuitenkin häviävän eläköitymisten myötä.

Henkilöstömuutokset ovat mahdollisuus miettiä tehtävien jakautumista ja tehdä niihin tarvittaessa muutoksia ennen rekrytoinnin aloittamista.

Henkilöstömäärän kehitys

Alla olevassa taulukossa on kuvattu toimialojen henkilöstömäärä tehtävänimikkeittäin. Velvoite- ja tukityöllistettäviä ei ole huomioitu henkilöstömäärään. Työllistettävien palkkakulut ovat osastojen omilla kustannuspaikoilla.

HENKILÖSTÖLUETTELO					
Luvut henkilötyövuosina					
	2024	2025	2026	2027	Lisätietoja
HALLINTOPALVELUT					
kunnanjohtaja	1	1	1	1	
hallintojohtaja	1	1	1	1	
toimistosihiteeri	3,3	3,3	3,3	3,3	tietohallintovastaava 0,3
hyvinvointikoordinaattori	1	1	1	1	
työllisyyskoordinaattori	0,5	0,5	0	0	
yhteensä	6,8	6,8	6,3	6,3	

SIVISTYS- JA HYVINVOINTIPALVELUT	2024	2025	2026	2027	
rehtori	1	1	1	1	
kirjaston johtaja	1	1	1	1	
kirjastovirkailija	1,5	1,5	1,5	1,5	
toimistosihiteeri	1	1	1	1	
luokanopettaja	5	5	5	5	
lehtori	4,7	4,7	4,7	4,7	
erityisopettaja	2	2	2	2	
päätoiminen tuntiopettaja (ma/vak)	2	2	2	2	määräaikainen tasa-arvohanke
sivutoiminen tuntiopettaja (määräaik.)	0,5	0,5	0,5	0,5	2 osa-aikaista/määräaikaista
koulunkäynninohjaaja	5,3	4	4	4	
varhaisen tuen asiantuntija	1	1	1	1	
varhaiskasvatuspäällikkö	1	1	1	1	
varhaiskasvatuksen opettaja/sosionomi	2	2	2	2	
varhaiskasvatuksen erityisopettaja	0,8	0,75	0,75	0,75	määräaikainen tasa-arvohanke
varhaiskasvatuksen lastenhoitaja	5,77	5,77	6	6	1.8.2026 alkaen 6
perhepäivähoitaja	5	5	5	5	
yhdistelmätyöntekijä	0,3	0,3	0,3	0,3	varhaiskasvatuksen ruokahuolto
vapaa-aikapäällikkö	1	1	1	1	
työpajatoiminnan ohjaaja (määräaik.)	1	1	1	1	määräaikainen 1/2024 lukien
työvalmentaja (määräaik.)	1	0	0	0	
etsivä nuorisotyöntekijä	1	1	1	1	
koulunuorisotyöntekijä	0,5	0	0	0	hankerahoitus 31.12.2024 saakka
Yhteensä	44,37	41,52	41,75	41,75	
TEKNINEN TOIMI	2024	2025	2026	2027	
tekninen johtaja	1	1	1	1	
toimistosihiteeri	1,7	1,7	1,7	1,7	0,3 htv hallinnolla
kuntatekniikan insinööri	1	1	1	1	
ammattimies	1	1	1	1	
erikoisammattimies	2	2	2	2	
liikunta-alueiden hoitaja	1	1	1	1	
ulkoalueiden hoitaja	0,5	0,5	1	1	
kirvesmies	1	1	1	1	
kiinteistönhoitaja (määräaik)	3	0	0	0	
yhdistelmätyöntekijä	0,7	0,7	0,7	0,7	0,3 htv varhaiskasvatuksella
siivouksen osallistuva siivoustyönjohtaja	1	1	1	1	
siivooja	2	2	2	2	
kartoittaja	0,5	0	0	0	kiinteistökartoitus
projektityöntekijä	0,5	0	0	0	kiinteistökartoitus
yhhteensä	17,2	12,9	13,4	13,4	